

TAMPEREEN YLIOPISTO

Ilona Koskimäki

”HYVÄ VOI OLLA NIIN HIRVEEN MONELLA TAVALLA”
Hyvä toimittajuus työpaikkailmoituksissa ja päällikkötoimittajien
puheissa

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

KOSKIMÄKI, ILONA: ”Hyvä voi olla niin hirveen monella tavalla”. Hyvä toimittajuus työpaikkailmoituksissa ja päällikkötoimittajien puheissa

Pro gradu -tutkielma, 117 s., 4 liites.

Tiedotusoppi

Maaliskuu 2015

Tutkielmani aiheena on hyvä toimittajuus. Arkisen sanaparin sisällön voi määritellä monella tapaa. Tässä tutkimuksessa yritän selvittää, millaisia asioita hyvään toimittajuuteen kuuluu ja ovatko hyvän toimittajuuden vaatimukset muuttuneet ajan kuluessa. Lisäksi haen vastausta kysymykseen yleissivistyksen merkityksestä toimittajan työssä

Tutkimukseni empiirisessä osassa lähestyn hyvää toimittajuutta kahden aineiston kautta. Analysoin määrällisesti *Journalisti*-lehdessä vuosina 1993, 2003 ja 2013 julkaistuissa toimittajien työpaikkailmoituksissa esitettyjä vaatimuksia. Toisena aineistonani ovat kuuden päällikkötoimittajan teemahaastattelut, ja niitä analysoin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuskysymyksissäni olen kiinnostunut siitä, millaisia vaatimuksia toimittajalle asetetaan työpaikkailmoituksissa ja millainen käsitys rekrytointeja tekevillä päällikkötoimittajilla on hyvästä toimittajuudesta. Lisäksi kysyn, mitä merkitystä päällikkötoimittajat näkevät yleissivistyksellä olevan toimittajan työssä.

Tutkimuksessa selvisi, että aineistoni työpaikkailmoituksissa haluttiin toimittajilta eniten kokemusta, koulutusta, kiinnostusta tai innostusta työhön ja kaikkeen siihen liittyvään sekä tietämystä tai kokemusta työhön liittyvistä erikoisaloista tai asiakokonaisuuksista. Työpaikkailmoituksissa esitettyjen vaatimusten analysointi tuotti myös sen tuloksen, että verrattaessa vuonna 1993 julkaistuja ilmoituksia vuosina 2003 ja 2013 julkaistuihin ilmoituksiin, toimittajan tietämykseen liittyvät vaatimukset olivat vähentyneet. Sen sijaan osaamiseen ja taitoihin sekä toimittajan persoonan piirteisiin ja työhönsä suhtautumiseen liittyvät vaatimukset olivat lisääntyneet.

Päälliköiden puhe hyvästä toimittajuudesta oli mahdollista jakaa erilaisiin osa-alueisiin: jutun tekemiseen liittyviin taitoihin, toimittajan tietopohjaan, toimittajan persoonan piirteisiin, hänen työhönsä suhtautumiseen liittyviin asioihin, sosiaalisiin taitoihin, ajattelutaitoihin ja digitaalisen median taitoihin. Yleissivistyksen merkitys toimittajan työssä oli päälliköistä etenkin se, että tietopohjansa avulla toimittaja pystyy ymmärtämään juttuaihettaan osana jotakin kontekstia, suurempaa kehityskulkua tai keskustelua. Lisäksi yleissivistys nopeuttaa ja helpottaa työtä.

Päälliköiden puheissa hyvän toimittajuuden vaatimusten muutos tuli selkeimmin esiin siinä, että päälliköt korostivat toimittajan olevan nykyään yleisön palvelija ja perustelivat erityisesti jutuntekötaitojen merkitystä sillä, että niiden hallitseminen auttaa tekemään yleisöä kiinnostavaa journalismia.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Tutkimuksen viitekehys.....	3
2.1 Journalismi ja journalisti osana yhteiskuntaa.....	5
2.1.1 Professio	6
2.1.2 Toimittajuus journalismin tehtävien näkökulmasta	8
2.1.3 Journalismin ihanteet muutoksessa.....	11
2.2 Journalismin murros toimituksissa ja toimittajan työnkuvassa	24
2.2.1 Murroksen vaikutukset toimituksen arkeen	24
2.2.2 Ideointi kasaantuu päälliköille.....	28
2.2.3 Erikoistuminen väistyy yleistoimittamisen tieltä.....	29
2.2.4 Yksinäinen ratsastaja vai joukkuepelaaja?	30
2.3 Hyvä toimittaja yksilönä	32
2.3.1 Toimittajaoppaiden hyvä toimittaja	32
2.3.2 Toimittajien ajatukset ihannetoimittajasta	38
2.3.3 Toimittajaopiskelijoiden ihannetoimittaja ja syyt hakeutua alalle	40
2.3.4 Päälliköiden ihannetoimittaja	45
2.4 Toimittaja ja yleissivistys.....	48
2.4.1 Yleissivistyksen määritelmiä.....	49
2.4.2 Yleissivistys ja toimittajan ammatti.....	50
2.5 Yhteenveto ja tutkimuskysymykset	52
3 Aineistojen ja tutkimusmenetelmien esittely	56
3.1 Journalistin työpaikkailmoitukset.....	56
3.1.1 Aineiston rajoitukset	57
3.1.2 Määrällisen sisällönanalyysin vaiheet.....	58
3.2 Kuuden päällikkötoimittajan haastattelut	60
3.2.1 Haastattelut aineistona: erityispiirteet ja rajoitukset.....	61
3.2.2 Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet.....	65
4 Tutkimuksen tulosten esittely	70
4.1 Työpaikkailmoitusten hyvä toimittaja	70
4.1.1 Ilmoitusten ja määreiden määrä aineistossa	70
4.1.2 Hyvän toimittajan ominaisuudet työpaikkailmoituksissa	71
4.1.3 Hyvän toimittajan ominaisuuksien muutokset aineiston eri vuosina.....	76
4.2 Hyvä toimittaja päälliköiden puheissa	81
4.2.1 Hyvä toimittajuus seitsemästä suunnasta	81
4.2.2 Kymmenen hyvän toimittajan ominaisuuden tärkeysjärjestys	90
4.2.3 Hyvä toimittajuus murroksessa	93

4.2.4 Yleissivistyksen merkitys hyvässä toimittajuudessa	96
5 Johtopäätökset ja tutkimuksen arviointi	103
Lähdeluettelo.....	111
Liitteet.....	114
Liite 1 Pääliiketoimittajien haastattelurunko	114
Liite 2 Taulukko: Journalisti-lehdessä olleiden työpaikkailmoitusten määreet ja niiden jakautuminen eri vuosikerroille	116
Liite 3 Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat.....	117

1 Johdanto

Hyvä toimittajuus on sanapari, jonka merkitys voi vaihdella sen mukaan, kuka sen määrittelee ja mistä lähtökohdista. Koska toimittajuus on vapaa ammatti, virallisia vaatimuksia alalle pääsemiseksi ei ole. Kuka tahansa voi olla toimittaja, mutta kuka tahansa ei voi olla hyvä toimittaja.

Toimittajan ammatissa pelkkä tieto ei riitä vaan luovaa työtä on tehtävä myös omalla persoonallaan. Lisäksi pitää hallita työssä tarvittavat taidot: haastattelu, tiedonhaku, ideointi, jutun koostaminen kiinnostavaksi esitykseksi. Tämä kaikki pitää kyetä tekemään hyvin myös silloin, kun aikaa on vähän.

Hyvää toimittajuutta määritellään toimittajaoppaissa, journalistipalkintojen perusteluissa, alan opiskelijoiden valintakokeissa, työpaikkailmoituksissa, työhaastatteluissa ja kahvipöytäkeskusteluissa, joissa arvioidaan työn lopputuloksia, juttuja. Yleisön, haastateltavien ja muiden toimittajien palaute on myös mukana muodostamassa tätä kuvaa.

Konkreettisin tilanne, jossa omia toimittajankykyjäni on testattu, oli *Aamulehden* kesätoimittajien valintakoe. Kokeeseen kutsuttujen piti vastata yleistietosiossa kysymyksiin, joiden kokeen tekijä ilmeisesti ajatteli mittaavaan toimittajalle tärkeitä tietoja: Mikä oli Sofi Oksasen uusimman kirjan nimi, kuka on Leo-Pekka Tähti, mikä on *Aamulehden* levikki, mitä tarkoittaa pormestarimalli... Lisäksi piti ideoida juttukokonaisuus annetusta aiheesta ja oikolukea muutama lyhyt teksti. Kokeessa menestyneet kutsuttiin haastatteluun, ja haastattelussa parhaiten suoriutuneet saivat työpaikan.

Ajatus pätevyystestistä kesätoimittajille tuntuu sekä hyvältä että huonolta idealta. Kirjallinen koe ei koskaan voi tavoittaa ammatin kaikkia puolia, toisaalta jotkut (kirjoittavan) toimittajan työhön kuuluvat taidot ovat mitattavissa sen avulla.

Kokeen jälkeen minua jäi vaivaamaan se, millaisen kuvan hyvästä toimittajuudesta se välittää. On olemassa monenlaisia toimittajan töitä ja monenlaisia ihmisiä. Kesätoimittajakokeeseen ei voi juuri valmistautua, ja moni niistä, joka ei suoriudu siitä hyvin, voi pärjätä toimittajan ammatissa loistavasti. Mitä siis oikeastaan on hyvä toimittajuus? Voiko sitä määritellä tai testata?

Tutkijat ovat tarkastelleet aihetta jonkin verran. Laajaa käsitettä on kuitenkin vaikea puristaa tiiviiksi muutaman lauseen kiteytykseksi, joka kattaisi kaikki journalistisen työn muodot.

Hyvän toimittajuuden määrittelyä hankaloittaa etenkin se, että aikojen muuttuessa toimittajalle asetetaan uusia vaatimuksia. Muutaman vuosikymmenen takaiset taidot, jotka aikanaan saattoivat tehdä toimittajasta alansa huipun, eivät välttämättä enää riitä nykyisessä mediamaailmassa. Kehittyneet viestintäteknologiat ovat nostaneet ajankohtaisuuden ja nopeuden vaatimukset uudelle tasolle. Kun televisiokanavia on kahden sijaan kymmeniä ja kaikki mediat yrittävät houkutelaa lukijoita verkossa, kilpailua riittää ja ilmaistarjontaan tottunut yleisö vaatii aina vain parempaa.

Mediatilat säästävät tuotantokuluissa ja samaan aikaan yrittävät ottaa haltuun internetiä ja uusia tapoja tehdä journalismia, mistä esimerkkinä vaikkapa sanomalehtien omat nettivideot ja netissä ilmestyvät iltapainokset. Tämä tuo rivitoimittajalle lisää työtä ja uutta opeteltavaa. Toisaalta alan huono työtilanne kannustaa tai pakottaa monet ryhtymään freelancereiksi. Yrittäjämäisessä toimittajan työssä pärjääminen vaatii sekin omanlaisiaan taitoja ja ominaisuuksia.

Toisaalta jotkut hyvän toimittajan ominaisuudet vaikuttavat ikuisilta. Yleissivistys ei ole menettänyt merkitystään, vaikka tiedonhaku on nykyään helppoa ja nopeaa. Yhteiskunnan toiminta on edelleen yksi tärkeä journalismin aihe, vaikka viihteellisten juttujen väitettiin lisääntyneen. Oikeakielinen ilmaisu on yhä olennainen toimittajan taito. Harva juttu syntyy ilman haastattelua. Ja niin edelleen.

Tässä tutkielmassa yritän saada selville, millainen on hyvä toimittaja. Luvussa kaksi, eli tutkimuksen viitekehyksessä, käyn läpi aiempaa tutkimusta ja yritän katsoa toimittajuutta laajasta näkökulmasta: toimittaja ei ole vain yksilö suorittamassa työtehtäviä vaan joidenkin näkemysten mukaan hän tekee myös yhteiskunnan toiminnan kannalta merkittävää ja vastuullista työtä, joka tuo mukanaan monia vaatimuksia tekijälleen. Tutkimuksen viitekehysten lopussa kerron, mikä on oma lähestymiskulmani tähän laajaan aiheeseen. Tutkimuskysymykset löytyvät siis luvusta 2.5. Luvussa kolme esittelen aineistoni ja tutkimusmenetelmäni ja luvussa neljä kerron analyysini tuloksista. Viidennessä luvussa käyn läpi tuloksista syntyneet johtopäätökset ja arvioin tutkimuksen onnistumista.

2 Tutkimuksen viitekehys

Tutkimukseni viitekehyksessä yritän katsoa hyvää toimittajuutta mahdollisimman monesta suunnasta. Hyvä toimittajuus ei ole mikään vakiintunut käsite, eikä juuri sitä koskevaa tutkimusta ole paljoa tehty, joten asiaa täytyy lähestyä ikään kuin mutkien kautta.

Ensimmäinen näkökulmani hyvään toimittajuuteen on yhteiskunnallinen.

Journalismi ja sen tekeminen kytkeytyvät yhteiskunnan toimintaan monin tavoin. Toimittajien tekemä journalismi muun muassa siirtää informaatiota lähteiltä yleisölle ja toisaalta kertoo päättäjille kansalaisten reaktioista. Lisäksi se pitää yllä me-henkeä ja yhteiskunnan arvoja ja normeja sekä toimii vallanpitäjien valvojana (ks. Kunelius, 2003, 180–208)

Hyvää toimittajuutta voi arvioida sillä perusteella, toteuttaako toimittajayksilö journalismin tehtäviksi katsottuja asioita, ja tekeekö hän niitä journalismin ihanteiksi katsottujen periaatteiden mukaisesti.

Länsimaisissa demokratioissa journalismin oletetaan esimerkiksi vaikuttavan demokratian kehitykseen, olevan totuudellista ja kohtelevan eri yhteiskuntaryhmiä tasapuolisesti. Journalistit lupaavat täyttää nämä odotukset, kunhan ammatin vapaa harjoittaminen turvataan. Ammattilaisina toimittajilla on oma säännöstö, Journalistin ohjeet, jotka voidaan tulkita eettisten ohjeiden lisäksi journalistien tulkinnaksi heidän professionaalisista velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan yhteiskunnassa. (Heinonen, 1996, 88–89)

Yhteiskunnan muuttuessa myös ajatukset journalismin tehtävistä muuttuvat. Esimerkiksi poliittisen lehdistön aikakaudella journalismin poliittinen tarkoituksenmukaisuus oli faktapohjaisuutta tärkeämpää, ja toimittajat edustivat enemmän omaa poliittista kantaansa kuin suurta yleisöä (Kunelius, 2003, 64–65).

Kun journalismi professionalisoitui, toimittajan tehtäväksi tuli välittää yhteiskunnan eri lohkoilla tuotettu informaatio yleisölle ymmärrettävässä muodossa ja niin, että uutisen välittämät tiedot ja mielipiteet eivät ole peräisin toimittajalta vaan jutussa esiintyviltä lähteiltä (Heikkilä, 2001, 20–21). Toimittajilta alettiin siis vaatia objektiivisuutta ja faktoja politikoinnin ja omien näkemystensä esittelyn sijaan. Kun näkemykset siitä mitä toimittajan tulee yhteiskunnassa tehdä muuttuvat näin voimakkaasti, myös ajatukset siitä millainen on hyvä toimittaja, muuttuvat.

Aivan viime vuosikymmeninä ei mediakentässä ole tapahtunut yhtä radikaaleja asennemuutoksia, mutta moni asia on silti muuttunut sekä yhteiskunnassa että journalismissa erityisesti teknologian kehityksen seurauksena. Luvussa 2.1 yritän selvittää, kuinka nämä muutokset voisivat vaikuttaa toimittajaidealiin.

Toisessa alaluvussa 2.2. tarkastelen hyvää toimittajuutta toimituksen käytäntöjen ja konkreettisen toimittajan työn kannalta. Journalismi ei ole yhteiskunnasta erillään oleva saareke, eikä toimittajakaan työskentele eristetyssä kuplassa, vaan hänen työhönsä ja ihanteisiinsa vaikuttaa moni muukin asia kuin hän itse.

Toimittaja työskentelee useimmiten toimituksessa, jossa päivän kulkua ja uutisaiheita määrittelevät tietyt rutiinit. Vaikka toimittajan tavoitteena olisi tehdä luovia, persoonallisia, hyvin taustoitettuja juttuja omaperäisistä aiheista, tasapuolisesti kaikkia osallisia kuullen, uutistuotannon vaatimukset nopeudesta ja ajankohtaisuudesta eivät aina sovi yhteen yksilön ambitioiden kanssa.

Juttujen teollinen tuotanto edellyttää rutiineja, joilla informaatiotulvasta valitaan muutama julkaistava aihe ja niiden käsittelytapa nopeasti ja tehokkaasti. Vaikka uutisvirran portinvartija on yksittäinen ihminen, lukija ei havaitse suurta muutosta sisällöissä, vaikka uutispäälliköt ja toimitussihteerit vaihtuvat. Ammattilaisuus on suureksi osaksi mediarutiinien hallintaa. (Mörä, 1996, 105–106)

Rutiinien lisäksi yksittäisen toimittajan työtä ohjaa usein myös päällikkötoimittaja, jolla on valta esimerkiksi hyväksyä toimittajan oma idea uutisaiheeksi tai pyytää juttuun erilaista näkökulmaa. Päällikön lisäksi myös toimittajakollegat ja yleisö voivat antaa jutuista palautetta ja siten vaikuttaa siihen, mitä toimittaja omasta työstään ja sen laadusta ajattelee ja millaista journalismia kohti hän pyrkii.

Kansalaisjournalismikokeilua *Savon Sanomissa* tutkinut Heikki Heikkilä totesi, että työelämän realiteetit vaikuttavat siihen, miten ideaaliin toimintaan päästään. ”Harva toimittaja näet voi vain omalla päätöksellään muuttaa omia työtapojaan - - uudenlaisten asenteiden omaksuminen osaksi päivittäistä työtä edellyttää myös muun toimituksen hyväksyntää”. (Heikkilä, 2001, 178)

Vakiintuneita rutiineita on siis vaikea murtaa, mutta tarpeeksi suuren kriisin kohdatessa muutoksia tapahtuu väistämättä.

2000-luvulla tapahtunut journalismin murros on muuttanut toimitusten arkea ja organisoitumista.

Medioiden taloudellisen tilanteen heikkeneminen on johtanut säästöihin ja irtisanomisiin, joiden vuoksi toimituksissa yksittäisen toimittajan työ määrä on kasvanut. Toisaalta taas toimituksia on yhdistetty ja juttuvaihtoa lisätty. Internetin merkityksen kasvu on pakottanut mediat ja toimittajat opettelemaan, kuinka siellä ollaan läsnä. (Nikunen, 2011, 25–52)

Oletan, että kun toimituksen organisaatio ja toimittajan työnkuva muuttuvat, myös hyvän toimittajuuden kriteerit muuttuvat. Siksi on mielekästä tarkastella toimittajaa osana toimitusyhteisöä ja miettiä, miten työpaikka ja sen hierarkiat vaikuttavat siihen, millaiseksi toimittajaideaali muodostuu.

Viimeinen teoreettinen näkökulmani on hyvä toimittajuus yksilötasolla. Vaikka äsken totesin, että toimittaja ei tee työtään umpiossa, hän on kuitenkin yksilönä läsnä monessa työn vaiheessa. Vaikka aihe tulisi päälliköltä annettuna, toimittaja usein keksii itse kysymykset, tekee haastattelun, etsii tietoa ja kokoaa itsenäisesti saamistaan tiedoista ja havainnoista jutun. Kaikissa näissä vaiheissa toimittajan oma persoona, ilmaisutyyli, tiedot ja taidot ovat tavalla tai toisella läsnä. Pohdin muun muassa toimittajaoppaiden ja harvalukuisten tutkimusten kautta sitä, millaiset yksilön ominaisuudet ja taidot tekevät hyvän toimittajan. Onko persoonallisuuden piirteillä merkitystä, vai voiko kuka tahansa opetella hyväksi toimittajaksi?

Lopuksi pureudun tarkemmin yhteen hyvän toimittajan ominaisuuteen, yleissivistykseen. Yleissivistys on asia, jota toimittajilta vaaditaan ja jonka puutteesta heitä moititaan. Harvoin kuitenkaan määritellään mitä yleissivistykseen kuuluu ja miksi se on toimittajalle niin oleellista. Yleissivistyksen määritelmiä ja muuta aiheeseen liittyvää esittelen luvussa 2.4.

2.1 Journalismi ja journalisti osana yhteiskuntaa

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni olennaisia käsitteitä ja kerron aiemmassa tutkimuksessa tehdyistä havainnoista. Näkökulmana on toimittaja osana ympäröivää yhteiskuntaa. Keskiössä on toimittajan rooli journalismin tehtävien ja ihanteiden toteuttajana.

2.1.1 Professio

Sosiologiselle profession käsitteelle ei ole yhtä selkeää määritelmää, mutta sitä voisi kuvata lyhyesti ammatiksi, jonka harjoittajat eivät tee työtään ainoastaan saadakseen rahaa vaan myös palvellakseen yhteiskuntaa. Lisäksi voidaan vaatia, että ammatinharjoitus perustuu tieteelliseen tietoon. Lääkärit ja juristit ovat selkeimpiä esimerkkejä professioammateista (esim. Nygren, 2008, 50 ja Koljonen 2013a, 92).

Tämän tutkimuksen kannalta ei ole kovin paljoa merkitystä sillä, pitääkö journalistin ammattia professiona vai ei. Kiinnostavaa sen sijaan on pohtia sitä, miten ammattikuva on muuttunut ajan kuluessa.

Tätä muutosta on kuitenkin vaikea käsitellä pohtimatta jonkin verran myös profession käsitettä ja sitä, millaisia rakenteita journalistin ammatin ympärillä on. Seuraavaksi esittelen lyhyesti journalistiprofessiota koskevaa kirjallisuutta ja yritän selvittää, miten professionaalisuus tai sen puute vaikuttaa toimittajaihanteeseen.

Tieteelliset käsitteet ovat usein kiistanalaisia, ja samalla käsitteellä voidaan tarkoittaa eri asioita. Profession käsitekin on aikojen saatossa saanut erilaisia määritelmiä, ja siksi toimittajuuskin voi jonkin määritelmän mukaan olla professio ja jonkin toisen määritelmän mukaan ei.

Joukkoviestintätutkija Kauko Pietilä on koostanut sosiologien professiomääritelmistä kuuden kohdan listan professioille ominaisista piirteistä. Listalle ovat päätyneet seuraavat asiat: ammatinharjoitus perustuu teoreettiseen tietoon, ammattiin on korkea-asteinen koulutus, ammattilaisen pitää läpäistä pätevyystesti, ammattia ohjaa eettinen koodi, ammattilaisten toiminta edistää yleistä intressiä eikä vain omaa etua, ja viimeisenä se, että ammattilaiset ovat järjestäytyneet omaksi organisaatiokseen. (Pietilä, 2012, 68)

Journalismi täyttää nämä ehdot vaihtelevasti, Pietilä toteaa (emt., 69). On vaikeaa nähdä, että toimittajan ammatin harjoitus perustuisi mihinkään tiettyyn teoreettiseen tietoon, eikä myöskään pätevyystestejä järjestetä. Erja Kolari toteaaakin, että alalle ei välttämättä tulla akateemisia koulutusreittejä pitkin eikä ammattiin ole tiettyjä pätevyysvaatimuksia, joten kyseessä on semiprofessio (Kolari, 2009, 165).

Pietilä ilmeisesti tulkitsee eräänlaiseksi pätevyystestiksi sen, että alalle on vaikea päästä ilman mitään tutkintoa, vaikka muodollisesti se onkin edelleen kaikille avoin. (Pietilä, 2012, 69)

Professioasemaa haikailevat toimittajat loivat uusia rakenteita yhteiskuntaan ja alalle. Profiota tutkineen Kari Koljosen mukaan suomalaisten journalistien keskuudessa vallinneet professiopyrkimykset tulivat lihaksi ajanjaksolla 1920-luvulta 1990-luvulle. Tuolla aikavälillä perustettiin toimittajien ammattijärjestö, alettiin järjestää toimittajakoulutusta ja tehtiin työehtosopimuksia. Lisäksi journalismia alettiin tutkia ja media-alalle rakennettiin itsesääntelyä. (Koljonen, 2013a, 135)

Koljonen ei kuitenkaan ota kantaa siihen, jatkuiko professionaalistuminen 1990-luvun jälkeen vai ei. Yhtäältä profiota ylläpitävät rakenteet (esim. tutkimus, koulutus) ovat vahvistuneet, mutta toisaalta käsitys journalismista ammattina, joka palvelee yhteiskuntaa ja toimittajista itsenäisinä asiantuntijoina on alkanut horjua. (Koljonen, 2013a, 135)

Mihin profiota sitten tarvitaan? Miksi jotkut ammatit pitäisi erottaa muista? Pietilän mukaan profioiden taustalla on aina ollut huoli siitä, että markkina-arvo työntää syrjään muut arvot. Tämän vaaran vuoksi näitä muita arvoja on aktiivisesti puolustettava (Pietilä, 2012, 65). Profioiden pitäisi yhteisöä palvelevat ammatit itsenäisinä ja suojassa markkinavoimien paineelta. Journalismin tapauksessa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toimittajat eivät tee juttuja mainostajien tai poliitikkojen ehdoilla vaan yleisö voi luottaa siihen, että uutisointi on riippumatonta.

Kriittisempiäkin näkemyksiä löytyy. Mediatutkija ja professori Silvio Waisbord toteaa, että vaikkei journalismi koskaan ole täyttänyt profession tunnuspiirteitä se on silti onnistunut [muiden profioiden tapaan -IK] monopolisoimaan yhteiskunnallisen tarpeen, uutiset. Waisbordin mukaan tämä mahdollisuus dominoida uutistarjontaa johtui siitä, että kansalaisilla oli vähän mahdollisuuksia osallistua, medioita oli vähän ja tilanne oli vakaa pitkän aikaa. (Waisbord, 2013, 203)

Tekniikan kehittymisen myötä myös yleisölle on auennut mahdollisuus joukkoviestiiä ja kommentoida perinteisten medioiden tekemisiä. Journalistit eivät ole enää ainoita, jotka voivat päästä lähteiden äärelle tai julkaista tuotoksiaan. (Nygren, 2008, 50–51)

Myös ajatuksen, että journalismiprofio suojelee epäitsekkeitä arvoja markkinalogiikalta, voi asettaa kyseenalaiseksi.

Kun journalismin puoluekytkennät heikkenivät, ammatti-ideologia, jossa toimittajat ovat ”pienien puolella” vahvistui. Samaa aikaan mediayritykset elävät kuitenkin talouden lakien mukaan ja sisällyttävät itseensä sekä julkisen palvelun

tehtävän että taloudellisen tehtävän. Epäitsekkäs tehtävä voi jäädä yrityksen talouden varjoon. (emt., 51)

Waisbord pohtii kirjassaan, kuoleeko journalismiprofessio, kun kansalaisjournalismi nakertaa sen uutismonopolia pala kerrallaan. Hän päätyy siihen, että ainakaan vielä ammattimainen journalismi ei ole hävinnyt (Waisbord, 2013, 219).

Journalismin muutoksen ja ammatin professioaseman heilahtelut voi nähdä uhkana tai mahdollisuutena. Koljonen tuntuu kuuluvan jälkimmäiseen optimistien kerhoon. Hänen mukaansa re-professionaalistumisen idea, jossa otetaan opiksi omista kokemuksista ja arvioidaan kriittisesti ammatin ydinkäytäntöjä, voisi olla vaihtoehtona journalisteillekin, jotta he saisivat uskottavuutensa takaisin (Koljonen, 2013a, 136).

Koljonen huomauttaa, että muutos ei koske vain journalisteja. Muidenkin alojen ammattilaiset ovat joutuneet huomaamaan etteivät maallikot enää kyseenalaistamatta hyväksy heidän auktoriteettiaan. (emt., 136)

Professioaseman saanut ammatti näyttäytyy helposti ”tavallisia” ammatteja ylevämpänä, ja sen harjoittajat epäitsekkäinä yhteiskunnan tukipilareina. Toisaalta professioammattilaiselle asetetut vaatimukset ovat suuret, kun pätevyys testataan ja ammatinharjoituksen pitäisi perustua tieteelliseen tietoon. Hyvään toimittajuuteen professiokeskustelu liittyy siten, että jos näemme journalistiuden professiona, silloin voimme myös edellyttää hyvältä toimittajalta näitä professioon kuuluvia piirteitä: kansalaisyhteiskunnan hyväksi toimimista, tieteelliseen tietoon nojaamista ja pätevyyden todistamista.

Itse kallistun kuitenkin sille kannalle, että toimittajuus on semiprofessio: ulkoisten rakenteiden (tutkimus, koulutus) lisäksi yhteisen hyvän puolesta toimiminen on ainoa asia, joka liittää toimittajat professiomääritelmään. Tästä seuraa se, että ollakseen hyvä toimittaja ei välttämättä tarvitse todistaa pätevyyttään muodollisesti tai pohjata ammatissa toimimista tieteellisen tiedon varaan. Profession liittyvän altruismin voi ajatella toteutuvan siinä, että toimittaja on orientoitunut palvelemaan yleisöään eikä esimerkiksi ajamaan lähteidensä etuja.

2.1.2 Toimittajuus journalismin tehtävien näkökulmasta

Matkalla kohti hyvän toimittajuuden määritelmiä on hyvä pysähtyä myös hetkeksi pohtimaan sitä, mitkä ovat journalismin tehtäviä. Jos hyväksytään, että journalismilla

on olemassa jotain yhteisiä tavoitteita, siitä seuraa, että hyvä toimittaja on sellainen, joka pyrkii työssään näitä tavoitteita kohti.

On joitakin käsityksiä, jotka suurin osa journalisteista ympäri maailman jakaa. Journalismi on ammattilaisten tuottamaa palvelua yleisölle, ja sitä tuotetaan organisaatioissa. Journalismi suuntautuu pääasiassa faktoihin, tarjoaa ajankohtaista ja relevanttia tietoa sekä vaatii ainakin jonkin verran intellektuaalista itsenäisyyttä. (Hanitzsch et al, 2012, 474)

Eri maissa vallitsee kuitenkin erilaisia journalistisia kulttuureita. Journalistinen kulttuuri muodostuu niistä ammatillisista arvoista ja konventioista, jotka ovat jonkin ryhmän yhteisesti hyväksymiä, ja eri kulttuuripiireissä nämä arvot voivat olla erilaisia. Mielenpide-eroja voi olla esimerkiksi siinä, onko journalistin oltava vallan vahtikoira vai tehtävä yhteistyötä hallinnon kanssa, tai pitäisikö journalistin ajaa tiettyjä arvoja vai pysyä sivussa ja olla ottamatta kantaa. (emt., 473–474)

Koska omassa tutkimuksessani haastattelen suomalaisia journalismin ammattilaisia, minua kiinnostaa lähinnä suomalaisten toimittajien keskuudessa vallitseva journalistinen kulttuuri. Kansainvälisen Worlds of Journalism -vertailututkimuksen Suomea koskeva tutkimusraportti (Pöyhkäri et al, 2014) kertoo siitä ainakin joitain asioita.

Tutkimuksessa haastateltiin 366 suomalaista ammattijournalistia. Eräessä kysymyksessä haastateltuja pyydettiin arvioimaan erilaisten journalistin tehtävien tärkeyttä työssään 5-portaisella asteikolla ”ei lainkaan tärkeä – erittäin tärkeä”.

Tärkeiksi journalistin tehtäviksi työssään kyselyn vastaajat kokivat asioiden raportoinnin oikeudenmukaisesti, riippumattomana tarkkailijana olemisen, ajankohtaisen asioiden analysoimisen, tarinoiden kertomisen maailmasta, poliittisen johdon valvomisen, suvaitsevaisuuden ja monimuotoisuuden edistämisen, mielipiteiden ilmaisun mahdollisuuden antamisen (kansalaisille), liike-elämän valvonnan, tiedon tarjoamisen poliittisia päätöksiä varten ja yleisöjen valistamisen. (emt., 9)

Mielipiteet jakautuivat eli selkeää yksimielisyyttä ei haastateltujen kesken ollut siitä, onko journalistin tärkeää houkutella yleisöä, tarjota neuvoja arkeen, vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen, ajaa yhteiskunnallisia muutoksia, tarjota viihdettä ja ajanvietettä tai tukea Suomen kehitystä. (emt., 9–10)

Vähiten merkittävänä tehtävänä nähtiin poliittisen agendan määrittely,

hallituksen vastavoimana toimiminen ja ihmisten kannustaminen poliittiseen toimintaan. Kaikista turhin journalistin tehtävä oli vastaajien mielestä myönteisen kuvan luominen poliittisista päättäjistä ja hallituksen linjan tukeminen. (emt., 10–12)

Näissä suomalaisjournalistien vastauksissa korostuu tutkijoiden mukaan selvästi puolueettoman vahtikoiran rooli. Näkemykset kuvastavat myös korkean modernin journalismia, jossa tehtävänä on totuudenmukainen tiedonvälitys ja kansalaisten informointi, ja jossa toimittaja välttää tekemästä tunteisiin perustuvia, henkilökohtaisia tulkintoja asioista. (emt., 10)

Kyselyssä esiin noussut tarinankertojan tehtävä edustaa tutkijoiden mukaan uutisjournalismissa tuoreempaa tehtävää, ja sen on katsottu olevan tyypillistä notkean modernin journalismille, jossa asiasisältöjen ohella esitellään entistä avoimemmin yksilöiden tunteisiin ja kokemuksiin perustuvia havaintoja ja herätellään keskustelua. Tarinoiden kertomisen tehtävä on mennyt yleisön valistamisen ohi, joka saattaa tutkijoiden mielestä kertoa siitä, että journalismin painopiste on siirtynyt yleisön sivistämisestä sen palveluun. Tarinankertominen saattaa olla myös kilpailuvaltti, jolla houkutellaan yleisöä. (emt., 11)

Suomalaisten toimittajien käsityksissä työstään painottuu siis puolueettoman vallan vahtikoiran rooli ja edelleen korkean modernin journalismiin liittyvät totuudenmukaisuus, riippumattomuus ja tunnepitoisten tulkintojen välttäminen. Uudempaa journalistista ihannetta kuitenkin edustaa tarinankertomisen tehtävän vahvistuminen ja se mahdollisuus, että journalismin painopiste on siirtynyt yleisön valistamisesta sen palvelemiseen. Tästä ja muista journalismin fokuksen muutoksesta kerron enemmän luvussa 2.1.3.

Mediatutkija Mark Deuze näyttää artikkelissaan *What Is Journalism?: Professional identity and ideology reconsidered*, että journalismin voi ymmärtää myös ideologiana. Kyse on siitä, kuinka toimittajat antavat merkityksiä uutistytölleen. Ideologian voi määritellä myös kokoelmaksi uskomuksia, jotka ovat tietyille ryhmälle, kuten toimittajille, tyypillisiä. Silti ajatus kaikille toimittajille yhteisestä ideologiasta on kiistetty ja Deuzekin päättyy aiemman tutkimuksen pohjalta siihen tulokseen, että demokraattisissa valtioissa toimivilla journalisteilla on yhteisiä piirteitä ja he puhuvat samanlaisista arvoista, mutta kuitenkin soveltavat niitä eri tavoin. (Deuze, 2005, 444–445)

Ideologian ja journalistisen kulttuurin käsitteiden ottaminen mukaan tarkasteluun on tässä tutkimuksessa tärkeää, koska vallalla oleva ideologinen näkemys kertoo siitä, millaista on yleisen käsityksen mukaan ”oikea” journalismi (ema., 447). Journalistinen kulttuuri, eli yhteiset arvot ja konventiot puolestaan ohjaavat taustalla journalistien päivittäistä työtä, ja ovat osa laadukkaan journalismin määrittelyä siinä missä ideologiset uskomuksetkin.

Deuze listaa artikkelissaan viisi ideaalia piirrettä tai arvoa, joista journalismin ideologia aiemman tutkimuksen perusteella koostuu. Näitä ovat julkinen palvelu, objektiivisuus, itsenäisyys, ajankohtaisuus ja etiikka. (ema., 447)

Jos journalismin ideaalipiirteet hyväksytään journalismin ideologian lähtökohdiksi, siitä seuraa se, että hyvä toimittaja on sellainen, joka toteuttaa noita ideaaleja. Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Käsitteille voidaan antaa erilaisia merkityksiä: joku ymmärtää julkisen palvelun tiedonvälityksenä, toinen taas ajattelee sen olevan aktiivista vallanpitäjien väärinkäytösten paljastamista. Myöskään objektiivisuuden käsite ei ole yksiselitteinen.

Tätä eetoksen, eli puhettavan tai asennoitumisen muutosta Suomen mediakentällä ovat tutkineet muun muassa Kari Koljonen, Anu Kantola ja Heikki Heikkilä, joiden ajatuksista kerron lisää seuraavassa alaluvussa.

2.1.3 Journalismin ihanteet muutoksessa

Journalismi on ollut murroksessa kaiketi aina, mutta 2000-luvulla murrospuhe on suorastaan ryöpsähtänyt tutkimuksiin ja journalismin arkeen. Journalismin murros on monitahoinen prosessi, johon liittyvät muun muassa tekniikan kehitys, yleisön roolin muuttuminen ja journalismin ansaintalogiikan rapautuminen.

Murrosta voi selittää monin tavoin, ja olen tässä päättänyt tarkastella sitä käyttäen apuna muiden tutkijoiden ajatuksia korkean ja notkean modernin yhteiskunnasta ja journalismista. Katsoin tämän sopivimmaksi lähestymiskulmaksi, koska tutkimukseni aihe, hyvä toimittajuus, ei pelkisty mihinkään yksittäiseen journalistisen murroksen osaan, vaan kaikki mitä alalla tapahtuu vaikuttaa hyvän toimittajuuden olemukseen. Korkean ja notkean modernin käsitteillä kuvataan hyvin laajoja muutoksia monista eri suunnista. Koska hyvä toimittajuus on käsitteenä laava, on hyvä, että sitä taustoittavat teoriat ovat yhtä lailla moniulotteisia, eikä tapahtuneita

muutoksia toimittajaideaalissa selitetä yksisilmäisesti esimerkiksi ainoastaan teknologian kehityksen näkökulmasta.

Muutoksen ja murroksen taustoittaminen on tutkimuksessani tärkeää siksi, että kulloinkin vallalla oleva käsitys journalismin tehtävistä ja päämääristä vaikuttaa väistämättä myös näkemyksiin siitä, miten journalistin tulisi työnsä hoitaa, jotta niihin päämääriin päästäisiin ja journalismi täyttäisi tehtävänsä.

Yhteiskunnan notkistumista ja julkisen elämän muutosta on Suomessa tarkasteltu muun muassa Anu Kantolan toimittamassa *Hetken hallitsijat* -teoksessa (2011). Aihetta käsitellään siinä poliittisten skandaaleiden kautta.

Alun perin puolalais sosiologi Zygmunt Baumanin kehittämä notkean modernin käsite viittaa siihen, kuinka yhteiskunnan vakiintuneet instituutiot ja auktoriteetit menettävät asemiaan. Myös identiteetit muuttuvat joustavammiksi ja epävakaammiksi. Notkistuminen ajoittuu alkamaan 1960-luvun jälkeen. (Kantola, 2011, 13)

Suomessa kuitenkin yhteiskunnan ja julkisen elämän notkistuminen alkaa Kantolan ym. mukaan vasta 1980-luvun alusta (emt., 15).

On tärkeää huomata, että notkistumisen käsite ei päde ainoastaan mediaan ja toimittajiin, vaan sillä voi kuvata muun muassa politiikan, työn, perheen ja kansallisvaltioiden aseman muutoksia.

Työntekijyyden ihanteen muutoksesta kertoo esimerkiksi vuosina 1944–2009 *Helsingin Sanomissa* julkaistuista työpaikkailmoituksista tehty tutkimus, jonka mukaan varhaisemmissa ilmoituksissa haettiin erityisesti soveltuvan ammatin edustajaa, kun taas myöhemmissä ilmoituksissa korostettiin yhä enemmän soveltuvaa ihmistä eli ns. ”hyvää tyyppiä”. (Varje, 2014, 70).

Samassa tutkimuksessa todettiin, että 1980- ja 1990-luvulla henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, tunneilmaisuun ja sosiaalisten suhteiden hallintaan liittyviä vaatimuksia oli ilmoituksissa entistä useammin. Vaikka tekniset taidot ja alan tuntemus säilyivät vähimmäisvaatimuksina, ihannetyöntekijä määriteltiin yhä selkeämmin myös ihanneyksilönä. (emt., 64)

2000-luvulla hakijan motivaatio oli keskeinen hakukriteeri. Työtehtävä piti kokea vahvasti omakseen ja hakijan piti olla aidosti kiinnostunut alastaan. (emt., 68)

Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin esittelemään notkistumista erityisesti toimittajuuden ja journalismin kannalta.

Hetken hallitsijoissa tarkastellaan julkisia skandaaleja ja siinä ohessa poliitikkojen ja journalistien ajatuksia politiikasta ja journalismista. Kantola ym. ovat haastatelleet vaalirahautisoinnissa mukana olleita toimittajia ja päätyvät siihen, että journalistit ovat muokanneet identiteettiään ja eetostaan yhteiskunnan yleisen notkistumiskehityksen mukana. Tutkimuksessa löytyi kolme tapaa suhtautua muutokseen. Tutkijat kutsuvat niitä korkeaksi, notkistuvaksi ja notkeaksi moderniksi ja esittävät, että toimittajan syntymävuosi vaikuttaa jossain määrin siihen, mitä eetosta eli asennoitumistapaa hän edustaa. (Kantola, 2011, 116–118)

Toimittajaeetoksen muuttumisesta on kirjoittanut Kantolan ym. lisäksi muun muassa Koljonen väitöskirjassaan (2013a). Pidän Koljosen ajatuksia sopivampana lähdemateriaalina teoriaosuuteeni, sillä *Hetken hallitsijoissa* toimittajaeetosta tarkastellaan erityisesti politiikan toimittajien näkökulmasta, ja muutenkin kirjan fokuksessa ovat toimittajien lisäksi poliitikot ja kansalaiset. Koljonen taas tutkii väitöskirjassaan katastrofiuutisointia ja kirjoittaa toimittajaeetoksesta ja journalismista yleisemmällä tasolla.

Samaa tematiikkaa on tarkastellut myös Heikki Heikkilä, joka kirjasi ajatuksensa väitöskirjaansa *Ohut ja vankka journalismi* (2001). Esittelen hänenkin termejään ja tuloksiaan rinnakkain Koljosen ja Kantolan ajatusten kanssa.

Faktojen välittäjästä faktojen tulkitsijaksi

Koljonen erittelee toimittajaeetoksen muutosta suhteessa viiteen journalismin ulottuvuuteen: tietoon, valtaan, yleisöön, aikaan ja etiikkaan. Niissä tapahtunutta liikettä hän kutsuu siirtymiseksi korkean modernin journalismista notkean modernin journalismiin.

Tietosuhteessa eetoksen muutoksen voi tiivistää niin, että korkean modernin aikaan kuulunut uutinen ja siihen liittyvä empiria, totuuden vahvistaminen faktoilla, on tehnyt tilaa mielipiteellisyydelle ja analyttisyydelle. (ks. Koljonen, 2013a, 70–71)

Uudessa notkean modernin journalismissa tuotetaan Koljosen mukaan sisältöjä, jotka vetoavat niin järkeen kuin tunteisiin. Koskettavien tarinoiden kertominen ja keskustelun herättäminen on yhtä arvokas journalismin tehtävä kuin tiedonvälitys (emt. 71).

Siinä missä uutisen luotettavuutta rakennettiin aiemmin faktoilla, lähdekritiikillä ja pidättäytymällä toimittajan omista tulkinnoista, notkean modernin

aikakaudella journalismin on kyettävä tulkitsemaan ja jalostamaan tietoa niin, että se sopii kyseisen median formaatteihin ja kiinnostaa yleisöä (emt., 71–72).

Notkean modernin aika ei vie pois faktojen ja tosipohjaisuuden tärkeyttä, mutta siinä missä aiempi eetos korosti todenmukaisuuden lisäksi tiedon olennaisuutta, monipuolisuutta ja yhteiskunnallista merkittävyyttä, nyt riittää pelkkä todenmukaisuus. Olennaisuuden ja monipuolisuuden arvioivat yleisö ja julkaisijat (emt., 71–72).

Myös Kantolan mukaan ennen vuotta 1955 syntyneet suurten ikäluokkien toimittajat, eli hänen jaottelussaan korkean modernin journalistit, uskovat, että journalismilla on yhteiskunnallinen tehtävä. Poliittisessa uutisoinnissa sisäpiiritiedon merkitys korostui ja journalistin tuli tuntea taustat ja käyttää harkintaa laittaessaan päivän tapahtumat laajempiin yhteyksiinsä. (Kantola, 2011, 122–123)

Korkean modernin journalistit myös vieroksuvat mielipiteellisen ja viihteellisen aineiston lisääntymistä medioissa. He ovat huolissaan siitä, että isot asiakysymykset jäävät syrjään ja triviaalit asiat nousevat julkisuuteen, kun kokonaisuutta ei hahmoteta. (emt., 123–125)

1970-luvulla tai sen jälkeen syntyneet notkean modernin journalistit taas edustavat lähestulkoon vastakkaista eetosta: he painottavat ihmislähtöistä journalismia ja aktiivista uusien aiheiden etsimistä. Tiedon kaivamisen sijaan he korostavat jutun omaperäistä näkökulmaa tai mielipidettä. Nopea reagointi päivän aiheisiin on tärkeämpää kuin uran aikana kertynyt erityistieto, ja puolueettomuuden sijaan nuoret journalistit pitävät tärkeänä räväkkyyttä ja keskustelun herättämistä. (emt., 134–135)

Näiden kahden ääripään välille asettuvat Kantolan jaottelussa notkistuvan modernin journalistit (syntyneet 1960-luvulla tai 1950-luvun jälkipuoliskolla), jotka pitävät yllä suhteita lähteisiinsä mutta yrittävät kuitenkin suhtautua niihin kriittisesti, ja nähdä mahdollisen poliittisen pelin tietojen takana. (emt., 126–128)

Toimitustyön kiireessä he joutuvat välillä tinkimään vanhoista ihanteista, mutta yrittävät silti pitää niistä kiinni (emt., 125).

Jos kuvitellaan, että Koljonen ja muut journalismin notkistumisesta kirjoittaneet ovat oikeassa, hyvän toimittajuuden kriteeritkin olisivat notkistumisen myötä muuttuneet. Tutkijoiden päätelmiä seuraillen notkean modernin journalistin pitäisi hallita edeltäjiään paremmin mielipiteellinen kirjoittaminen ja hänellä pitäisi olla aiempaa enemmän rohkeutta tehdä tulkintoja lähteidensä puheista.

Referoivalle journalismille ei ole enää yhtä paljon tilaa, vaan toimittajan pitää kyetä rakentamaan tarina ja löytää siihen räväkkyyttä esimerkiksi henkilöimällä. Faktapohjaisuus ei ole kadonnut mihinkään, koska tarinallisenkin jutun tulee perustua tosiasioihin. Toisaalta vaatimus siitä, että toimittajan tulee tulkita ja kommentoida tiedossaan olevia faktoja, tekee nykyaikaisesta journalismista erilaista kuin aiempien sukupolvien harjoittamasta.

Uuden ajan journalistin pitää myös ymmärtää edeltäjiään paremmin ”asiakaslähtöisyys”, eli se, että journalismia ei tehdä vain virallisten tahojen agenda seuraten, vaan etsien aiheisiin tavallisen ihmisen näkökulmaa. Tähän liittyy myös herkkyyys huomata yleisön keskuudessa leviävät ja heitä kiinnostavat puheenaiheet.

Toimittaja laskeutuu norsunluutornista yleisön joukkoon

Korkean modernin journalismissa yleisöä puhuteltiin kansalaisina, ja heidän oletettiin olevan passiivisia tiedon vastaanottajia (Koljonen, 2013a, 75).

Heikki Heikkilä lähestyy samaa asiaa vertaamalla journalismia peruskouluun. Kun journalismi nähdään peruskouluna, sen tehtävänä on tarjota ihmisille ”rakennuspalikoita yhteiskunnallisten toimintojen analysointiin”. Tästä seuraa, että yhteiskunnallinen tieto on peruskouludiskurssissa tärkeämpää kuin ei-yhteiskunnallinen, joskaan diskurssin käyttäjät harvoin määrittelevät, mitä tämä yhteiskunnallinen tieto tarkkaan ottaen on. (Heikkilä, 2001, 126–127)

Peruskouludiskurssissa toimittajan vastuulla on, että kansalaiset eivät ala valita viihdettä yhteiskunnallisen tiedon sijasta. Toimittaja tavallaan myös vastustaa työnantajaansa, mediataloa, joka ei ehkä suhtaudu tähän tehtävään yhtä vakavasti. Toimittaja on siis moraaliltaan korkeammalla kuin yleisö, mediatalot ja yhteiskunnan eliitti, hän on riippumaton ja lahjomaton. (emt., 127)

Heikkilän mukaan useimmat hänen toimittajahaastateltavansa hyväksyvät peruskouludiskurssin lähtökohdat, mutta jotkut kokevat ongelmana juuri alentuvan yleisösuhteen (emt., 132).

Notkean modernin journalismissa yleisö koostuu Koljosen mukaan ensisijaisesti kuluttajista. Yleisön edustajia voidaan käyttää tietolähteinä, heidän vinkkejään ja valokuviaan kaivataan. Kuluttajia on palveltava niin hyvin, että he ovat valmiita maksamaan mediatalojen tuotteista. Tämän vuoksi mediatalojen kannattaa

myös tutkia yleisöään ja yrittää selvittää, mikä sitä kiinnostaa. (Koljonen, 2013a, 76–77)

Kantola kirjoittaa yleisön huomioinnista nimenomaan notkean modernin journalistien yhteydessä. Aktiivisempi ja ”maanläheisempi” suhde yleisöön näkyy siinä, että tavoitteena on mennä tavallisen ihmisen tasolle niin juttuaiheissa kuin näkökulmissakin. Aiheiden pitää koskettaa ihmisten arkisia huolia. (Kantola, 2011, 135)

Heikkilän versio samasta ajattelutavasta on tavaratalodiskurssi, jossa myönnetään, että lehti on tuote ja yhtä yleisöä ei ole olemassakaan. Siksi journalismin ei pidä tuputtaa yhtä viestiä kaikille, vaan tarjota jokaiselle jotakin. Jos yleisön arvostukset ja lukutottumukset muuttuvat, journalismin sisältöjen pitää vastata muutokseen. Tavaratalopuhe korostaa sitä, että toimittajien pitää olla henkisesti avoimia, antaa palstatilaa sellaisillekin asioille, jotka eivät heitä itseään kiinnosta tai joita he eivät hyväksy. (Heikkilä, 2001, 132–133)

Toisaalta Heikkilä kritisoi tavaratalopuhetta siitä, että sen yleisösuhte ei ole yhtään sen läheisempi kuin peruskoulupuheessakaan: edelleen toimittajan ja lukijan välillä on etäisyys. Tavaratalopuheessa etäisyys johtuu siitä, että toimittajan tulee antaa yleisölle vapaus valita, mitä he lehdestään lukevat, eikä toimittajien tarvitse tietää ihmisten valinnoista tai niiden syistä. (emt., 133)

Äskeisen perusteella nykyajan ihannetoimittajan on siis tärkeää havainnoida koko yhteiskuntaa ja sen hulluimpia ja mitättömimpiäkin ilmiöitä, sillä vaikka ne eivät välttämättä ole olennaisia tai yhteiskunnallisesti merkittäviä, ne voivat kuitenkin kiinnostaa yleisöä.

Esimerkkinä tästä voi pitää vaikkapa erilaisten sosiaalisessa mediassa levinneiden tapausten nousemista perinteisten medioiden uutisiksi. On vaikea kuvitella, että helsinkiläisen hampurilaisravintolan juomaveden hinnoittelu tai edes se, että ravintolan henkilökunta käyttäytyy tyyneästi, olisi millään kriteereillä yhteiskunnallisesti merkittävää. Mutta kun riittävän moni ihminen osoittaa olevansa kiinnostunut asiasta sosiaalisessa mediassa, eivät perinteisetkään mediat voi enää ylenkatsoa aihetta, koska muuten ne tulisivat pitäneeksi merkityksettömänä asiaa, joka on niiden yleisön mielestä tärkeä. Tai ainakin kiinnostava.

Kiinnostavuuden ja ”skandaalikoneen” oravanpyörää sivutaan myös *Hetken hallitsijoissa*, jossa toimittaja-haastateltava kertoo, kuinka politiikan toimituksessa ajateltiin, että ei uutisoida jotakin kohua lainkaan. Mutta lopulta oli pakko mennä

mukaan, koska muutkin mediat tekevät aiheesta juttuja. ”Eihän me voida jättää sitä kohua uutisoimatta, koska kohu itsessään on muuttunut jo uutiseksi”, haastateltava tiivistää. (Kantola, 2011, 131)

Nykyaikana toimittajalta voidaan vaatia myös sitä, että yleisön puheenaiheiden lisäksi hän on kiinnostunut yleisöstä itsestään. Toimittajia kehoitetaan osallistumaan jutuistaan käytäviin verkkokeskusteluihin, ja moni suuri media järjestää paneelikeskusteluja tai muita tapahtumia, joissa yleisö ja toimittajat kohtaavat kasvotusten. Tämäkin kertonee siitä, että media on oivaltanut yleisön merkityksen ja yrittää rakentaa kuluttajien ja tuottajien välille henkilökohtaisempaa suhdetta.

Eliitin myötäilijöistä sen haastajiksi

Journalismista on vaikea puhua puhumatta vallasta. Koljonen toteaa, että korkean modernin journalismin ajalla toimittajien vallitseva ammattirooli oli päätöksenteon tarkkailu. Väärinkäytösten paljastaminen oli poikkeuksellista. Eliitin ja journalistien välit olivat läheiset ja luottamukselliset. (Koljonen, 2013a, 79–80)

Myös professiokäsitys vaikutti siihen, että julkisuus oli raportoivaa ja valtaa myötäilevää. Journalistiprofession tehtävä nähtiin tuolloin olevan nimenomaan tiedon välittäminen (asiantuntijoilta yleisölle). Objektiivisuudella tarkoitettiin sitä, että toimittajan ei tullut uutisissaan ottaa kantaa, se puoli jätettiin pääkirjoitustoimittajille ja kolumnisteille. (emt., 80)

Notkean modernin journalismissa toimittajat mieltävät itsensä pelkkien tiedonvälittäjien sijasta vallan vahtikoiriksi ja suhtautuvat eliitin ja päättäjien tekemisiin varauksellisesti. Irtiotolla pyritään näyttämään, että journalistit ovat riippumattomia. Tästä seurasi, että epäilyihin vallan väärinkäytöstä alettiin tarttua ja vastakkainasettelua eliitin ja kansan välille oltiin valmiita luomaan. Myös objektiivisuuteen otettiin etäisyyttä: toimittajat eivät pelkästään välittäneet instituutioiden tarjoamaa tietoa, vaan pyrkivät myös kaivamaan piilotettua tietoa ja arvostelemaan tietoa, joka heille tarjottiin. Sen sijaan, että toimittajat ylläpitäisivät pysyvyyttä, heidän tehtävänään onkin murtaa konsensus ja antaa ääni toisinajatteliijoille. Toisinajatteliija voi olla myös toimittaja itse kirjoittaessaan omaperäisiä mielipide- ja näkökulmajuttuja. (emt., 80–81)

Kantola toteaa, että notkean modernin journalistit ovat kriittisiä pysyviä instituutioita ja hierarkioita kohtaan ja näkevät itsensä valtarakenteiden haastajina ja

aktiivisina toimijoina (Kantola, 2011, 134). Notkeat tekevät myös pesäeroa vanhaan journalistiseen kulttuuriin, jossa toimittajien ja poliitikkojen suhteet olivat liian läheisiä (ks. emt., 136–137)

Luulen, että tavallinen median kuluttajakin on jo huomannut, että suomalaisessa journalismissa on siirrytty raportoinnista vallan kyseenalaistamiseen. Olkoon siitä todisteena vaikkapa vuoden 2008 vaalirahoituskohu, jossa moni kansanedustaja joutui kritiikin kohteeksi, kun toimittajat alkoivat selvittää heidän vaalitukiensa lähdettä.

Muutos näkyy myös toimittajapiirien sisältä katseltuna. Journalismin eri lajityypit eivät ole keskenään tasa-arvoisia, vaan tutkiva journalismi, jonka tuloksena väärinkäytökset usein paljastuvat, on nostettu korkeimmalle jalustalle. Skuupit ovat arvokkaita, vaikka mediataloilla on entistä vähemmän resursseja hitaalle tutkivalle työlle. Tiedotteita sellaisenaan toistava leikkaa-liimaa-journalismi ja muut vähällä vaivalla syntyvät kritiikittömät journalistiset tuotokset puolestaan ovat arvoasteikon häntäpäässä.

Kantola tosin on eri mieltä tutkivien journalistien asemasta. Hänen mukaansa notkean modernin journalistit eivät pidä ihanteenaan ”yksinäisiä, pitkää juttua työstäviä tai omaa skuupia kaivavia sankarijournalisteja” (Kantola, 2011, 134), mutta nähdäkseni hän asettaa enemmän vastakkain uuden polven tiimityöläiset ja vanhan ajan yksinäiset puurtajat.

Joka tapauksessa paluuta aikaan, jossa eliitin ja toimittajien läheiset välit olivat iloinen asia, tuskin on. Toimittajat haluavat ainakin ulospäin olla riippumattomia, epäpoliittisia toimijoita.

Kantolan mukaan toimituksen työkierto on notkeille journalistille hyve, sillä kun kiertää eri tehtävissä, ei ”jämähä tai ummehdu”, eikä vetäydy erikoistuvan toimittajan norsunluutorniin, jossa maailma nähdään lähteiden näkökulmasta. (emt., 136). Ajatus on kohtalaisen järkeenkäypä ja työkierron voi nähdä pitävän terveellisen hajuraon vallanpitäjien ja toimittajien välillä. Erikoistumisen puute voidaan tulkita myös ongelmaksi (aiheesta lisää luvussa 2.2.3).

Yksi tapa olla vallan vahtikoira on laittaa itsensä ja mielipiteensä likoon. Vastakarvaan kirjoittavista kolumnisteista tulee ”toimittajabrändejä”, jotka ala ja yleisökin tuntevat. Tämän pohjalta voisi ajatella, että 2010-luvun toimittajan on tärkeää olla kriittinen vallanpitäjien toimia kohtaan, ja uskaltaa sanoa mielipiteensä

mielellään niin räväkästi, että se herättää yleisössä tunteita ja jättää muistijäljen. Kun tätä toistetaan riittävän monta kertaa, syntyy toimittajabrändi.

Sinänsä brändäys ei ole täysin uusi ilmiö. Kantola kirjoitti jo vuonna 1998 tähtitoimittajien korostumisesta ja siitä, kuinka journalisti muuttuu hahmoksi. ”Yhä tärkeämmäksi on tullut toimittajan persoona, miltä hän näyttää ja vaikuttaa” (Kantola, 1998, 22).

Brändäystä voisi käsitellä myös yleisösuhteen yhteydessä, mutta päätin ottaa sen mukaan tässä median valtaa koskevassa osiossa, sillä mielestäni on selvää, että bränditoimittajaksi kohonneella henkilöllä on rivitoimittajaa enemmän valtaa esimerkiksi ajankohtaisten puheenaiheiden määrittelyssä. Toimittaja, joka on erikoisalansa asiantuntija, saa asiantuntevia lukijoita ja hänen mielipiteistään ovat kiinnostuneita tavallisten lukijoiden lisäksi ne, joilla on valtaa kyseisellä alalla.

Pauliina Lehtonen käsittelee toimittajabrändäystä tutkimuksessaan *Itsensä markkinoijat: Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyyvä työelämä* (2013). Hänen haastattelemansa nuoret toimittajat suhtautuivat henkilöbrändäykseen varautuneesti, vaikka tunnistivat tarpeen luoda itsestään brändi, jotta pärjäisivät alalla paremmin. Lehtonen arvelee, että varautunut suhtautuminen voi kummuta siitä, että paine brändäykselle tulee ulkopuolelta, eikä brändäytyminen ole kaikille toimittajille luontevaa. (Lehtonen, 2013, 80–81)

Yksi brändäyksen syy tai ulottuvuus on yleisösuhteen lujittaminen. Henkilökohtaisella otteella kirjoitetut jutut tarjoavat lukijoille samaistumisen mahdollisuuksia, ja tutulta tuntuvan toimittajan kanssa on helppo kommunikoida. Lehtosen haastateltavissa on kriittisiäkin ääniä, yksi toimittaja esimerkiksi ajattelee, että lukijasuhteen syventäminen ja toimittajien vieminen lähelle lukijaa on mediatalon tapa ”kääriä lukijoilta rahat pois”, tarkoittaen kenties sitä, että lukijan ja toimittajan suhde on vain näennäisesti läheisempi. Toisaalta osa haastateltavista tunsikin, että lukijat kaipaavat toimittajilta nimenomaan omien kokemusten ja kantojen esiintuomista, mikä esimerkiksi blogissa on luontevaa. (emt., 82–83)

Lehtosen haastateltavat näkivät brändäyksen myös tyylikeinona, vaikka en itse ole aivan varma, voiko sitä tosiaan kutsua kirjoittamisen tyylikeinoksi. Ehkä brändiä osuvampi nimitys olisi kertojanääni. Joka tapauksessa Lehtosen haastateltavat ajattelivat brändin liittyvän myös toimittajan tunnistettavaan tyyliin tehdä juttuja, niin kirjoitustavan kuin erikoisalankin suhteen. Persoonan esiintuomisen nähtiin tukevan juttujen tunnelman luomista ja siten tekevän niistä kiinnostavia (emt., 83).

Mitä tulee journalistin valtaan, näyttäisi siltä, että nykytoimittajan tulisi olla hanakka kritisoimaan eliitin toimia ja valmis kaivamaan piilotettua tietoa. Lisäksi hänen urallaan edistymistä auttaa se, jos hän pystyy tekemään jutuistaan persoonallisia joka kirjoittamalla omalla tyyllillään tai painottamalla joitakin aiheita tai juttutyyppejä niin, että yleisö alkaa tuntea hänet ja hänestä tulee toimittajabrändi.

Bränditoimittaja on arvokas perinteiselle mediatalolle, koska hänen juttujansa lukijat palaavat lukemaan yhä uudestaan. Myös median oma brändi kiillottuu, kun se voi kehua parhailla ja keskustelua herättävillä toimittajillaan. Työsuhteinen toimittaja voi myös hyötyä ”brändistymisestään” niin, että hän saa enemmän vapauksia juttuaiheiden valinnassa, kun päälliköt luottavat siihen, että juttu on joka tapauksessa kiinnostava ja asiantunteva.

Johonkin aiheisiin perehtynyt freelancer puolestaan hyötyy itsensä brändäämisestä siten, että hänen on helpompi myydä juttujaan, kun asiantuntemus (tai tietty tyyli kirjoittaa) yhdistetään juuri hänen nimeensä.

Median ja yksittäisen toimittajan vallan kasvusta kertoo se, että nettiaikana poliittisen tai muun kohun syntyminen ja leimahtaminen on aiempaa nopeampaa. Yhden toimittajan skuupilla voi olla kauaskantoiset seuraukset, kun kaikki välineet lähtevät nopeasti mukaan selvittämään vaikkapa ministerin sanomisten todenperäisyyttä. Kun paine ja kohu kasvavat riittävän suureksi, voi kohun kohteeksi joutunut katsoa parhaaksi luopua asemastaan, vaikka kohun ytimessä olevat tapahtumat eivät välttämättä siihen pakottaisi. Se, miltä asiat yleisön silmissä näyttävät, on miltei tärkeämpää kuin se, miten ne todellisuudessa ovat.

Journalismin fokus siirtyy eilisestä tulevaisuuteen

Asia, joka on teknologisen kehityksen myötä muuttunut kenties eniten viimeisten vuosikymmenten aikana, on journalismin suhde aikaan. Siinä missä ennen deadline oli kerran päivässä, nyt se on joka hetki.

Koljosen mukaan korkean modernin journalistit olivat orientoituneet menneisyyteen ja välttäneet ennustamista ja spekulointia. Vaikka nopeus ja ajankohtaisuus olivat tärkeitä arvoja, niiden yli meni tiedon luotettavuus. Virallista tietoa odotettiin ja uutisiin reagoitiin sen sijaan, että niitä olisi ennakoitu tai tehty itse. (Koljonen, 2013a, 83–84)

Notkean modernin ajalla toimittajat kilpailevat luotettavuuden kustannuksella siitä, kuka ehtii kertoa uutisen ensimmäisenä tai kuka onnistuu ennustuksessaan parhaiten. Kysymys ei ole enää siitä, mitä *on tapahtunut*, vaan siitä mitä tapahtuu *juuri nyt* ja *seuraavaksi*. Epäilyt ja sirpaletieto välitetään yleisölle heti, eikä jäädä odottamaan viranomaisten tiedotustilaisuuksia. (emt., 84–85)

Internetin tulo on aiheuttanut sen, että kun aikaisemmin paperisilla ja sähköisillä viestimillä oli omat ajalliset tonttinsa (sanomalehtiä luettiin aamulla, tv-uutiset katsottiin illalla), ei nykyään ole enää samanlaista reviirijakoa. Kaikki välineet kilpailevat yleisön ajasta koko ajan ja yhden median tekemä skuuppi leviää nopeasti muille. (emt., 84–85)

Saman aikakäsityksen muutoksen on todennut myös mediatutkija Kaarina Nikunen, jonka mukaan online-tuotanto näkyy toimittajan työssä kiireen lisääntymisenä. Sen lisäksi, että tekee jutun lehteen tai lähetykseen, pitää myös tehdä verkkoversio. Lisäpainetta aiheuttaa se, että jutun näkökulmaa saatetaan päivän aikana muuttaa, jotta uutinen olisi tuore vielä aamun lehdessäkin (Nikunen, 2011, 51).

Notkistuvan modernin journalisteilla verkko on muuttanut työtahtia, ja monet ovat sitä mieltä, että se on ”pilannut” journalismin, kun juttuja kopioidaan tarkistamatta (Kantola, 2011, 129). Notkean modernin journalistit suhtautuvat muutokseen positiivisemmin ja näkevät esimerkiksi sosiaalisen median vain murroksena, jonka tulo muuttaa journalismia ja yhteiskuntaa (emt., 134).

Nopeaa ja toisten medioiden työllä ratsastavaa verkkojournalismia on kritisoinut muun muassa Tampereen yliopistossa tiedotusopin vierailijaprofessorina ollut toimittaja Tuomo Pietiläinen. Hän ehdotti ratkaisuksi skuuppikorvausta, jossa kilpailijan pitäisi maksaa 2000 euron maksu medialle, jonka uutista siteeraa tuoreeltaan (Kallionpää, 2012).

Nykyjournalistin tulisi siis omaksua tulevaisuuteen katsova aikakäsitys ja ymmärtää reaaliaikaisen jutunteon tärkeys, vaikka olisikin töissä printtamediassa. Virallista tietoa ei tarvitse odottaa, jos saatavilla on vaikkapa silminnäkijöiden todistuksia tapahtumasta. Lisäksi on huomioitava se, että mediat kilpailevat keskenään koko ajan, joten muidenkin medioiden uutisvirtaa on seurattava. Vaikka skuuppikorvausta ei otettukaan käyttöön ja muiden medioiden uutisia siteerataan jatkuvasti, nopeuden vaatimus ei ole ainakaan vielä onnistunut rapauttamaan omien uutisten merkitystä.

Journalistietiikan rajankäyntiä: yhteiset säännöt vai tilannekohtainen harkinta?

Koljosen mukaa journalistietiikkaa voi katsella kahdesta ääripäästä, velvollisuuksien ja seurauksien näkökulmasta. Korkean modernin toimittajille lähtökohtana oli velvollisuus kertoa totuus. Se sopikin hyvin muihin korkean modernin eetoksen ydinasioihin, joita ovat tiedonvälitys, objektiivisuus, tarkkailu ja raportointi. Ammattiyhteisöllä ja sen yhteisillä säännöillä oli suuri merkitys. (Koljonen, 2013a, 86–87)

Notkean modernin journalistit sen sijaan puntaroivat herkemmin totuuden julkistamisesta koituvia seurauksia ja asettavat yhteisen eettisen koodin hyödyllisyyden kyseenalaiseksi. (emt., 88).

Tätä ajatusta tukee jossain määrin Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen-raportti, jossa kävi ilmi, että mitä vähemmän työvuosia toimittajalla oli takanaan, sitä sallivammin hän suhtautui eettiseen, tilannekohtaiseen harkintaan. Alle kymmenen vuotta töissä olleista sen hyväksyi 43 prosenttia, kun taas yli 20 vuotta työskennelleistä vain 29 prosenttia (Pöytäri et al., 2014, 22).

Tutkijoiden mukaan toimittajat kuitenkin pitävät ammattietiikkaa erittäin tärkeänä työtään ohjaavana tekijänä. Suurin osa vastanneista ajatteli, että ammattieettisiä ohjeita on noudatettava aina, joskin myös 36 prosenttia vastanneista oli vähintään jossain määrin samaa mieltä siitä, että eettisyys on tilannekohtaista. (emt., 17–18)

Tutkijat arvelevat, että joustavaa suhtautumista nuorempien keskuudessa selittää nykyinen toimintakulttuuri, joka vaatii muuttuvaa eettistä harkintaa esimerkiksi internetin ja sosiaalisen median mukanaan tuomien uusien elementtien takia. Niiden arviointiin ei ole olemassa vakiintunutta säännöstöä. (emt., 22)

Kantola ei puutu juurikaan eri sukupolvien journalistien etiikkakäsityksiin, mutta toteaa, että korkean modernin journalistit kokivat olevansa kansallisen vastuun kantajia, eikä kaikkea voinut kertoa julkisesti. Ajan ilmapiirissä monet asiat olisi tuomittu laatujournalismiin kuulumattomaksi juoruiluksi. (Kantola, 2011, 119–121)

Ei siis ihmeekään, että uudet toimittajasukupolvet halusivat irtaantua vanhoista käytännöistä.

Vaikka etiikkaa harvoin nostetaan hyvän journalistin ominaisuudeksi, se on kuitenkin keskeinen osa ammattia. Totuuden paljastamisella voi olla valtavat seuraukset, kuin myös väärän tiedon levittämällä. Itse näen, että nykyjournalistin

etiikassa saattaisi painottua aiempaa enemmän sen pohtiminen, mitkä ovat kulloisenkin tietolähteen motiivit kertoa asiastaan. Journalistin tulisi miettiä etukäteen, mitä tapahtuu, kun asia tulee julki. Jos lähde ei ymmärrä kertovansa vaikkapa asioita, joiden perusteella hänet voitaisiin tuomita rikoksesta, toimittaja joutuu punnitsemaan onko tärkeämpää kertoa totuus vai suojella lähdettä häneltä itseltään. Toisin sanoen siis eettisyys olisi jossain määrin tilannekohtaista.

Tällaiset pohdinnat voivat olla seurausta myös siitä, että juttujen lähteinä on aiempaa enemmän tavallisia ihmisiä, siinä missä korkean modernin aikakaudella painotettiin viranomaisten ja eliitin tarjoamaa tietoa. Julkisessa virassa olevan henkilön on työnsä puolesta otettava vastaan arvostelua, osallistuttava yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kannettava lausuntonsa mahdollisesti aiheuttamat seuraukset, kun taas satunnaiselta kansalaiselta ei voi vaatia yhtä suurta ymmärrystä median toiminnasta, ja hänen yksityisyyden suojansakin on laajempi.

Toimittajien itseymmärrys edelleen liikkeessä

Koljonen toteaa, että korkean modernin eetoksella on yhä sijansa toimittajien puheissa ja teoissa, vaikka sen valtakausi oli hänen mukaansa Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla. Notkean modernin ideaalit hän ajoittaa 2000-luvulla muotiin tulleiksi, vaikka ituja niistä on ollut olemassa jo aiemmin. (Koljonen, 2013a, 89)

Myös Kantola kirjoittaa, että eetosten rajat eivät ole tarkkoja: toimittajien asennoituminen ei muutu kuin veitsellä leikaten syntymävuoden mukaan, mutta kuitenkin eetokset kuvaavat niitä ajattelutapoja, jotka kussakin ikäryhmässä ovat tyypillisimpiä. (Kantola, 2011, 118)

Lisäksi koko korkean modernin ”kultakauden” voi kiistää: ei ennen ollut kaikki paremmin, eikä ainakaan journalististen tuotosten laatu. Korkean kauden voi myös nähdä poikkeuksellisena aikana, johon ei ole paluuta. (Koljonen, 2013a, 89)

Maailma ei siis ole muuttunut täysin, vaan vanha ja uusi elävät rinnakkain. Vaikka Koljonen esittää kaikenlaisia varauksia tuloksilleen, hän pitää kuitenkin kiinni siitä ajatuksesta, että suomalaiset journalistit artikuloivat ammattieetoksensa eri tavalla 2010-luvulla kuin he tekivät 1980-luvulla (emt., 90).

Kantola analysoi eetoksia toimittajien urapolun kannalta ja päätyi siihen, että korkean modernin journalistit ovat uransa huipulla ja korostavat pysyvyyttä. Notkistuvan modernin toimittajat sen sijaan ovat uransa keskivaiheilla ja heidän

identiteetissään korostuvat päivittäinen työ ja ammattitaito. Notkean modernin toimittajat puolestaan ovat uraansa vasta aloittelevia ja ottavat muutoksen avosylin vastaan. (Kantola, 2011, 140–141)

Worlds of Journalismin Suomen tutkimusraportissa (Pöyhtäri et al., 2014) sivuttiin myös sitä, miten toimittajat kokevat journalismin olosuhteiden muuttuneen.

Toimittajilta kysyttiin arviota siitä, missä määrin tiettyjen tekijöiden vaikutus journalismiin oli kasvanut tai vähentynyt viimeisen viiden vuoden aikana. (emt., 47)

Tutkijat tiivistävät, että toimittajien näkemyksen mukaan kaikkien esitettyjen tekijöiden vaikutus journalismiin oli lähinnä kasvanut. Näitä olivat sosiaalinen media, kilpailu, käyttäjien tuottama sisältö, tulospaineet, sensaatiohakuisuus, yleisön osallistuminen uutistuotantoon, mainonta ja mainostajat, yleisötutkimus ja yleisöpalaute. Toimittajat kokivat, että eniten oli kasvanut sosiaalisen median ja yleisön tuottaman sisällön merkitys. (emt., 29–30)

Jakaantuneempia vastaukset olivat suhdetoiminnan ja journalistikoulutuksen osalta, ja etenkin eettisten normiston vaikutuksen kohdalla. (emt., 30)

Toimittajien omat näkemykset esimerkiksi siitä, että sosiaalisen median ja yleisön tuottaman sisällön merkitys on kasvanut, tukevat mielestäni Koljosen ajatuksia, joskin tutkimuksessa jää selvittämättä mitä toimittajat näistä kokemistaan muutoksista ajattelevat. Mutta ainakin he tiedostavat niiden tapahtuneen.

2.2 Journalismin murros toimituksissa ja toimittajan työkuvassa

Aiemmassa tutkimuksessa on tultu siihen tulokseen, että journalismin murroksella on ollut vaikutusta myös toimituksiin. Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten journalismin murros on vaikuttanut toimitusten elämään ja sitä kautta yksittäisen toimittajan työkuvaa. Kun toimitus ja työtavat muuttuvat, myös vaatimukset hyvän toimittajan tekemälle työlle muuttuvat.

2.2.1 Murroksen vaikutukset toimituksen arkeen

Laman ja teknologisen murroksen vaikutuksia toimituksissa tutkinut Kaarina Nikunen toteaa, että heikentyvät talousnäkymät johtivat vuonna 2009 siihen, että toimituksissa käytiin ennätysmäärä yt-neuvotteluja. Niiden tuloksena irtisanottiin 189 Journalistiliiton jäsentä ja reilut sata otti vastaan vapaaehtoisen eläkepaketin. (Nikunen, 2011, 30)

Kun toimitusten väkimäärä pienentyi, ratkaisuja haettiin uudistamalla toimitusorganisaatiota. Keskeisiä keinoja olivat yhteistyön tiivistäminen muiden lehtien kanssa ja toimitusten yhdistäminen. Toimituksista tuli entistä päällikkövetoisempia ja yksittäisen toimittajan itsenäisyys kapeni. (emt., 56)

Samaa tarinaa kertoi jo Jyrki Jyrkiäisen vuonna 2007 tekemä tutkimus, jossa kysyttiin, minkä asioiden toimittajat kokivat muuttuneen työpaikallaan parin viime vuoden aikana. Juttujen tekeminen useampaan kuin yhteen välineeseen oli toimittajien mielestä lisääntynyt, samoin kuin juttuvaihto konsernin sisällä ja juttujen tekeminen tietyille kohderyhmille. Toimittajat katsoivat myös, että juttuja tekevä henkilöstö on vähentynyt, vaikka juttujen määrä ei ole, ja että juttujen merkkimäärät olivat lyhentyneet. (Jyrkiäinen & Heinonen, 2012, 180–181)

Kantola toteaa, että kun lehti kasvaa, sen on kehitettävä koneisto, joka tuottaa tekstiä vaikei mitään tapahtuisi. Tällöin rutiini on toimituksen johdon kannalta hyvä asia, ja organisoiminen, ideoiminen ja kattavien pakettien rakennus osa arkea. ”Journalistin työ onkin yhä enemmän organisointia, käsittelyä ja tasapainoisuuden valvomista kuin omien näkemysten ajattelua ja näkökulmien hiomista”. (Kantola, 1998, 25–26)

Worlds of Journalism -tutkimuksen Suomen-raportti kertoo toimittajien tuoreita näkemyksiä työnkuvansa muutoksesta.

Suurimmat toimittajien kokemat muutokset liittyivät tekniikan kehittämiseen. 93 prosenttia vastanneista koki, että hakukoneiden käyttö oli kasvanut ainakin jonkin verran, ja 95 prosenttia arveli teknisten taitojen merkityksen kasvaneen ainakin jonkin verran. (Pöyhtäri et al., 2014, 32)

Tiedonhankintaan ja taustoitukseen käytetyn ajan koettiin vähentyneen, samoin journalismin uskottavuuden ja luotettavuuden. 42 prosenttia vastanneista koki myös, että journalistien vapaus tehdä toimituksellisia päätöksiä oli vähentynyt ainakin jonkin verran. (emt., 32)

Toimitusten murros on siis tuonut toimittajalle lisää vaatimuksia. Ollakseen hyvä toimittaja, on oltava tehokas: kun väki vähenee, mutta juttujen määrät pysyvät samoina, pitää jäljellejääneiden toimittajien tehdä lisää töitä samassa ajassa.

Lisäksi toimitusten yhteistyökuviot ja juttujen tekeminen aiempaa selkeämmin tietyille kohderyhmille vaativat toimittajalta sitä, että hän muokkaa juttunsa kohderyhmän lukijoille sopivaksi ja osaa kommunikoida muissa lehdissä työskentelevien kollegoidensa kanssa. Jos juttu voidaan julkaista missä tahansa

konsernin lehdessä, siinä ei voi olla tiukasti paikkaan sidottua uutiskärkeä, vaan on löydettävä yleisempi näkökulma.

Kun sisältöä tehdään useaan välineeseen, näkökulmia tarvitaan enemmän. Ei riitä, että toimittaja kirjoittaa timanttisen lehtijutun, vaan printtamedioidenkin toimituksissa panostetaan yhä enemmän verkkojuttuihin ja videoihin. Ideaalitulanteessa printtijuttu, verkkojuttu ja video tuovat kukin oman erillisen näkökulmansa käsiteltävään aiheeseen. Aiemman yhden näkökulman sijaan hyvän toimittajan on keksittävä useita näkökulmia. Omia juttuaiheita ei voi valita yhtä vapaasti kuin ennen, ja toimittajan on alistuttava siihen, että hän on osa suurempaa kokonaisuutta ja joutuu tekemään rutiininomaisiakin tehtäviä.

Päällikkötoimittajien esimiesaseman vuoksi toimituksen muutokset ja journalismin murros näyttäytyvät heille hieman eri tavoin kuin rivitoimittajille.

Päällikköys ei tule välttämättä luonnostaan päälliköksi valitulle. Marketta Rentola näkee mahdollisia hankaluuksia esimerkiksi siinä, että toimittaja valitaan usein vertaistensa joukosta päälliköksi, jolloin hänen täytyy asettua heidän yläpuolelleen, vaikka haluaisikin pysyä tasa-arvoisena. Rivitoimittajuuden hyvien yksilösuoritusten sijaan päällikön pitäisikin pystyä johtamaan joukkoja, pitämään huolta budjetista ja antamaan palautetta. (Rentola, 1999, 54–58)

Kari Koljosen haastattelu- ja havainnointitutkimus *Seuraa johtajaa!* Väliportaan päällikkötoimittajien muuttuvat roolit (2013b) avaa näkökulmia siihen, miten journalismin murros on vaikuttanut päällikkötoimittajien elämään.

Väliportaan päällikkötoimittajalla on toimituksessa erityinen asema, koska hänen pitää nauttia sekä toimituksen ylimmän johdon että suorittavan portaan eli alaistensa luottamusta. (Koljonen, 2013b, 11)

Väliportaan esimiehet ovat linkki ylimmän johdon ja rivityöntekijöiden välillä. Uudistuksissa he ovat johdon ideoiden myyntimiehiä ja toisaalta toimituksen sanansaattajia viedessään palautetta johdolle (emt., 89).

Koljonen nimittää keskijohtoa toimituksen ukkosenjohtimeksi. Toimituksen johto vaatii ja toivoo, toimittajat selittävät ja vetoavat. Kaikki on otettava huomioon, kun annetaan ja saadaan palautetta. (emt., 98)

Toisaalta palautteen antaminen voi olla esimiehelle vaikeaa, koska kritiikki voi vaikuttaa henkilöiden välisiin suhteisiin ja tulehduttaa toimituksen ilmapiiriin, jonka kuitenkin haluttaisiin pysyvän hyvänä. (emt., 102)

Päällikkötoimittajien lisäksi Koljonen on tutkinut itse toimitusorganisaatiota. Teoreettisena lähtökohdana hänellä on tälläkin kertaa erottelu korkeaan ja notkeaan moderniin toimittajaeetokseen ja journalismin murroksen käsittely niiden kautta. Nyt hän soveltaa termejä myös toimitusorganisaatioihin.

Koljonen otsikoi toimitusten muutosta koskevan luvun provosoivasti, ”Kun ateljee muuttuu tehtaaksi...”. Perinteisen toimitustyypin hän nimeää korkean modernin asiantuntijaorganisaatioksi ja uuden tyypin notkean modernin palveluorganisaatioksi (emt., 23)

Perinteisen toimituksen juuret ovat ajassa, jolloin mediayhtiöt toimivat vakaassa ja ennustettavassa ympäristössä. Toimituksessa rivityöntekijöillä oli suuri valta määrittellä juttuaiheensa ja toimittajalla oli itsenäisyyttä. Hänen piti olla itseohjautuva ja asiantunteva. (emt., 24)

Siinä missä korkean modernin toimitus vaali riippumattomuutta, eivätkä mahdolliset taloushuolet kuuluneet toimitukselle, notkeassa modernissa päätöksiä ohjaavat sekä journalistiset että taloudelliset perusteet. Pitää olla kannattava, jotta voi olla riippumaton (emt., 25–26)

Uudessa toimituksessa painotetaan palvelualttiutta ja joustavuutta. Journalismin sisällöistä ja muodoista vastaa pitkälti päällikkötoimittaja. Väliportaan päällikkö on keskeisessä asemassa (emt., 24–25)

Toisaalta toimittajat ovat yhä enemmän mukana juttuprosessin eri vaiheissa, vaikka työnjako onkin toimituksissa eriytynyt. Lisäksi ulkoasun ja sen suunnittelun merkitys on kasvanut (Helle, 2009, 99)

Miten nämä muutokset sitten saattaisivat vaikuttaa esimiehen ja alaisen suhteeseen ja siihen, millaisia toimittajia päälliköt pitävät parhaina? Äkkiseltään voisi kuvitella, että toimittajan tulisi uudessa toimituksessa olla päällikön antamien ideoiden toteuttaja ja joustava tyyppi, joka voi tehdä juttuja mistä tahansa aiheesta, joka kulloinkin tulee eteen. Aiheita ei voisi itse päättää yhtä vapaasti kuin ennen, mutta juttuprosessissa saisi olla aktiivisesti mukana.

Mikään ei kieli siitä, että toimittajien haluttaisiin olevan pelkkiä liukuhihnatyöläisiä, jolla ei ole omia ajatuksia tai ideoita. Vaikka toimitus olisi muuttunut ateljeesta tehtaaksi, taiteilijamentaliteettiäkin tarvitaan, jotta media erottuisi muista juttuaiheillaan ja toimittajabrändeillään.

Seuraavissa osioissa esittelen näkemyksiä siitä, miten toimitusorganisaatioiden muutokset ovat vaikuttaneet toimittajayksilön työhön kolmella rintamalla:

ideoinnissa, erikoistoimittamisessa ja suhteessa toimituksen muihin henkilöihin. Uskon, että näillä muutoksilla on vaikutusta siihen, millaista toimittajaa päälliköt pitävät hyvänä toimittajana.

2.2.2 Ideointi kasaantuu päälliköille

Yksi toimituksellinen toiminto, jossa toimittajan itsenäinen ajattelu nousee arvoonsa, on juttujen ideointi. Omien ideoiden toteuttaminen lienee työn suola jokaiselle toimittajan ammattiin hakeutuneelle, ja freelancerille ideointikyky on suorastaan elinehto.

Koljosen päällikköhaastateltavat pitivät ideointia tärkeänä. Siinä missä perinteisessä toimituksessa toimittajat olivat itsenäisiä työssään ja ideoissaan, uudessa toimituksessa keskijohdon harteilla on paljon ideointivastuuta ja toimittajien omia ideoita kaivataan enemmän. Koljosen haastateltavat olivat erimielisiä ideapulan syistä. Suorittavan portaan toimittajat valittavat, että ideointi vaatisi paneutumista, johon ei ole enää aikaa. Lisäksi väkimäärän supistuminen toimituksissa aiheuttaa sen, että pakolliset tehtävät ajavat omien juttuhankkeiden edelle. (Koljonen, 2013b, 41)

Nikusen haastattelemat toimittajat olivat samoilla linjoilla. Itsenäisyyden kaventuminen näkyi heidän puheissaan valituksena siitä, että juttuja tehdään entistä enemmän uutispäällikön laatiman päivän listan mukaan. Toisinaan myös näkökulma jutulle oli päätetty etukäteen. Päiväkohtaiset aiheet ajoivat usein toimittajien omien ideoiden ohii. Ideoita voi esittää, mutta niille ei usein ollut tilaa tai aikaa. (Nikunen, 2011, 52–53)

Pomoportaassa puolestaan ajateltiin, että toimittajien kyky ja halu kehittää ideoita on rajallinen. (Koljonen, 2013b, 41)

Vaikka ideoinnin jakautumisessa ja siihen annetussa ajassa nähtiin ongelmia, valtaosa Koljosen haastateltavista suhtautui suunnittelun korostumiseen myönteisesti (emt., 39)

Hyvältä toimittajalta kaivataan siis edelleen omia ideoita. Uudet juttuaiheet ja ilmaisumuodot ovat sellaista sisältöä, joista kuluttaja haluaa maksaa. Seinä voi kuitenkin tulla vastaan, kun ideasta pitäisi syntyä juttu. Tilaa tai aikaa ei ole loputtomasti, ja oma idea pitää aktiivisesti myydä päälliköille, jolla taas on huoli ja vastuu siitä, että lehdessä, verkossa tai lähetyksessä on riittävästi juttuja myös tänään.

Lisäksi median luonteeseen kuuluvat niin sanotut pakolliset juttuaiheet, jotka pitää tehdä juuri nyt, jotta oltaisiin ajassa kiinni. Myös tällainen päivänpäällinen aihe voi ajaa toimittajan oman, ajattomamman idean ohi. Ja kun toimituksissa miehitys on ohut, yhden toimittajan irrottaminen päivittäisestä rutiinista oman projektinsa pariin voi tuntua ylitsepäsemättömältä uhrukselta. Päällikön näkökulmasta hyvä toimittaja lienee sellainen, joka kehittelee ajankohtaisista aiheista juttuideoita, joiden toteuttamiseen ei kulu liikaa aikaa.

2.2.3 Erikoistuminen väistyy yleistoimittamisen tieltä

Erikoistumisesta hyvän toimittajan ominaisuutena voi olla montaa mieltä. Yhtäältä toimittaja tarvitsee laajaa yleissivistystä voidakseen tarttua mihin tahansa aiheeseen, toisaalta kukaan ei voi tietää kaikesta kaikkea, jolloin yksittäisen alueen tuntemus voi olla arvokasta.

Toimittajan erikoistumisen edut nousevat esiin muun muassa ideoinnin yhteydessä. Kun on tietopohjaa ja näkemyksiä, ideointi on helpompaa.

Päällikkötoimittajilla ei myöskään ole välttämättä työssään mahdollisuutta seurata yksittäisiä aihealueita yhtä intensiivisesti kuin erikoistuneen toimittajan. (Koljonen, 2013b, 42)

Vaikka erikoistuminen nähdään tärkeänä, toimituksissa on kuitenkin siirrytty entistä enemmän yleistoimittamiseen. Erikoistoimittajuuden alueita on purettu ja toimenkuvista on pyritty tekemään laaja-alaisia. (Nikunen, 2011, 47)

Journalistien ammattitaitovaatimuksissa korostuvat entistä enemmän moniosaaminen ja perinteisten osaamisalueiden ylittäminen. Teknisten muutosten myötä monet entiset ammatit ovat kadonneet ja tilalle on tullut journalistisia yleisosaajia, jotka kirjoittavat, kuvaavat ja editoivat juttunsa usein tiimimäisesti ja ennakkosuunnittelua hyödyntäen. (Kolari, 2009, 151)

Yleistoimittajuus on työnantajan näkökulmasta joustavaa, kun kenet tahansa toimittajan voi laittaa tekemään juttua mistä tahansa aiheesta. Nikusen haastattelemien toimittajien reaktiot yleistoimittajuuden kasvuun eivät olleet pelkästään positiivisia. Monet kokivat, että heidän erikoistaidoilleen ei ollut enää sijaa ja lähes kaikki kuitenkin toivoivat saavansa tulevaisuudessa erikoistua tietylle alueelle, jota voisi työssään seurata ja johon voisi syventyä. (Nikunen, 2011, 47–48)

Myös Lehtosen haastattelemat nuoret journalistit arvostivat erikoistumista. Nuoret ajattelivat, että erikoistumisella on arvoa ja se on valtti toimitusten muutoksissa. Nuoret näkivät yhä tarvetta kriittisille, hyvin tehdyille ja taustoitetuille jutuille, joita yleistoimittajan on kiireessä lähes mahdotonta tuottaa. (Lehtonen, 2013, 75)

Erikoistumisessa näkyy samanlainen dilemma kuin ideoinnissa: erikoisaloja kyllä haluttaisiin toimittajilla olevan, mutta erikoistumisen kustannuksia ei haluttaisi säilyttää toimituksille. Samoin hyvän toimittajan olisi oltava sekä yleissivistynyt että perehtynyt johonkin aiheeseen muita enemmän, ja lisäksi vielä moniosaaja, joka hallitsee nekin jutuntekoproessin vaiheet, joita aiemmin hoitivat toiset ammattilaiset.

2.2.4 Yksinäinen ratsastaja vai joukkuepelaaja?

Ennakkosuunnittelun vahvistuminen ja muut muutokset toimituksissa ovat johtaneet siihen, että hyvän toimittajan on työssään sopeuduttava yhä useammin erilaisiin reunaehtoihin. Jutun pitää olla tietyn mittainen, aihe ja näkökulmakin saattavat olla etukäteen päätetyt. Lisäksi medioissa on kehitetty erilaisia juttuformaatteja ja mallilukijoita, jotka asettavat vielä tiukemmat raamit yksittäisen toimittajan tekemisille.

Koljonen erottaakin yhdeksi toimitustyön prosessiksi evästämisen, joka liittyy suunnittelun kanssa. Evästämällä hän tarkoittaa työtehtävän ja sen tavoitteiden määrittelyä. Lisäksi määritellään, millä keinoin tavoitteisiin tulisi päästä. (Koljonen, 2013b, 50)

Korkean modernin toimituksessa evästäminen oli hierarkkisuutta ilmentävää määräilyä (tosin se saattoi kulkea kahteen suuntaan: vaikka usein päällikkö kertoi toimittajalle mitä hänen kuuluu tehdä, paikkansa lunastanut toimittaja saattoi kertoa pomolle, mitä aikoo tehdä). Notkean modernin toimituksessa sen sijaan evästäminen on ideaalitalanteessa päällikön ja alaisen välistä neuvottelua. (emt., 51)

Toimitusorganisaatioiden muutos tiivistyy Koljosen mielestä hyvin evästämiseen: yksityisajattelu on vaihtunut tiimipalavereiksi. Toisaalta hän epäilee omaa aineistoaan siitä, antaako se liian ruusuisen kuvan kehityksestä:

”Tarinasta unohtuu helposti se, että kaikissa toimituksissa on edelleen kahden kerroksen väkeä: Toisia ohjataan yksityiskohtaisesti, toisten annetaan vieläkin ”itseohjautua”.” (emt., 61)

Nikusen tutkimuksessa haastatellut toimittajat näkivät evästämisen välillä toimittajan työtaakkaa lisäävänä toimintana.

Toimittajien mielestä uudistukset lisäsivät uutispäälliköiden ja johtoportaan määrää, jolloin yksittäisestä jutusta piti keskustella useampien esimiesten kanssa. Eräs Nikusen haastateltava tiivistä kritiikin näin: ”Hirveesti meidän työajasta menee nykyään mun mielestä siihen, että mä kerron jollekin ihmiselle, että mitä mä oon tehny tai kelle mä oon soittanut ja mitä se sano”. (Nikunen, 2011, 46)

Toisaalta evästyksen voi nähdä myös positiivisena asiana. Kun juttua työstetään vaiheittain, voi korjauksia tehdä jo ennen kuin juttu julkaistu. Jos näkökulma osoittautuu huonoksi, sitä ehditään vaihtaa, ja vastuu jutun onnistumisesta ei ole yksin toimittajalla vaan myös häntä ohjaavalla päälliköllä. Joka tapauksessa hyvä toimittaja ainakin päällikön näkökulmasta on sellainen, joka ymmärtää olevansa osa suurempaa kokonaisuutta ja ottaa vastaan tarjotun evästyksen. Hän myös mukisematta kertoo työnsä etenemisestä, jos siitä kysytään.

Millaisia vaikutuksia toimituksissa tapahtuneilla muutoksilla voisi olla toimittajaideaaliin? Tutustuttuani aiheesta tehtyyn tutkimukseen tulin siihen tulokseen, että ihannetoimittaja lienee jonkinlainen hybridi, perinteisen ja uuden toimituskulttuurin tuote.

2010-luvun toimittajan on oltava joustava ihminen, jolle esimies voi antaa tehtäväksi minkä tahansa aiheen ja olla varma siitä, että toimittaja tuottaa riittävän hyvälaatuisen jutun ripeästi joka kerta. Nirsoilua aiheiden suhteen ei suvaita ja riittävä yleissivistys takaa sen, että juttu syntyy vaikka toimittaja ei olisi erikoistunut asiaan.

Joustava olisi hyvä olla myös sosiaalisessa mielessä: harvoin enää tehdään juttuja yksin ja itse, vaan hyvän toimittajan on otettava vastaan esimiehen ehdotuksia, oltava valmis kertomaan muille miten työ etenee ja neuvoteltava näkökulmista, mitasta, kuvituksesta ynnä muusta. Myös konsernin medioiden välinen yhteistyö ja uudet journalismin muodot netissä on otettava juttua tehdessä huomioon.

Toisaalta tuntuu siltä, että monet perinteiseen toimitukseen liittyvät toimittajaominaisuudet ovat edelleen arvossaan. Päälliköiden hyvä toimittaja on sellainen, joka ideoi itsekkin, eikä vain toteuta valmiiksi annetuista ideoita. Erikoistumista johonkin aiheeseen pidetään tärkeänä, mutta mediayhtiöillä ei enää ole varaa tai halua pitää töissä ihmisiä, jotka tekevät juttuja vain yhdestä aiheesta ja perehtyvät siihen – mikä kaiketi on erikoistumisen määritelmä. Käyttökelpoisin

toimituksen työkalu on yleistoimittaja, joka on kiinnostunut jotain aiheesta ja ottaa siitä selvää vapaaehtoisesti (ja suorittaa tämän erikoistumisen mieluiten vapaa-ajallaan palkatta?).

2.3 Hyvä toimittaja yksilönä

Äskeisessä luvussa tarkastelin toimittajaa osana suurempia kokonaisuuksia, mutta tässä luvussa käänän katseeni hyvään toimittajaan yksilönä. Kerron millaisia ominaisuuksia ja taitoja hyvään toimittajuuteen on liitetty aiemmassa tutkimuksessa ja tiedemaailman ulkopuolellakin.

Aloitan tarkastelemalla toimittajaoppaiden käsityksiä hyvästä toimittajuudesta. Siitä jatkan tutkimuksiin, joissa toimittajat itse ovat kertoneet jotain siitä, millainen on heidän toimittajaideaalinsa. Toiseksi viimeisessä alaluvussa pureudun alan opiskelijoiden näkemyksiin hyvästä toimittajuudesta ja viimeisenä esittelen ne muutamat tutkimukset, joissa asiaa on kysytty esimiehiltä.

2.3.1 Toimittajaoppaiden hyvä toimittaja

Hyvää toimittajuutta on käsitelty tutkimusten lisäksi myös vähemmän akateemisissa merkeissä. Kuten minkä tahansa alan ammattilaisille, myös toimittajille on tehty opaskirjoja, joiden on tarkoitus antaa ohjeita hyväksi toimittajaksi tulemiseen. Valitsin kolme kirjaa tarkasteluun, jotta saisin tehtyä vertailua erimaalaisten ja eri ajalta peräisin olevien oppaiden välillä.

Ulkomaisia kirjoja edustaa brittiläisen David Randallin *The Universal Journalist*, sillä se on ollut ilmeisen suosittu ja pidetty teos: ensimmäinen painos otettiin vuonna 1996, ja uusin neljäs versio julkaistiin 2011. Lisäksi kirjaa on käännetty useille eri kielille.

Suomenkielisiä toimittajaoppaita on tehty vähänlaisesti. Käsittelen tässä kahta, Jorma Miettisen *Toimitustyötä* vuodelta 1988 ja uudempaa *Nuoren toimittajan eloonjäämisopasta* (Valkama & Lintula, 2009). Valitsin ne, jotta saisin historiallista perspektiiviä aiheeseeni ja voisin vertailla eri aikojen toimittajaihannetta. *Toimitustyötä* on aikanaan käytetty oheislukemistona tiedotusopin opetuksessa ja Suomen Journalistiliitto jakoi *Eloojäämisopasta* ainakin vielä muutama vuosi sitten

Tampereen yliopiston tiedotusopin ensimmäisen vuoden opiskelijoille, joten ne on kai katsottu sopiviksi oppaiksi tuleville toimittajille.

The Universal Journalist alkaa sen selvittämisellä, mitkä piirteet tekevät hyvän reportterin. Randall toteaa, että hyvällä kirjoittamisella ei pääse edes puoleenväliin työtä, eikä toimittamisessa ole kyse kikoista tai työkaluista, joista valittaisiin tilanteen mukaan sopiva. Sen sijaan toimittajan ammatissa onnistumiseen tarvitaan oikea asenne ja luonne. (Randall, 2000, 3)

Asenteen alle kuuluvat Randallin mukaan seuraavat hyvän toimittajan ominaisuudet: uutisvainu, intohimo täsmällisyyteen, voitontahto, lukijoiden asemaan asettuminen ja yksilöllisyys (jolla Randall tosin taitaa tarkoittaa enemmän itsenäisyyttä lähteistä). Lisäksi hyvän toimittajan asenteisiin kuuluu se, ettei olela mitään, ettei pelkää koskaan näyttävänsä tyhmältä, on epäileväinen kaikkien lähteiden suhteen, jättää ennakkoluulot kotiinsa, ymmärtää olevansa osa prosessia ja omaa kiireellisyyden tajua (sense of urgency). (emt., 4–8)

Randall on myös sitä mieltä, että oikeanlainen luonne erottaa loistavan reportterin tavallisesta. Hän kuvaa oikeanlaista toimittajaluonnetta 32-vuotiaana leukemiaan kuolleen toimittaja John Merrittin kautta, ja päättyy siihen, että loistava toimittaja on ulospäin suuntautunut, päättäväinen, röyhkeä (cheek), hänellä on intohimoa ja oikeustajua (sense of injustice) ja lisäksi hän on innokas ja utelias. (emt., 8–10)

Kirjan retoriikka hämmentää. Hyvän toimittajan ominaisuuksissa ei ole sanaakaan tiedosta, koulutuksesta, teknisestä osaamisesta? Puhuminen toimittajuudesta asenteena antaa ymmärtää, että se on jotain sisäsyntyistä. Mutta sitten tuleekin vastaan epämääräinen toimittajaluonne, joka kuulostaa vielä vähemmän opittavissa olevalta asialta. Eikö introvertista ja kohteliaasta voi tulla koskaan loistavaa toimittajaa?

Toisaalta ei Randall sentään ajattele, että hyvä toimittajuus olisi ainoastaan syntymälahjana saatu ominaisuus. ”Jotkut näistä asenteista ovat vaistomaisia, toiset opitaan nopeasti, mutta useimmat rakentuvat vuosien kokemuksen myötä” (Randall, 2000, 3).

Luvussa *Mistä hyvät jutut tulevat* hän käy läpi menestyneiden toimittajien työtapoja, joihin kuuluvat esimerkiksi asian katsominen eri näkökulmasta kuin yleensä, asioiden yhdistely ja ideakansion pitäminen. Lisäksi hän nimeää

epätyypillisiä lähteitä, joista toimittaja voi saada jutunaiheita, joita muilla ei ole. Näitä ovat muun muassa kirjat, erikoislehdet ja luokitellut ilmoitukset. (emt., 31–40)

Toisin sanoen Randall antaa ymmärtää, että toimittajaksi voi oppia, ja niitä pahamaineisia kikkoja ja työkaluja voi käyttää, vaikka ne eivät tee kenestäkään automaattisesti hyvää toimittajaa.

Ei ehkä ole reilua arvioida opaskirjaa samalla tavalla kuin tieteellistä tuotosta, sillä Randallin kirja perustuu ainoastaan hänen omiin kokemuksiinsa 30-vuotiselta uraltaan. Lisäksi ongelmana on vielä genre: kirja on kirjoitettu täyteen vetäviä anekdootteja ja kärjistyksiäkin, jotta joku jaksaisi lukea sen. Koska kyseessä on yleisopas toimittajan työhön, siinä ei voisikaan olla yksityiskohtaisia selostuksia siitä, mitä tulee tietää. Toimittajan tarvitsema tietous riippuu mediasta ja osastosta, jossa toimittaja työskentelee. Kuitenkin tällaiset oppaat, samoin kuin pop-kulttuurin sankaritoimittajahahmot tai ammattikunnan sisällä jalustalle nostetut toimittajat, piirtävät yhden kuvan siitä, millainen on hyvä toimittaja.

1980-lukulaisessa suomalaisessa *Toimitustyössä* lähtökohta on aivan erilainen kuin Randallin kirjassa. Siinä neuvotaan lukijaa lähes kädestä pitäen jutun tekemisessä ja eri välineiden ominaispiirteissä, eikä hyvän toimittajan ominaisuuksista tehdä numeroa. Siinä missä Randall nostaa esiin toimittajan henkilönä ja persoonana, Miettisen toimittaja on rautainen ammattilainen, vaikka hieman hajuton ja mauton Randallin räiskyvään versioon verrattuna.

Toimittajalle tärkeät taidot Miettinen tuo esille jutunteko-ohjeiden ohessa, ja niitä kerrataan hyvin viimeisessä luvussa nimeltä *Toimitustyön arviointia*. Toimittajan perusammattitaitoon kuuluvat haastattelu, havainnointi, kirjoittaminen ja visualisointi (Miettinen, 1988, 231). Toimittajan ammattikuvasta todetaan, että toimittaja on kiinni yhteiskunnan elämässä ja hallitsee toimitustyön rutiinit niin hyvin, että pystyy kovassa kilpailussa ja kiireessä suuntaamaan energiansa oikeaan paikkaan (emt., 24).

Miettinen kirjoittaa lähteneensä ”tilanteesta, jossa toimittaja itse seuraamalla ’ominta’ yhteiskunnan lohkoaan havaitsee aiheita ja ottaa niitä käsiteltäväkseen” (emt., 230). Lähtökohtana on siis se, että jokainen toimittaja on jossain määrin erikoistoimittaja, kun taas esimerkiksi uudempi Valkaman ja Lintulan *Nuoren toimittajan eloonjäämisopas* tuo erikoistumisen esiin suhteellisen tasa-arvoisena vaihtoehtona yleistoimittajuuden kanssa, ja puntaroi sen hyötyjä ja haittoja (Lintula & Valkama, 2009, 223–225)

Toimittaja ei kuitenkaan Miettisen mukaan voi olla perillä kaikista lohkonsa asioista, joten tärkeää on lähdeverkon olemassaolo, ja se, että toimittaja osaa arvioida saamiensa tietojen luotettavuutta. Myös toimittajan ja kuvaajan yhteistyön merkitystä painotetaan, jotta sana ja kuva olisivat yhteensopivat. Toimittajan työssä tulee vastaan myös esteitä, joten toimittajalle on etua siitä, että hän tuntee lainsäädännön hänelle takaamat oikeudet ja mahdollisuudet. (Miettinen, 1988, 230)

Miettinen rohkaisee toimittajaa myös kansalaisten äänitorvena toimimiseen: ”Ei siis riitä, että toimittaja kuvailee ja selostaa yhteiskuntatodellisuuden objektiivisia piirteitä, vaan vähintään yhtä tärkeätä on saada selkoa siitä, mitä ihmiset tästä kaikesta ajattelevat. Tästä toimittaja taas ei saa tietoja muutoin kuin haastatteleamalla tai havainnoimalla ihmisiä heidän omissa ympäristöissään.” (emt., 231)

Haastattelu on keskeinen toimittajan tiedonhankinnan keino, ja jokaisen toimittajan tulisi osata haastattelutaidot hyvin. Miettinen suostuu myös sille, että ”viime aikojen kehitys” on vienyt siihen suuntaan, että tavallinen ihminen unohtuu ja lausunnon antaa byrokraatti tai poliitikko. (emt., 231)

Vaikka tavallisen ihmisen nostaminen tällä tavoin jalustalle tuntuu nykyaikaiselta, kirjassa on myös viitteitä korkean modernin eetoksesta. Esimerkiksi haastattelemisesta Miettinen toteaa, että se ei ole mikään väittelytilaisuus, ja jos toimittaja haluaa esittää haastateltavalle vastakkaisia näkemyksiä, ne on tuotava esiin siten, että mielipiteen on esittänyt joku muu kuin toimittaja itse (emt., 117).

Havaintojen teko on Miettisestä tärkeää, mutta harvassa ovat toimittajat, jotka osaavat tehdä niitä ja käyttää jutuissaan. Jos niitä käytetäänkin, unohdetaan usein kaksi toimittajan työn perusasiaa: suhteellisuudentaju ja tyyli-taju. Jutun jäsentelyssä Miettinen korostaa yksinkertaisuutta ja loogisuutta, mutta kuitenkin niin, että vastaanottajaa ei aliarvioida. (emt., 231)

Nykyhetken valossa on huvittavaa lukea 1980-luvun toimittajaoppaasta, että maailma on monimutkaistunut ja teknistynyt. Yllättävän hyvin Miettisen pohdinnot pitävät silti edelleen paikkansa. Tietokoneet ovat tulleet jäädäkseen, ja toimittajalta odotetaan paitsi sitä, että hän kertoo jutuissaan yhteiskunnan teknistymisestä, myös sitä, että hän osaa itse käyttää hyväkseen teknisten ratkaisujen etuja (emt., 233). Tietokoneiden ja teknistymisen tilalle voisi vaihtaa vaikka sosiaalisen median ja datajournalismin, niin lausunto olisi yhä pätevä.

Myös yleisön palvelu nostaa päätään jo Miettisen kirjassa: ”Jotta toimittaja voisi välittää vastaanottajan kannalta merkittäviä asioita koskevia tietoja, on hänen

luonnollisesti tunnettava välineensä vastaanottajat -- Hänen on hyvä olla perillä yleisönsä sosiaalisesta koostumuksesta samoin kuin yleisön keskuudessa esiintyvistä ajattelutavoista”. (emt., 42)

Miettisen hyvä (eli ammattitaitoinen) toimittaja tuntuu asettuvan jonnekin korkean ja notkean modernin toimittajaeetoksen väliin: hänellä on hyvä lähdeverkosto ja asiantuntemusta, mutta toisaalta hän on kriittinen lähteidensä suhteen ja ottaa huomioon tavallisen kansalaisen näkökulman. Henkilökohtaisten ominaisuuksien sijaan keskiössä on osaaminen: pitää osata haastatella, ajatella kuvitusta, kirjoittaa ymmärrettävästi, tietää omaa työtään koskevista laeista ja tuntee yleisönsä.

Nuoren toimittajan eloonjäätämisooppaassa (2009) todetaan, että toimittajaksi voi päätyä montaa kautta, eikä yksi tapa välttämättä ole parempi kuin toinen. Lisäksi annetaan vinkkejä työnhakuun, ideointiin ja toimittajana kehittymiseen. Randallin ja Miettisen teoksista poiketen kirja on selvästi suunnattu nuorille, kenties ensimmäistä toimittajanpaikkaansa haikaileville ihmisille: ote on kannustava ja käytännön esimerkit lukuisia.

Hengeltään *Eloönjäätämisoapas* lähestyy Randallin ajatuksia: siinä annetaan esimerkiksi aakkoset toimittaja-asenteeseen (Lintula & Valkama, 2009, 31–35), ja kirjaan haastateltu Ilta-Sanomien toimituspäällikkö Ulla Appelsin toteaa arvostavansa ylitse muiden oikeaa asennetta: ”Suuren osan tiedoista ja taidoista voi oppia, asennetta ei. Joko toimittaja haluaa tehdä intohimoisesti hyviä juttuja tai ei halua” (emt., 37).

Mielestäni puhe toimittajan asenteesta ja siitä, että sitä ei voisi oppia, osoittaa ajattelelemattomuutta. Etenkin kun kyseessä on opas nuorille toimittajille, on outoa, ettei työkokemuksen merkitystä ”oikean asenteen” muodostumisessa käsitellä mitenkään. Itse ajattelen, että sitä mukaa kun onnistuneita juttuja ja toisaalta kokemuksia hankalista haastateltavista kertyy, nuoren toimittajan itseluottamus kasvaa ja hänestä saattaa tulla päättäväisempi ja rohkeampi. Toimittajan uskallukseen hankalissa tilanteissa voi vaikuttaa myös se, voiko hän luottaa siihen, että päälliköt ja muu toimitus puolustavat häntä, jos ongelmia tulee. Toki asenteen voi ajatella laajemminkin kuin pelkkänä toimittajan puolensa pitämisenä, sinnikkyyttenä tai väittelynhaluna, mutta usein ihailtava toimittaja-asenne tuntuu merkitsevän sitä, että toimittaja uskaltaa hiillostaa haastateltavaa ja soittaa tuhat kertaa samasta asiasta.

Eloonjäämisoppaassa kirjoittajat kertovat, mistä hyvät toimittajat on tehty. Ensinnäkin hyvä toimittaja on intohimoinen. Siihen sisältyvät kunnianhimo, viitseliäisyys, päättäväisyys, korkealle tähtääminen ja uteliaisuus. (Lintula & Valkama, 2009, 234–236)

Toinen hyvän toimittajan ominaisuus on kriittisyys, joka ilmenee esimerkiksi siinä, että toimittaja kyseenalaistaa haastateltavan tiedot, ei ystävysty lähteidensä kanssa ja kohentaa yleissivistystään, jotta ei olisi haastateltavan lausuntojen armoilla. (emt., 241–243)

Kolmantena hyvän toimittajan ominaisuutena *Eloonjäämisoppaassa* on luotettavuus. Siihen kuuluvat rehellisyys, faktojen tarkistus, lähdekritiikki ja se, että toimittaja palvelee yleisöä eikä aja omaa etuaan. Kirjoittajat listaavat luottamuksen alle myös itseluottamuksen. (emt., 248–252)

Luettuani oppaan tämän osion olin iloisesti yllättynyt siitä, että Lintula ja Valkama olivat saaneet puristettua hyvän toimittajan näin selkeäksi paketiksi. Mutta iloitsin liian varhain, sillä kirjoittajat eivät tyytyneetkään kolmen hyvän ominaisuuden jakoonsa.

”Sen lisäksi, että loistava toimittaja on kunnianhimoinen, päättäväinen, luotettava ja kriittinen, hänen on hyvä olla myös utelias, sivistynyt, taitava kirjoittaja, sosiaalinen, oikeudentajuinen, empaattinen, ennakkoluuloton ja hyvä ihmistuntija. Lisäksi toimittaja hyötyy hyvästä paineensietokyvystä, itseluottamuksesta ja rohkeudesta.” (emt., 254)

He toteavat, että hyvän toimittajan ominaisuuksia pohtiva journalisti saattaa ahdistua (emt., 254). Se on varmasti totta. Helpompaa onkin listata, millaisia ominaisuuksia huonolla toimittajalla on.

Toimittajan seitsemän kuolemansyntiä ovat Lintulan ja Valkaman mukaan korruptoituminen, oman edun ajaminen, plagiointi, valehtelu, petos, laiskuus ja stereotyyppien vahvistaminen. (emt., 254–261)

Toimittajaoppaiden ihannetoimittajista löytyy eroja ja yhtäläisyyksiä. 2000-luvulla ilmestyneitä *Eloonjäämisopasta* ja *The Universal Journalistia* yhdistää ainakin se, että hyvän toimittajan ominaisuuksia listataan todella paljon. Yhteistä tuntuu olevan myös puhe toimittaja-asenteesta: pitää olla valmis näkemään vaivaa juttunsa eteen, ja ulospäin suuntautunut sen verran, että voi tehdä työnsä. Hankalassa tilanteessa ei saa luovuttaa. Toinen yhteinen piirre voisi olla objektiivisuus: molemmissa kirjoissa

varoitetaan ennakkoluuloista ja stereotyyppioista ja kehoitetaan toimittajaa pitämään kriittinen etäisyys lähteisiinsä.

1980-luvun *Toimitustyö* eroaa kahdesta muusta oppaasta siinä, että se ei yhtä suoraan kerro millainen on hyvä toimittaja. Koska painotus on jutun tekemisen prosessin kuvauksessa, myös kirjassa kuvatut toimittajan perustaidot liittyvät siihen. Henkilökohtaisia ominaisuuksia, asennetta ja persoonallisuutta ei juuri mainita, vaan Miettinen puhuu haastattelutaidoista, lähdekritiikistä, havainnoinnista ja erikoistumisen tärkeydestä. Kaikki nämä esitetään ikään kuin opittavina ja kokemuksen myötä karttuvina asioina, ja esimerkiksi asenteen voi ajatella korvautuvan sillä, että toimittaja tietää oikeutensa ja pitää niistä kiinni.

Hieman yllättävää oli, että näinkin vanhassa oppikirjassa nostettiin jo yleisöä ja tavallista kansalaista jalustalle. Keinot olivat kuitenkin erilaisia kuin nykyään. Jos nykypäivän toimittajan täytyy etsiä juttuunsa tavallinen ihminen henkilöimisen ja tarinan saamisen vuoksi, Miettiselle riitti, että kansalaiselta kysytään mielipidettä. Nykyisin myös kansalaisia rohkaistaan osallistumaan medioiden tekemiseen tavoin, joita Miettinen tuskin olisi osannut edes kuvitella.

Myös tavat ymmärtää yleisöä ovat muuttuneet. Nykyisin toimittaja ottaa selvää yleisönsä ajatuksista ja tunteista sosiaalisen median tai palautteen kautta ja saa ehkä tietää millaisen reaktion yksittäinen juttu aiheutti. Miettisen ote on tieteellisempi: toimittajan pitää tietää yleisönsä ammatillinen ja sosiaalinen tilanne, taloudellinen rakenne, ikäjakauma jne. (Miettinen, 1988, 42).

2.3.2 Toimittajien ajatukset ihannetoimittajasta

Journalistien työtä ja siinä sivussa myös toimittajien käsityksiä hyvästä toimittajuudesta on tutkinut Jyrki Jyrkiäinen. Vuonna 2008 julkaistussa tutkimusraportissa *Journalistit muuttuvassa mediassa* perataan toimittajien työoloja, ammatillista identiteettiä ja työtehtävien muutoksia. Tutkimuksen aineistona olleeseen kyselyyn vastasi 614 toimittajaa.

Yksi kyselyn osio koski toimittajien omia vahvuuksia, eli missä he katsoivat olevansa työssään erityisen hyviä. Kysymys oli avokysymys ja siinä kysyttiin vain yhtä suurinta vahvuutta, mutta suuri osa oli luetellut useita. (Jyrkiäinen, 2008, 24)

Jyrkiäinen on jakanut vastaajien mainitsemat ilmaisut kahteen luokkaan. Ensimmäisessä olivat taitoja, tietoja, kykyjä ja osaamista koskevat ilmaukset, toisessa ominaisuuksia, lahjakkuutta, asenteita ja arvoja koskevat ilmaukset.

Taitoja ja osaamista koskevista vastauksista erottui kolme suurinta vahvuusaluetta: 1) *Kirjoittaminen* 2) *Monipuolisuus* ja 3) *Ideointi*. Niiden yhteinen osuus kaikista maininnoista oli 38 prosenttia. Usein mainittiin myös *ihmissuhdetaidot*, *kokonaisuuksien hallinta* ja *kielitaito* (Ei vain vieraiden kielten taito vaan myös suomen). Lisäksi mainittiin mm. *kokemus*, *nopeus*, *luovuus*, *tarkkuus*, *luotettavuus* ja *innostuneisuus*. (emt., 20–23)

Jyrkiäinen toteaa, että vastauksista tulee ilmi journalismin luonne taitolajina. Yllättävänä hän pitää sitä, että *tekninen osaaminen* sai yhtä paljon mainintoja kuin *analysointi*, *kriittisyys* ja *kyseenalaistaminen* saivat yhteensä. Toinen yllätys oli, että *rohkea*, *ennakkoluuloton* ja *utelias* saivat yhteensä vähemmän mainintoja kuin *joustava*. (emt., 24)

Tulokset ovat relevantteja oman tutkimukseni kannalta, koska vastausten voi ajatella heijastavan niitä asioita, jotka toimittajien mielestä tekevät hyvän journalistin. Vaikuttaa siltä, että toimittajat itse pitävät merkittävämpänä journalismin tekemisessä tarvittavia taitoja kuin asenteeseen ja persoonallisuuteen liittyviä asioita.

Toisaalta tuloksista ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, mikä on toimittajien mielestä journalististen taitojen keskinäinen tärkeysjärjestys, koska kysymys koski vain heidän omaa suurinta vahvuuttaan. Voihan olla, että vastaaja pitää kriittisyyttä tärkeänä hyvän toimittajan ominaisuutena, vaikkei itse koe sitä vahvuudekseen.

Aiemmin käsitelty toimitusorganisaatioiden ja toimittajan työn muutos vaikuttaa myös siihen, millaisia asioita hyvältä toimittajalta edellytetään.

Kantolan mukaan nykyinen (eli tässä tapauksessa vuoden 1998) toimittaja on kaukana idealisoidusta boheemista. ”Parhaita vertaistensa joukossa ovat toimittajat, jotka tulevat töihin täsmällisesti ja kirjoittavat mistä tahansa, mutta ei mitä tahansa, vaan takuuvarmasti tasalaatuista tekstiä aiheesta kuin aiheesta.” (Kantola, 1998, 26).

Lisäksi hän nostaa esille myös toimittajan työn teknistyneen puolen: hyvä toimittaja muokkaa teksteistä oikean pituisia, puuhaa vinjettien ja logojen parissa, suunnittelee sarjoja, juttujen havainnollistamista ja keksii kuluneiden sanojen tilalle parempia. (emt., 28)

Toimittajaan yksilönä liittyy myös hänen koulutus- ja muu taustansa. Kantola tuntuu olevan huolissaan siitä, että toimitusten valintakriteerit, kuten akateeminen loppututkinto tai hyvät arvosanat, tekevät ammattikunnasta liian samankaltaisen. ”Turhat hörhöt karsitaan ja tasapäistetään jo hyvissä ajoin, koska toimittajan tärkein ominaisuus on kirjoittaa puolueettomasti ja nopeasti mistä tahansa” (emt., 28–29).

Toimittajakunnan samankaltaistuminen onkin jossain määrin totta. Esimerkiksi *Worlds of Journalism* -tutkimuksessa haastatelluista 366 suomalaisesta toimittajasta kolme neljäsosaa oli suorittanut vähintään ammattikorkeakoulututkinnon ja melkein puolet yliopistotutkinnon. (Pöyhkäri et al., 2014, 2–4)

Ajatukset siitä, millaista hyvän journalismin tulisi olla, vaikuttavat myös toimittajien ajatuksiin siitä, millainen hyvä toimittaja on. Medioilla voi olla omia linjojaan ja kehitysprojektejaan, joissa määritellään millainen mediatuotteen pitäisi olla ja keitä sen pitäisi puhutella.

Jaana Hujasen toimittaja- ja päällikköhaastatteluissa kävi ilmi, että medioiden ”markkinalähtöisen ihmisläheisyyden projektissa” (jossa lehti haluaa informoinnin lisäksi viihdyttää ja koskettaa asiakkaitaan, ja palvella heitä arjessaan) hyvä toimittaja nähdään valppaana, ahkerana ja innostuneena, ja hänellä on hyvät suhteet ja vinkkaajaverkostot. Toimittaja kulkee korvat auki työajan ulkopuolellakin, osaa kertoa tarinoita mehukkailla yksityiskohdilla ja käyttää tunteita ja kokemuksia hyväkseen. Myös muuntautumiskyky on tärkeää. Utistotoimittajan pitää muuttua välillä kolumnistiksi tai reportaasikirjoittajaksi, Hänen on laitettava itsensä likoon. Kuten yksi Hujasen haastattelema päätoimittaja totesi, asioita ulkopuolelta viileästi tarkkaileva toimittaja ei kykene herättämään keskustelua. (Hujanen, 2009, 118–120)

2.3.3 Toimittajaopiskelijoiden ihannetoimittaja ja syyt hakeutua alalle

Journalismi nähdään usein kutsumusammattina. Tätä ajatusta vahvistavat Slavko Splichalin ja Colin Sparksin eri maiden journalistiopiskelijoille tekemän kyselytutkimuksen tulokset. Vain pieni osa opiskelijoista oli valinnut journalismiopinnot siksi, että ei olisi voinut opiskella muuta alaa, ei olisi löytänyt töitä muulta alalta valmistumisen jälkeen tai ajatteli, että journalismin alalta on helpompi saada työtä kuin muulta alalta, tai koska palkka olisi iso. Sen sijaan opiskelijat halusivat opiskella journalismia siksi, että pitivät journalistin ammatista. Muita alalle vetäviä syitä olivat muun muassa lahjakkuus kirjoittajana, halu muuttaa

yhteiskuntaa ja paljastaa väärinkäytöksiä ja skandaaleja sekä halu tavata kiinnostavia ihmisiä ja matkustaa. Tutkijat toteavat, että journalistiopiskelijat uskovat sopivansa alalle ja aktiivisesti haluavat tulla journalisteiksi. (Splichal & Sparks, 1994, 142–143)

Samaa tarinaa kutsumuksesta ja siitä, että opiskelijat näkivät ammatissa profession piirteitä, kertoivat myös tulokset, joiden mukaan suurin osa opiskelijoista piti journalistien tärkeimpänä tavoitteena objektiivisen tiedon tarjoamista yleisölle. Seuraavaksi tärkeimpänä pidettiin kriittisen tietoisuuden kasvattamista yleisössä ja kolmantena oli yleisön opettaminen. Sen sijaan henkilökohtaiset tavoitteet, kuten palkka, jännittävä elämä tai kuuluisuus, rankattiin vähemmän tärkeiksi. (emt., 168–169)

Splichal ja Sparks tutkivat myös sitä, millaisia käsityksiä vastaajilla oli ideaalista toimittajasta. Ei liene yllättävää, että 22 eri maan opiskelijoilla ei ollut yhtenäistä näkemystä hyvästä toimittajuudesta, mutta joitakin yhteneväisiä käsityksiä ja korrelaatioita tutkijat löysivät.

Keskimäärin opiskelijat ajattelivat, että hyvän journalistin pääasiallinen ominaisuus on tieto. Tärkeintä oli yleistieto, toiseksi tärkeintä ”laaja kokemus” (wide experience). Sen jälkeen tulivat erikoistuminen ja yliopistokoulutus. Tutkijoiden mielestä yliopistokoulutuksen aliarvostus saattaa vaikuttaa yllättävältä, mutta toisaalta, kun kysyttiin millaista journalismiopetusta oppilaat pitivät parhaana, suuri enemmistö opiskelijoista piti yliopistollista journalismikoulutusta tarpeellisena, etenkin jos sen yhdisti johonkin toiseen aineeseen. (emt., 148)

Toinen asia, josta tutkijat esittävät yleisen arvion, on politiikka ja journalismi. Opiskelijoilla oli poliittisia näkemyksiä, mutta kun heiltä kysyttiin suoraan, pitääkö toimittajan olla politiikassa mukana vai ei, suurin osa vastaajista kaikissa muissa maissa paitsi Bulgariassa ja Norjassa vastasi, että politiikassa mukana olo on tarpeetonta. Poliittinen toiminta tai sitoutuneisuus eivät journalistiopiskelijoiden mielestä olleet keskeisiä asioita journalistin ammatissa, vaan päinvastoin: poliittisen sitoutumisen ei nähty sopivan yhteen ammattimaisen journalismin kanssa. (emt., 152)

Opiskelijat myös uskoivat kaikkialla paitsi Tansaniassa, että journalismia ei ole täysin mahdollista oppia kuten muita ammatteja. Toimittajaksi tulemiseen tarvitaan tiettyä lahjakkuutta. Yli puolessa maista, joissa kysely oli tehty, opiskelijat ajattelivat selkeän ja täsmällisen kirjoittamisen olevan tärkein kyky. Kahdeksassa maassa ajateltiin, että vuorovaikutteisuus on tärkeämpi kyky toimittajaksi tulemisessa. (emt., 152–153)

Tutkijat päätyivät siihen, että kolme taitoa (talents) ja neljä ominaisuutta (qualities) ovat merkittävästi yhteydessä keskenään ja muodostavat ainoan ”kansainvälisesti hyväksyttävän mallin ideaalista toimittajasta”. Kolme taitoa ovat selkeä ja täsmällinen kirjoittaminen, vuorovaikutustaito (communicativeness) ja luovuus. Neljä ominaisuutta olivat yleistieto, objektiivisuus, kriittinen raportointi ja tarkkuus. (emt., 153)

Kuitenkin tutkijat jaottelivat maat kahteen ryhmään sillä perusteella, mitkä asiat painottuivat vastauksissa. Suomi kuului heidän mukaansa toiseen ryhmään ja vieläpä sen toiseen alaryhmään, johon kuuluvat Suomen lisäksi Meksiko, Malesia ja Ghana. Ensimmäisessä ryhmässä – johon Suomi ei siis kuulunut – olivat Itävalta, Kanada, Saksa, Jugoslavia, Espanja, Norja, Kolumbia, Iso-Britannia, Yhdysvallat ja Australia. Tutkijoiden mukaan ensimmäisen ryhmän maissa painotetaan kriittisyyttä, tarkkuutta ja poliittista sitoutuneisuutta ja uskotaan vuorovaikutustaitoihin ja kirjoituskykyyn. Toisen ryhmän maissa, kuten Suomessa, opiskelijat olivat taipuvaisempia uskomaan, että journalismia voi oppia kuin muitakin ammatteja. Lisäksi toisen ryhmän maissa yleistieto, yliopisto-opiskelu, hyvä ulkonäkö, hyvät suhteet poliitikkoihin ja poliittinen neutraalius nousevat hieman korkeammille sijoille. (emt., 153)

Mitä tulee suomalaisten opiskelijoiden asenteisiin, Splichal ja Sparks huomasivat, että itsevarmuuden kahdesta puolesta, kriittisyydestä ja rohkeudesta, suomalaisopiskelijat arvostivat kriittisyyttä enemmän. Suostuttelevan vuorovaikutustaidon kaksi osa-aluetta, hyvä ulkonäkö (good personal appearance) ja puhetaito (eloquence), eivät kumpikaan olleet suomalaisten mielestä tärkeitä. (emt., 149).

Selkeän kirjoittamisen oli suomalaisopiskelijoista valinnut kolmen tärkeimmän taidon joukkoon 41,7 prosenttia, kun taas sujuvan keskustelun taidon vain 3,4 prosenttia. (emt., 154)

Opiskelijoiden ajatuksia on selvitetty myös tuoreemmassa kyselytutkimuksessa. Hovden et al. tutkivat journalistiopiskelijoiden näkemyksiä journalismista vuonna 2005. Kyselytutkimuksen vastasi 474 ensimmäisen vuoden journalistiopiskelijaa 19 journalistikoulusta Pohjoismaissa.

Artikkelissaan *The Nordic Journalists of Tomorrow. An Exploration of First Year Journalism Students in Denmark, Finland, Norway and Sweden* (2009) tutkijat

esittelevät eroavaisuuksia suomalaisten, ruotsalaisten, tanskalaisten ja norjalaisten opiskelijoiden vastauksien välillä.

Koska Splichalin ja Sparksin kyselyn ja Hovdenin kyselyn välillä ehti kulua miltei kymmenen vuotta, on kiinnostavaa nähdä, millä tavalla tulokset eroavat. Vuonna 1994 oli jo kännyköitä, mutta tekstiviestejä ei niillä vielä voinut lähettää. Internet otti vasta ensiaskeliaan, joten kilpailu ihmisten ajasta ja huomiosta oli vähäisempää. Lisäksi toimittajalta ei vaadittu monen välineen hallintaa, sillä rajat lehtien, tv:n ja radion välillä olivat selkeitä. Vuonna 2005 elettiin jo netti-aikaa, jossa sanomalehdetkin tekivät verkkoversioita ja matkapuhelimet olivat vaihtumassa älypuhelimiksi. Toisaalta pikaviestipalvelu Twitter perustettiin vasta vuonna 2006 eikä toisen sosiaalisen mediatuotteen, Facebookin, käyttö ollut Suomessa vielä yleistä. Kerron ensin Hovdenin kyselyn tuloksista ja lopuksi vertailen niitä Splichalin ja Sparksin saamiin vastauksiin.

Hyvä toimittajuus ja ammattitaito koostuvat useista asioista. Hovdenin ym. kyselyssä oli kysytty opiskelijoilta hyvän toimittajan piirteistä (traits). (Kyse ei siis ollut tässä kohtaa niinkään taidoista tai tiedoista, vaan enemmän persoonallisuudesta. Mutta mielestäni tämän ajatuksen voi myös kiistää, sillä yksi hyvän toimittajan piirre vastausvaihtoehdoissa oli ”tietous yhteiskunnasta” (knowledge of society), mikä ei ole mielestäni piirre vaan nimenomaan tietoa.)

Opiskelijoiden vastaukset vaihtelivat jonkin verran maan mukaan. Suomalaiset opiskelijat pitivät tärkeimpänä piirteinä *kielitajua*, kun taas muissa maissa *uteliaisuus* oli tärkein. Suomessakin se sai neljänneksi korkeimmat pisteet. (Hovden et al., 2009, 159)

Suomalaiset journalistiopiskelijat pitivät tärkeimpinä kielitajun lisäksi *tietoutta yhteiskunnasta*, *perusteellisuutta*, *uteliaisuutta*, *oikeustajua* ja *luovaa persoonallisuutta*. Vähiten tärkeänä he pitivät sitä, että *journalisti tietää, mikä on myyvää*. Muita ei-tärkeitä piirteitä olivat suomalaisopiskelijoiden mielestä *viranomaisten kunnioittaminen*, *läheiset suhteet lähteisiin* ja *hurmaava persoonallisuus*. (ema., 159)

Tutkijat pitävät huojentavana sitä, että opiskelijat pitivät *perusteellisuutta* kaksi kertaa tärkeämpänä kuin *tehokkuutta*. Samalla he kuitenkin muistuttavat, että asenteet eivät kerro paljoakaan siitä, kuinka päätöksiä tehdään käytännön elämässä uutishuoneissa, kun perusteellisuus ja nopeus joutuvat tositilanteessa vastatusten. (ema., 159)

Kiinnostava kysymys on myös se, jonka tutkijat esittävät toimittajien koulutusjärjestelmälle. Heidän mukaansa koulutussysteemissä laitetaan harvoin henkilökohtaisia piirteitä avoimesti agendalle, jolloin on syytä ihmetellä, uskovatko opettajat, että persoonallisuuden piirteitä ei voi oppia, vai eikö niillä heidän mielestään ole väliä? (ema., 160)

Toinen teema, joka kyselyssä saattaa kertoa opiskelijoiden ajatuksista hyvän toimittajuuden suhteen on kysymys siitä, mistä syystä opiskelijat ovat hakeutuneet alalle.

Suomalaisopiskelijoista kaikki pitivät erittäin tai melko tärkeänä syynä sitä, että pääsee työskentelemään kiinnostavien aiheiden parissa. Toiselle sijalle ylsi se, että työ on vaihtelevaa ja eläväistä, kolmantena oli luova työ, neljäntenä julkiseen keskusteluun osallistuminen. Hyvillä sijoilla olivat myös työn vapaus ja itsenäisyys sekä kiinnostavien ihmisten tapaaminen. (ema., 155)

Yli puolet vastanneista suomalaisopiskelijoista piti melko tai erittäin tärkeänä syynä alalle hakeutumiseen vääryyttä vastaan taistelua, monimutkaisten asioiden selittämistä, vallanpitäjien tutkimista, yksilöiden auttamista, kirjoittamisen mielihyvää ja matkustelua. Sen sijaan hyvää palkkaa, korkeaa statusta, turvallista työllistymistä ja julkikkiseksi tulemistä piti tärkeänä alle puolet suomalaisopiskelijoista. (ema, 155)

Kertovatko nämä vastaukset, millaisena opiskelijat hyvää toimittajaa pitävät? Eivät ehkä suoraan, mutta ne kertovat siitä, että toimittajaopiskelijat näkevät tulevan ammattinsa vapaana ja itsenäisenä työnä, jossa voi vaikuttaa vääryyksiin, auttaa ja olla samalla luova. Samalla ne kertovat, mitkä ovat opiskelijoista journalismin tehtävät. Tosin tässäkin kysymyksessä vastausvaihtoehdot olivat ennalta määrätty, joten tulkintoja voi tehdä vain prosenttimääristä.

Joka tapauksessa opiskelijoiden syyt alalle tuloon ja niiden heijastamat toiveet työlle ovat jossain määrin ristiriidassa journalismin todellisuuden kanssa: Journalistien vapaus valita itselleen kiinnostavia aiheita ja toteuttaa luovuuttaan eivät ole itsestäänselvyyksiä kiireen ja talousvaikeuksien painamissa toimituksissa, eikä matkustamaankaan taida enää päästä kovin moni. Toisaalta realismi näkyy esimerkiksi siinä, että hyvää palkkaa pitää tärkeänä syynä alalle hakeutumiseen vain 24 prosenttia suomalaisopiskelijoista (ema., 155).

Vertailu vuonna 1994 tehtyyn Splichalin ja Sparksin kyselyyn kertoo, että toimittajuus on pysynyt kutsumusammattina. Kummassakaan kyselyssä vastaajat eivät nähneet hyvää palkkaa tärkeänä syynä alalle hakeutumiseen. Suomalaisten

opiskelijoiden vastauksissa näkyi kummassakin kyselyssä kielen ja kirjoittamisen merkitys korostuneena. Eroa puolestaan löytyy hyvän toimittajan piirteistä. Vanhemmassa kyselyssä tärkeimmäksi mainitun yleistiedon voi ajatella vastaavan jokseenkin uuden kyselyn tietoutta yhteiskunnasta, joka myös pääsi hyvälle sijoille. Suomalaisopiskelijoista 76 prosenttia piti sitä erittäin tärkeänä, ja muissakin maissa yli puolet vastanneista. Vuoden 1994 kyselyssä toiseksi tärkeimmäksi katsottu laaja kokemus vertautuu vuoden 2005 kyselyn laajaan elämäkokemukseen, jota kuitenkin piti vuonna 2005 erittäin tärkeänä vain 21 prosenttia suomalaisopiskelijoista, ja muissa maissa vielä sitäkin pienempi osuus. Vanhemmassa kyselyssä tärkeäksi nousutta erikoistumista ei ollut vuoden 2005 kyselyn lomakkeessa lainkaan vaihtoehtona hyvän toimittajan piirteenä.

2.3.4 Päälliköiden ihannetoimittaja

Jossain määrin omaa aiheitani liippaavaa tutkimusta on tehnyt myös Pekko Ylönen pro gradu -työssään *Einesruokaa vai gurmeeta? Pomotoimittajien näkemyksiä hyvästä journalismista* (2008). Siinä Ylönen analysoi 16 väliportaan esimiehen teemahaastatteluja ja löysi niistä kaksi erilaista puhetapaa, jotka liittyivät journalismin laatuun ja tulevaisuuteen.

Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavinta oli se, että Ylönen kysyi päällikkötoimittajilta myös näkemyksiä siitä, mihin he kiinnittävät huomiota palkatessaan uusia työntekijöitä ja mitä ominaisuuksia hyvältä toimittajalta vaaditaan.

Ylönen löytämä päälliköiden puhetapa, jota hän nimittää gurmeepuheeksi ja joka tulee lähelle Heikkilän (2001) erittelemää peruskoulujournalismin diskurssia, painottaa laadukkaan journalismin auttavan maailman hahmottamisessa, olevan taustoittavaa ja palvelevan kansalaisia, ei vain kuluttajia. (Ylönen, 2008, 98)

Gurmeejattelussa hyvä toimittaja on päälliköiden puheiden mukaan muun muassa yleissivistynyt, rohkea, ideointikykyinen, monipuolinen ja persoonallinen hyvä kirjoittaja. Hyvän toimittajan ideaalia ilmentää monen Ylösen haastatteleman päällikön puheissa *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen* Ilkka Malmberg. (emt. 81–82).

Ylönen on nimennyt toisen löytämänsä puhettavan einesruokapuheeksi, ja sillä on yhtäläisyyksiä Heikkilän (2001) tavaratalometaforaan. Einesruokapuhe korostaa

hyvän toimittajan ominaisuuksina nopeutta, nuorekkuutta, puolueettomuutta ja sitä, että hän on yhteistyökykyinen joukkuepelaaja (emt., 66).

Einesruokapuheessa hyvä journalismi on sellaista, joka menee kaupaksi. Laatia määrittävät lukijat, median omistaja ja päätoimittajat. Yleisö nähdään kuluttajina ja lukijoiden viihdyttäminen on yhä tärkeämpi osa journalismin tehtävää. (emt., 67–68)

Ylönen kysyi tutkimuksessaan päälliköiltä myös hyvän journalismin esteistä. Resurssipulan ja jäykän organisaation lisäksi haastateltavat mainitsivat myös yksittäisten toimittajien ominaisuuksia: Laadukkaan journalismin tekemisen voi estää muun muassa toimittajien ylimielisyys ja elitistisyys, muutosvastarinta, kyvyttömyys ottaa vastaan palautetta, arkuus ja itesensuuri sekä erityisesti vanhoja toimittajia vaivaava henkinen laiskuus. Yhtenä esteenä haastatteluissa nousi esiin (nuorten) toimittajien huono yleissivistys. Ylösen haastateltavat kokivat, että vaikka toimittajien koulutustaso on parantunut, nuorilta toimittajilta puuttuu talouden ja politiikan tietämystä. (emt., 90–93)

Ylösen tulkinta aineistostaan on siis se, että hyvän toimittajuuden määritelmä riippuu siitä, millaiseksi määrittelee hyvän journalismin ja ylipäätään millainen näkemys vastaajalla on journalismista ja sen tehtävistä. Täytyy kuitenkin muistaa, että Ylösen aineistossa sama haastateltava voi edustaa eri asioissa eri puhetapoja (emt., 50).

Yksi Ylösen haastattelemissa päälliköistä näyttää myös tunnistavan aikakauden muutoksen vaikutuksen hyvän toimittajan ominaisuuksiin. Hän toteaa sitaatissaan, että kun hän tuli alalle 80-luvulla, haettiin erilaisia toimittajia: ”Semmosia jotka oli yleissivistyneitä, joilla oli maailmankuvaa, jotka teki vakavia juttuja vakavista yhteiskunnallisista ongelmista -- ei silloin puhuttu juttujen viihteellisyydestä tai asiakkaan palvelemisesta alkuunkaan”. (emt. 66)

Entäpä sitten päällikkötoimittajien näkemykset toimittajakoulutuksesta? Vaikka ala on edelleen vapaa, ja periaatteessa mistä tahansa taustasta tuleva voi päätyä toimittajaksi, Suomessa on kuitenkin monia tahoja, jotka järjestävät toimittaja- tai viestintäkoulutusta ja suurella osalla toimittajista on hankittuna jonkin alan koulutus. Työnantajien mielipiteet siitä, mitä asioita koulutuksessa tulisi painottaa, kertovat siitä, millaisia työntekijöitä he pitävät hyvinä ja mitä taitoja tarpeellisina.

Viestintäalan koulutusta 2000-luvulla tutkineet Raittila ym. (2006), tekivät työnantajille kyselyn, jossa tiedusteltiin heidän suhtautumistaan silloiseen viestintäammattilaisten koulutukseen. Lisäksi tehtiin haastatteluja.

Kyselyn perusteella näytti siltä, että työnantajat olivat koulutukseen sitä tyytyväisempiä, mitä korkeammalta asteelta se oli. Neljä viidesosaa kyselyyn vastanneista piti yliopistoista valmistuneiden osaamistasoa hyvänä. Myös ammattikorkeakoulusta valmistuneiden osaamistasoa piti hyvänä vajaa kaksi kolmasosaa vastanneista. Sen sijaan toisen asteen koulutukseen suhtauduttiin kriittisesti. (Raittila ym., 2006, 53)

Samassa tutkimuksessa haluttiin myös kuulla työnantajien näkemyksiä viestinnän ammattilaisten osaamistarpeiden kehityksestä tulevina viitenä vuonna ja pitemmälläkin tähtäimellä. Tuloksena oli, että tärkeimpiä osaamisalueita olivat työprosessin hallinta, liiketaloudellinen osaaminen, työyhteisövalmiudet ja luovaan ilmaisuun liittyvät taidot. (emt., 62)

Työprosessin hallinnassa korostettiin monitaitoisuutta ja kykyä työskennellä erilaisissa mediaympäristöissä. Liiketaloudellisella puolella kyselyyn vastanneet painottivat asiakkaan liiketoiminnan ja tarpeiden ymmärtämistä ja kuluttajia koskevaa kohderyhmätuntemusta. (emt., 62–63)

Haastatellut ajattelivat, että myös palkkatyöläisinä sisällöntuotannossa olevien ihmisten pitäisi tuntea yrityksen liiketoimintaa, markkinoita ja toimintaympäristöä (emt., 63). Oletan, että toimittajat kuuluvat tuohon sisällöntuotannon palkkatyöläisten joukkoon.

Ilmaisuun liittyvistä taidoista kärkeen nousivat luovuus, ideointikyky ja innovatiivisuus sekä kyky tuottaa sisältöjä eri välineisiin. Tutkijat kirjoittavat, että heidän tulostensa perusteella yleissivistys on ”itsestään selvä osaamisalue sisällöntuotannon tehtävissä”. Haastateltavat painottivat yhteiskunnallisen ja taloudellisen yleistiedon merkitystä. Lomakekyselyssä vastaajat nostivat kärkeen trendien ja ajan ilmiöiden seuraamisen. (emt., 63)

Uutena viestintäalan ammattilaisten osaamistarpeena alan työnantajat näkivät tuolloin 2000-luvun alussa tekijänoikeusasiat hallitsevien specialistien tarpeen. Journalistisia tehtäviä koskevissa haastatteluissa toimittajien koulutustason merkitystä painotettiin. Sitä perusteltiin sillä, että ihmisten yleinen koulutustaso nousee koko ajan. (emt., 63).

Vaikka vastaajat näkivät, että uusien laitteiden ja ohjelmistojen hallinnan merkitys kasvaa tulevaisuudessa, teknistä osaamista ei nostettu tärkeimpien osaamistarpeiden joukkoon. Kuitenkin tv- ja radioalan tärkeimpänä osaamisalueena pidettiin työprosessin hallintaa, mikä tutkijoiden mukaan kertoo monitaitoisuuden vaatimuksesta. (emt., 63–64)

Haastatteluissa näkyi myös se, että pienissä viestintäyrityksissä osaamisvaatimukset saattoivat erota suurten yritysten vaatimuksista. Pienten yritysten edustajat korostivat teknisen osaamisen tärkeyttä, koska heillä ei ollut mahdollisuuksia perehdyttää uutta työntekijää pitkää aikaa. Suurten yritysten edustajat sen sijaan korostivat, että laitteiden käytön oppii työpaikalla. Tärkeämpänä pidettiin yleissivistystä ja ilmaisutaitoja. (emt., 64)

Tutkijat pitivät moniosaajuuden vaatimusta koulutuksen kannalta ongelmallisena, kuten seuraava sitaatti tiivistää: ”Jos opetetaan ja harjoitellaan pintapuolisesti kaikkea, koulutuksesta valmistuva ei osaa kunnolla mitään”. (emt., 65).

Raaitilan ym. tutkimuksessa lähteenä ja kohteena oli muidenkin viestintäalojen ammattilaisia, ei pelkästään journalisteja. Se antaa kuitenkin tietoa esimerkiksi siitä, miten viestintäalalla jo tuolloin oltiin halukkaita saamaan työntekijät tekemään sisältöä moneen kanavaan.

2.4 Toimittaja ja yleissivistys

Yleissivistys on käsite, jota ei ole helppo määritellä. Ja vaikka määrittelyssä onnistuisikin, hankaluuksia tulee, kun pitäisi kertoa, mitä konkreettisia asioita yleissivistykseen kuuluu. Koska yleissivistys on yksi niistä hyvän toimittajan ominaisuuksista, jota harvoin määritellään tarkasti, on hyvä perehtyä siihen, mitä yleissivistys on.

Tehdessäni tiedonhakuja tätä lukua varten huomasin, että 2000-luvulla sivistys ei ole ollut kovin suosittu aihe tutkimus- tai muussa kirjallisuudessa. Sen sijaan 1990-luvun tienoille näyttäisi sijoittuneen pieni sivistys-käsitteen buumi. Tämä johtunee siitä, että 1990-luvun alkupuolella Suomeen kehiteltiin kansallista sivistysstrategiaa, johon moni tieteenala halusi olla vaikuttamassa julkaisu- ja mietinnöin.

Löytämässäni lähteissä sivistystä ja yleissivistystä katsotaan pääasiassa koulutuksen ja kasvatuksen näkökulmasta (mm. peruskoulun ja lukion

opetussuunnitelmat, lasten kasvatusta). Median osuutta asiaan käsitellään vain sivuhuomioina.

Toinen lähteiden ongelma on se, että ne eivät ole erityisen tieteellisiä: esimerkiksi tarkat lähdeviitteet puuttuvat komiteamietinnöistä ja muistioista systemaattisesti, vaikka lopussa saatetaankin antaa lähdeluettelo. Mutta koska en onnistunut löytämään parempaa kirjallisuutta, yritän seuraavaksi esitellä näiden teosten ajatuksia yleissivistyksestä ja sen suhteesta mediaan. Lopuksi pohdin, miten yleissivistyksen määritelmät sopivat toimittajan ammattiin.

2.4.1 Yleissivistyksen määritelmiä

Moni lähteeni tekee eron sivistyksen ja yleissivistyksen välille, ja jonkinlaista terminologista vääntöä on ollut siitäkin, pitäisikö yleissivistyksen tilalla puhua perussivistyksestä.

Eniten yleissivistyksen käsitettä tuntuu pohtineen Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen komitea. Se katselee mietinnössään (1993) yleissivistystä yksilön ja yhteisön näkökulmasta ja myös prosessina.

Se toteaa, että yleissivistyksellä ymmärretään perinteisesti ihmisenä elämiselle ja kansalaisena toimimiselle oleellisia tietoja ja valmiuksia. Yleissivistys tukee henkistä kasvua ja itsetuntoa, antaa elämälle sisältöä ja tekee mahdolliseksi sen, että kansalainen voi vaikuttaa valistuneella tavalla yhteisten asioiden hoitoon. Se on myös ammattitaidon pohja. (Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen komitea, 1993, 15–16).

Yhteisön kannalta yleissivistys tukee ihmisten yhteisöllistä identiteettiä. Se sisältää muuttumattomia ja toisaalta aikaansa sidottuja aineksia. Muuttuvia aineksia ovat tiedot ja tiedonhankinnan tavat. Uusien tieteenalojen synty ja yhteiskunnan odotukset vaikuttavat käsitykseen siitä, mitä kaikkea ihmisen tulisi oppia. (muuttumattomina aineksina mainitaan arvoja: hyvyys, totuus, kauneus ja lähimmäisenrakkaus.) (emt., 16)

Prosessina yleissivistystä tarkastellessaan komitea päätyy siihen, että yleissivistystä tulee jatkuvasti syventää. Siihen kuuluu perehtyminen tiedon prosesseihin ja jonkin tiedonalueen syvälinen opiskelu. Myös tiedon arviointi ja päätelmien teko sekä itseilmaisuus, kuuntelu- ja väittelytaidot kuuluvat yleissivistykseen. (emt., 16–17)

Myös Ilkka Niiniluoto päätyy *Sivistys 2017* -kirjassa siihen, että yleissivistys on alati muuttuvaa. Hän määrittelee sen kullakin hetkellä välttämättömäksi taito- ja tietovarastoksi, josta kansalaiset voivat hankkia itselleen ”kulttuurista kompetenssia”. (Niiniluoto, 1994, 51)

Jaana Venkula puolestaan toteaa omassa artikkelissaan tarkoittavansa yleissivistyksellä ”sitä välttämättömien tietojen ja toimintatapojen kombinaatiota, joka mahdollisimman monella kansalaisella on oltava, jotta hän tulisi toimeen yhteisönsä jäsenen aiheuttamatta suurta haittaa ja mieluiten edistäen sen tarkoitusta” (Venkula, 1994, 125).

Venkula huomauttaa, että yksilön yleissivistys on sivistyneisyyttä niillä tiedon aloilla, joilla hän ei ole spesialisti. Toisin sanoen humanistin pitäisi tietää myös tekniikasta ja insinöörin yhteiskunnallisista asioista ollakseen yleissivistynyt. (ema., 126)

Yhteenvedon voisi sanoa, että yleissivistys on tiedon lisäksi taitoja, ja siihen kuuluvat asiat ovat sidonnaisia aikaan. Siitä, mitä tietoja ja taitoja siihen kuuluu, ei ole yksimielisyyttä. Yleissivistys muuttuu, mutta toisaalta jotkut siihen kuuluvat asiat ovat pysyviä. Yleissivistys ei ole kapeaa yhden alan hallitsemista, vaan pitää olla ymmärrystä myös laajemmin, vaikka jonkun alan syvälinen hallinta onkin tärkeää. Yleissivistystä kuvailtiin lähteissä välttämättömäksi ja olennaiseksi osaksi elämää. Jos yleissivistys puuttuu, ihmistä voidaan helposti johtaa harhaan. Yleissivistynyt ihminen pystyy toimimaan yhteisössään ja vaikuttamaan yhteisten asioiden hoitamiseen.

2.4.2 Yleissivistys ja toimittajan ammatti

Kuten aiemmin totesin, lähdekirjoissani koulutusjärjestelmä näyttäytyy suurempana sivistyksen lähteenä kuin media. Esimerkiksi Jaana Venkula näkee, että median pyrkimys nopeuteen, helppotajuisuuteen ja lyhyteen johtaa siihen, että mediasta ei ole sivistyksen kulmakiveksi (Venkula, 1994, 138).

Koska joukkoviestinten yksi tehtävä on kuitenkin välittää tietoa, niiden voidaan ajatella sivistävän ihmisiä. Siksi juttuja tekevien toimittajienkin olisi oltava yleissivistyneitä. Luvussa 2.4.1 esittelemäni yleissivistyksen osat ja määritelmät sopivat suurimmilta osin hyvin toimittajan ammattitaidon osiksi. On tärkeää, että toimittajalla on yleissivistystä, jotta hän kykenee suhtautumaan kriittisesti saamiinsa

tietoihin. Yleistoimittajana on tärkeää tuntee monia aloja eikä olla liian lukkiutunut vain yhdenlaisen tiedon hallitsijaksi.

Myös media-alan työnantajat ovat pitäneet yleissivistystä arvossa: Kun Suomessa aloitettiin 1920-luvulla journalistikoulutus Kansalaiskorkeakoulussa, lehdistö suhtautui koulun käyneisiin alkuun penseästi, sillä pidettiin ongelmana sitä, että toimittajakouluun saattoi päästä ilman ylioppilastutkintoa, jolloin yleissivistys saattoi olla ”kapea ja kirjava” (Koljonen, 2013a, 101).

Samanlaisia kaikuja on myös kritiikissä nykyaikaisempaa toimittajakoulutusta kohtaan. Vaikka alan toimijat ovat toivoneet toimittajien hallitsevan laaja-alaisesti työprosesseja, opiskelijoita ei ole moitittu teknisten taitojen puutteesta vaan heikosta yleissivistyksestä ja yhteiskunnan tuntemuksesta (Koljonen, 2013a, 131). Uusien taitojen lisäksi kaivataan siis perinteisiä toimittajan tietoja.

Myös Ylösen pro gradussa päällikkötoimittajat penäsivät nuorilta toimittajilta parempaa yleissivistystä ja esimerkiksi talouden ja politiikan tietämystä. Yleissivistyksen puutteen nähtiin estävän hyvän journalismin toteutumisen. (Ylönen, 2008, 93)

Kiinnostavin puoli yleissivistyksen määritelmää ja toimittajan työtä ajatellen on yleissivistyksen muuttuminen. Siihen kuuluvat tiedot ja taidot eivät ole pysyviä vaan sidoksissa aikaansa. Ja koska toimittajat yrittävät elää ajan hermolla ehkä selvemmin kuin mikään muu ammattiryhmä, uskon, että ajatukset toimittajan yleissivistykseen kuuluvista asioista voivat olla erilaiset kuin ”tavallisen kansalaisen” yleissivistyksestä.

Siinä missä kouluopetuksen sisällöt muuttuvat jähmeästi, toimittaja päivittää yleissivistystään pikakelauksella ja nuuskii koko ajan, mitä nyt pitäisi tietää. Taitavimmat huomaavat hiljaiset signaalit ja kirjoittavat muutoksesta, joka tulevaisuudessa tulee muuttamaan maailmaa perustavanlaatuisesti. Uusien ilmiöiden haltuunoton ja niistä uutisoinnin voi nähdä median pinnallisuutena, mutta toisaalta niiden hallitseminen on myös osoitus toimittajan ammattitaidosta.

Eikä aina tietenkään ole kyse mistään ohimenevistä ilmiöistä, vaan yhteiskunnan suuremmat ja hitaammatkin muutokset vaikuttavat siihen, mistä asioista toimittajan tulisi olla kulloinkin perillä. Lama-aikana talousasioiden ymmärrys nousee arvoonsa, eikä 2000-luvulla ympäristö- ja ilmastonmuutoskeskustelua voi enää ohittaa vihreiden vouhotuksena. Kulttuurin ja talouden puolella pelien suosion kasvu tekee niistä uutisaiheita.

Myös tiedonhankinnan tavat muuttuvat. Koska tiedon hankkiminen on toimittajan työtä, on uusien tiedonhankintatapojenkin tuntemus olennaista. Tässä kohtaa on tosin hyvä huomauttaa, että professionien piirissä ammatissa tarvittavien tietojen ja taitojen kokonaisuutta on Niiniluodon mukaan tapana kutsua ammattisivistykseksi, ja vain sen ulkopuolelle jäävä osa, jota tarvitaan elämässä, harrastuksissa ja kansalaisuudessa, olisi yleissivistystä (Niiniluoto, 1994, 50).

En kuitenkaan pidä ammattisivistyksen käsitettä kovinkaan hyödyllisenä toimittajan ammattia ajatellen, koska ensinnäkin toimittajuus professiona on kiistelty käsite ja toisekseen yleistoimittajan ammatissa tarvittavat tiedot palautuvat mielestäni yleissivistykseen, joten olisi vaikea tehdä eroa ammatissa tarvittavien tietojen ja ”muualla elämässä” tarvittavien tietojen välillä.

2.5 Yhteenveto ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni viitekehyksessä olen tarkastellut hyvää toimittajuutta monesta eri kulmasta, ja on aika vetää yhteen aiempien tutkimuksien tulokset sekä päättää, millä kysymyksillä itse lähestyn tätä aihetta. Koska hyvän toimittajan ominaisuuksia on valtava määrä, olen jakanut ne tässä muutamaankin eri kategoriaan.

Hyvällä toimittajalla on muun muassa seuraavia taitoja: hän osaa ideoida, havainnoida, haastatella, hakea tietoa, kirjoittaa (tai muuten ilmaista itseään valitsemassaan mediassa), tuottaa sisältöä muihinkin välineisiin kuin omaansa ja osaa tehdä monenlaisia juttuja muuntaen tyyliänsä aina kuhunkin juttutyyppiin sopivaksi.

Persoonana hyvä toimittaja on utelias, ennakkoluuloton, kunnianhimoinen, itseensä luottava, rohkea, heittäytyvä, persoonallinen ja sietää painetta. Hänellä on hyvät vuorovaikutustaidot: hän on sosiaalinen, hyvä ihmistuntija ja joukkuepelaaja.

Hyvä toimittaja on journalisti, koska hänellä on kutsumus ja intohimo alaa kohtaan, halu selittää maailmaa ja korjata vääryyksiä, ja toimia kansan äänitorvena ja yleisön palvelijana.

Moraaliltaan hän on vankka. Hyvä toimittaja ei aja omaa etuaan, on kriittinen lähteitä kohtaan, tarkistaa faktat, on poliittisesti neutraali ja työntekijänä luotettava.

Toimittajan työn arjessa hyvä toimittajuus näkyy siinä, että hän seuraa aikaansa, on työssään sinnikäs, tarkka, monipuolinen, tai toisaalta on jonkin erikoisalan tuntija. Hänellä on hyvä lähdeverkosto, hän on vapaanakin valppaana uusien juttuideoiden varalta ja ollessaan jonkin median palveluksessa hän kehittää

kyseistä tuotetta keksimällä juttuihinsa havainnollistuksia tai ideoimalla uusia juttusarjoja.

Mitä tietoihin tulee, hyvän toimittajan tunnistaa yleissivistyksestä, kriittisyydestä, korkeakoulutuksesta ja laajasta elämäkokemuksesta.

Koska media-alalla on tapahtunut muutoksia, ne tuovat mukanaan uusia vaatimuksia ja toiveita hyvälle toimittajalle. Kun työntekijät vähenevät, yksittäisen toimittajan työmäärä lisääntyy ja työhön käytettävissä oleva aika vähenee. Netin kiihdyttämän kilpailun vuoksi nopeus on tärkeää, ja uudet teknologiat tiedonhaussa ja jutunteossa olisi hyvä hallita. Toimituksessa töissä olevan pitää tulla toimeen muiden siellä työskentelevien ammattilaisten kanssa ja olla valmis keskustelemaan käsillä olevan jutun toteutuksesta kaikkien heidän kanssaan. Jollei toimittaja ole freelancer, hänen on myös hyväksyttävä se, että omien ideoiden toteuttaminen ei aina onnistu, jos päällikkö ei innostu tai päivän juttulistalta pakkaa päälle kiireellisempiä asioita.

Suurempia liikahduksia on tapahtunut suhteessa journalismin ihanteisiin ja sen asemaan professiona. Niin sanotulla korkean modernin kaudella journalisti nähtiin yhteiskunnan palvelijana ja journalisti itsenäisenä asiantuntijana. Ajat ovat kuitenkin muuttuneet, eikä yleisö automaattisesti luota toimittajaan tai usko, että hän kykenisi vastustamaan ulkopuolisia paineita.

Hyvän toimittajuuden määritelmässä näkyvät kuitenkin edelleen korkean modernin journalismin ihanteet: objektiivisuus, faktojen oikeellisuus, yhteiskunnallisuus, yleissivistys, lähdeverkostojen merkitys ja eettisesti kestävät työskentelytavat.

Mukaan on kuitenkin mahtunut myös uudempia, notkean journalismin eetokseen kuuluvia vaateita: yleisöä pitää palvella eikä vain valistaa, ja virallisen tiedon puuttuessa voidaan käyttää epävarmempiakin lähteitä, jos juttu on saatava nopeasti ulos. Juttujen suunnittelussa katsotaan enemmän ensi viikkoa ja ensi vuotta kuin sitä, mitä eilen tapahtui. Kun kilpailu yleisön huomiosta on kovaa, on kiinnitettävä huomiota myös kiinnostavuuteen: toimittajan on rakennettava juttuunsa tarina, joka pitää kärsimättömän yleisön otteessaan.

Sen sijaan, että toimittaja olisi täysin neutraali ja mielipiteetön tarkkailija, hänen pitääkin nyt olla valmis muodostamaan oma käsityksensä asioista, haastamaan vallanpitäjät ja tuottamaan uutisten lisäksi analyysyjä, kolumneja ja kommentteja.

Yleisöön toimittaja ei voi suhtautua alentuvasti, vaan hänen on oltava aidosti kiinnostunut vuorovaikutuksesta sen kanssa ja avoin ideoille ja aiheille, jotka häntä

itseään eivät kiinnosta. Työelämän epävarmuudessa heittelehtivän toimittajan on myös mielellään erikoistuttava johonkin tai laitettava persoonansa peliin, jotta hänestä tulee yleisön tuntema brändi.

Yleissivistyksen tärkeyttä toimittajalle tuskin kukaan kiistää, mutta on muistettava, että sen sisältö ei ole pysyvää. Samaan tapaan kuin journalismin ihanteet ja tehtävät muuttuvat ajassa, myös yleissivistykseen kuuluvat tiedot ja taidot muuttavat muotoaan. Hyvän toimittajan yleissivistys on pitkälti samanlaista kuin muidenkin ihmisten: laaja-alaista, auttaa toimimaan yhteiskunnassa ja olemaan kriittinen kuulemiaan tietoja kohtaan. Lisäksi toimittajan ammatin erikoisuus, ajan hermolla olemisen tärkeys, tuo toimittajan yleissivistykseen vielä oman lisänsä: on seurattava, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, hankittava uutta tietoa eri lähteistä ja pysyttävä kärryillä siitä, mikä on juuri nyt päivän puheenaihe.

Tällaisista asioista piirtyy siis tutkimuksen tarjoama kuva hyvästä toimittajuudesta. Käytännön toimitustyö on kuitenkin erilaista kuin kyselyjen, toimittajaoppaiden tai selvitysten antamat ihannekuvat. Lisäksi tutkimusten tekijät ovat harvoin ottaneet kantaa siihen, miksi juuri tietyt ominaisuudet ovat tärkeitä tai kyseenalaistaneet sitä, ovatko ikiaikaiset ihanteet enää nykyään tärkeitä.

Olen kiinnostunut siitä, millaisia ajatuksia hyvästä toimittajuudesta löytyy toimituksen sisältä, ja missä määrin ne vastaavat tutkimuksissa tehtyjä havaintoja.

Vaikka monet hyvän toimittajan ominaisuudet lienevät ajattomia, uskon, että 1980-luvun hyvällä toimittajalla oli erilaisia tietoja, taitoja ja ominaisuuksia kuin 2010-luvun hyvällä toimittajalla. Aiempaan tutkimukseen perustuen pitäisi olla selvää, että yhteiskunnan ja median murros tuonut mukanaan aivan uusia kriteereitä hyvälle toimittajuudelle. Onko näin, ja jos on, niin mitkä ne uudet kriteerit ovat?

Tutkimuskysymykseni pureutuvat hyvään toimittajuuteen mediataloista päin katsottuna. Valitsin tämän näkökulman siksi, että alan työnantajilla on suuri valta määritellä hyvää toimittajuutta, koska edelleen suurin osa toimittajista on niin sanotussa pysyvässä työssä jonkin yrityksen palveluksessa (Suomen Journalistiliiton työmarkkinatutkimus 2014, 2).

Media-alan työnantaja määrittelee hyvän toimittajan esimerkiksi silloin, kun se laittaa työpaikkailmoituksen alan lehteen ja vaatii siinä hakijoilta tiettyjä asioita. Tällaisten julkilausuttujen ja kirjallisesti julkaistujen kriteerien avulla voi myös tarkastella hyvää toimittajuutta historian ja muutoksen näkökulmasta.

Nykyhetken hyvää toimittajuutta haluan kartoittaa haastattelemalla rekryointipäätöksiä tekeviä päällikkötoimittajia. Heidän mielipiteensä aiheesta vaikuttavat ehkä eniten siihen, millaisia toimittajia medioihin palkataan. Toinen mielenkiinnonkohteeni on yleissivistys ja sen merkitys puhuttaessa hyvästä toimittajuudesta. Tästäkin uskon päällikkötoimittajilla olevan mielipiteitä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia vaatimuksia toimittajalle asetetaan työpaikkailmoituksissa, ja millainen käsitys rekryointeja tekevillä päällikkötoimittajilla on hyvästä toimittajuudesta?
- 2) Mitä merkitystä päällikkötoimittajien mielestä yleissivistyksellä on toimittajan työssä ja millaisen painoarvon he sille antavat puhuessaan hyvästä toimittajuudesta?

Näiden kysymysten ohella tulen tarkastelemaan myös sitä, ovatko työpaikkailmoituksissa pyydyt vaatimukset muuttuneet ajan kuluessa, ja miten päällikkötoimittajat näkevät hyvän toimittajan ominaisuuksien kenties muuttuneen median muutoksen mukana.

3 Aineistojen ja tutkimusmenetelmien esittely

Tutkimuksessani käytin hyvän toimittajan ominaisuuksien selvittämiseen kahta aineistoa. Mediatalojen yleisiä vaatimuksia etsin niiden omista työpaikkailmoituksista. Päällikkötoimittajien käsitykset puolestaan oli luontevinta kuulla heiltä itseltään haastattelussa. Tässä luvussa esittelen kummatkin aineistot ja menetelmät, joita niiden analyysissä käytin. Mukana on myös menetelmien perustelua ja niiden kritiikkiä. Analyysin tulokset on kirjattu lukuun neljä ja tuloksista tehdyt johtopäätökset lukuun viisi.

3.1 Journalistin työpaikkailmoitukset

Ennen teemahaastatteluja halusin tietää, millaisia ominaisuuksia toimittajaksi hakevilta toivotaan työpaikkailmoituksissa. Tutkin *Journalisti*-lehden työpaikkailmoituksia vuosina 1993, 2003 ja 2013.

Valitsin vuosikerrat siten, että mukaan tuli tuorein vuosikerta sekä kymmenen ja 20 vuotta aiemmin ilmestyneet vuosikerrat. Valintaan vaikuttivat haluni tarkastella aiheittani myös historiallisesta näkökulmasta ja se, että Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa ovat saatavilla *Journalistit* juuri aikaväliltä 1993–2013.

Ilmoituksissa on useimmiten toivomuksia, edellytyksiä tai vaatimuksia työnhakijoille niin koulutuksen, kokemuksen kuin henkilökohtaisten ominaisuuksienkin osalta. Ne siis kertovat, millainen on työnantajan mielestä hyvä toimittaja.

Analysoin näitä hyvän toimittajan määreitä määrällisesti ennen esimiesten teemahaastatteluja, jotta saisin kuvan siitä, millaisilta ihmisiltä mediatalot toivovat saavansa työhakemuksia. Lisäksi teemahaastattelurunkoni yhdessä kysymyksessä pyysin haastateltavaa laittamaan tärkeysjärjestykseen näiden työpaikkailmoitusten perusteella tärkeimmiksi osoittautuneet hyvän toimittajan ominaisuudet.

Työpaikkailmoitukset heijastavat osaltaan aikakautensa ihannetyöntekijyyttä ja työorganisaatioiden näkemystä heille sopivasta työntekijyydestä (Väänänen & Turtiainen, 2014, 21). Lisäksi ne ovat historian tutkimuksen kannalta hyvää aineistoa, koska niitä on julkaistu säännöllisesti, pitkän aikaa ja ne noudattavat suunnilleen samaa muotoilua (Varje, 2014, 56).

Työpaikkailmoitusten käyttämisessä aineistona oli kuitenkin omat sudenkuoppansa. *Journalisti*-lehden valinta niiden lähteeksi, valitut ajankohdat ja

määreiden jako luokkiin olivat kaikki mahdollisia virhelähteitä. Seuraavassa perustelen valintojani ja pohdin, mitä seurauksia niillä voi olla tutkimukseni luotettavuudelle.

3.1.1 Aineiston rajoitukset

Valitsin *Journalisti*-lehden ilmoitusten lähteeksi siksi, että sillä on pitkät perinteet toimittajien ammattilehtenä: ensimmäinen numero sen edeltäjää *Sanomalehtimiestä* ilmestyi jo 1924. Lisäksi siinä julkaistaan kaikkien medioiden työpaikkailmoituksia, kun taas esimerkiksi *Suomen Lehdissä* ilmoittavat lähinnä sanomalehdet.

Nykyaikana työpaikkailmoituksia julkaistaan myös internetissä, mutta jos olisin lähtenyt etsimään aineistoa sieltä, olisi sen rajaaminen ollut vaikeaa. Lisäksi haluan tarkastella, voiko otoksestani päätellä jotain siitä, miten työpaikkailmoituksissa halutut asiat ovat muuttuneet. Vuonna 1993 internetissä olleita työpaikkailmoituksia tuskin löytyisi, ja vuonna 2003 julkaistut ilmoitukset on saatettu poistaa internetistä, kun työntekijä on löytynyt. Olisi ollut vaikea vertailla tuloksia, jos jonain vuonna aineistoon kuuluisi vain lehti-ilmoituksia ja toisena vuonna sekä niitä että netti-ilmoituksia.

Valitsemani vuodet saattoivat vaikuttaa aineistooni, mutta uskon, että kyse on enemmän ilmoitusten määrän kuin niissä toivottujen ominaisuuksien vaihtelusta.

Vuonna 1993 elettiin vielä lama-aikaa, jolloin media-alallakin meni kurjasti. Tämä oli ehkä yksi syy siihen, miksi vuoden 1993 *Journalisteista* löytyi vain 22 kriteerini täyttävää työpaikkailmoitusta. (Näistä kriteereistä lisää seuraavassa alaluvussa 3.1.2)

Vuonna 2003 puolestaan elettiin nousukautta. Kriteereihini sopivia ilmoituksia löytyi peräti 68, eli yli kolminkertainen määrä vuoteen 1993 verrattuna.

Vuosi 2013 taas asettuu ajanjaksoon, jossa lehtien levikit pienenevät, eikä vuonna 2008 alkanut taloustaantumana ole vielä hellittänyt. Kuvaavaa on se, että seminaariryhmäläinen esitti syksyllä 2013 asiasta puhuttaessa minulle kysymyksen ”mitä jos et löydä yhtään ilmoitusta?”. Onneksi niitä kuitenkin löytyi, jopa 29 kappaletta.

Yksi syy siihen, että ilmoituksia oli uusimmassa vuosikerrassa näin vähän, voi olla medioiden huonon taloustilanteen lisäksi se, että *Journalisti* on harventanut

ilmestymiskertojaan. Vuonna 1993 ilmestyi 23 numeroa, 2003 ilmestyi 22 numeroa ja 2013 vain 15.

Lisäksi voi olla, että *Journalistissa* ei ollut vuonna 2013 niin paljon ilmoituksia kuin aiemmin, koska työnantajat ovat vieneet ilmoituksensa nettiin. Myös medioiden keskittyminen näkyy niin, että saman konsernin lehdillä saattoi olla yksi yhteinen ilmoitus kesätoimittajahaussa.

Mitä tulee aineiston luokitteluun ja ilmoitusten määreiden tutkimiseen, samankaltaisten määreiden niputtaminen yhteen luokkaan saattoi hävittää joitakin erontekoja (esim. ”sinulla on omia ideoita” ja ”osaat ideoida” eivät välttämättä tarkoita samaa asiaa). En kuitenkaan usko tämän haitanneen analyysia liikaa, sillä yleistysten tekeminen on välttämätöntä, jotta aineistosta saa jotain irti, enkä usko ilmoitusten laatijoidenkaan olleen niin analyttisellä mielellä ilmoituksia tehdessään, että näillä eroilla olisi suurta merkitystä. Käytännössä saman firman kesätyöpaikkailmoitus voi olla monena vuonna aivan identtinen, onhan helpompaa kaivaa arkistoista edellisen vuoden ilmoitus kuin suunnitella täysin uusi. Tutkin sisältöä, en kieltä.

Suurin kysymysmerkki, joka aineistossa mielestäni oli, on se, tavoittiko se tarpeeksi hyvin journalismin eri muodot. 2010-luvulla journalisti voi esimerkiksi tuottaa sisältöä yhteisöpalveluun, kommunikoida yleisön kanssa Twitterissä tai tehdä verkossa toimivalle viihdelehdelle videopätkiä. Yhä useampi toimittaja tekee freelancerina töitä eri medioille ja työllistää itse itsensä.

Journalistissa tavataan kuitenkin ilmoittaa perinteisemmistä työpaikoista, ja joukossa on vähän esimerkiksi aikakauslehtien ilmoituksia. On siis mahdollista, että sain *Journalistin* ilmoituksia tutkimalla vääränlaisen kuvan journalismin todellisuudesta ja siitä, mitä nykyjournalistilta halutaan. Mutta koska tutkimuskysymyksissäni olin rajannut aiheeni koskemaan päällikkötoimittajien ja työpaikkailmoitusten ajatuksia hyvästä toimittajuudesta, tätä epävarmuutta oli vain siedettävä, ja nostettava kysymys uudelleen esiin, kun tutkimus oli valmis.

3.1.2 Määrällisen sisällönanalyysin vaiheet

Käytännössä työpaikkailmoitusten analyysi toteutui niin, että kävin Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa läpi valitsemieni vuosikertojen *Journalistit* ja kirjasin excel-taulukkoon niiden työpaikkailmoituksista löytyvät määreet. Kun aineisto oli

koossa, muodostin määreistä suurempia luokkia ja laskin, millaiset ominaisuudet olivat toivotuimpia, toisin sanoen millaisia määreitä useimmin pyydettiin.

Kirjasin excel-taulukkoon lehden numeron ja vuosiluvun, ilmoituksen sivunumeron, työntekijää etsivän median nimen, nimekkeen, jolla työntekijää haettiin sekä tietenkin ominaisuudet, joita ilmoituksessa hakijalta vaadittiin tai toivottiin. Lisäksi annoin jokaiselle ilmoitukselle juoksevan numeron ja kirjasin Huomautuksia-sarakkeeseen muistiinpanojani, jos tarvetta oli.

Aineistonhakua rajasin niin, että huomioin vain ne ilmoitukset, joissa haetaan toimittajaa, toimittajaa/toimitussihteeriä, toimittaja-juontajaa, freelancer-toimittajaa tai kesätoimittajaa. Ilmoitukset, joissa haettiin esimiestä, päätoimittajaa, pelkkää toimitussihteeriä tai muuta selkeästi vaativampaa tehtävää, karsin pois. Tämä siksi, että kiinnostuksen kohteenani olivat tavalliset toimittajat eivätkä esimiehet, joiden työnkuva usein on erilainen.

Radio-, tv-, ja erikoistoimittajia en rajannut aineistostani pois, sillä mielestäni siihen ei ollut mitään syytä. Monet hyvän toimittajan ominaisuuksista pätevät kaikkien välineiden toimittajiin, ja toisaalta esimerkiksi *Maaseudun Tulevaisuus* pyytää hakijoiltaan erilaisia asioita kuin vaikkapa *Helsingin Sanomat*, vaikka kumpikin on sanomalehti.

Muiden välineiden ilmoituksissa joskus vaaditut erityisominaisuudet, kuten hyvä radioääni, jonkun ohjelmiston hallinta tai erikoisalan asiantuntemus eivät päässeet vääristämään tuloksia, koska niitä oli joka tapauksessa vain murto-osa ”tavallisten” ilmoitusten ja ominaisuuksien määrästä.

Vaatimukset ja toivomukset työnhakijalle näkyivät ilmoituksissa esimerkiksi seuraavanlaisten ilmausten jälkeen: *Työ vaatii, edellyttämme, etsimme, etsimällämme henkilöllä, toivomme sinun olevan*. Aluksi merkkasin Huomautuksia-sarakkeeseen, oliko kyseessä vaatimus vai toivomus, mutta tulin nopeasti siihen tulokseen, että tämä lisäsi työmäärää kohtuuttomasti, ja lakkasin merkkaamasta eroa. Perustelen sitä sillä, että olipa kyseessä edellytys tai toive, kyseessä oli yhtäkaikki hyvän toimittajan määritelmä.

Koska ilmoituksissa oli usein pyydetty samaa asiaa hieman eri sanoin (esim. olet ideointikykyinen, sinulla on omia ideoita, osaat ideoida), minun täytyi perustaa yleisempiä luokkia (Esim. ideointikyky), jotta sain aineiston suuret linjat esille. Esitän seuraavaksi yhden esimerkin luokan muodostumisesta, jotta lukija voi tehdä arvionsa siitä, onko luokittelu ollut pätevää.

KUVA 1 Luokan Ideointikyky muodostuminen

Käytännössä luokkien muodostaminen tapahtui niin, että värjäsin excel-taulukon soluja erivärisiksi sen mukaan, mihin uuteen luokkaan määre saattaisi mielestäni kuulua. Kehittelin luokkien nimiä sitä mukaa, kun analyysi eteni. Aloitin helpoimmista ja yksiselitteisimmistä määreistä, kuten koulutus ja kokemus, jotka oli usein ilmaistu samalla tavalla. Sitten aloin perata vähemmän selkeitä määreitä tutkimalla, onko niiden välillä yhteyksiä ajatuksen tai sanojen tasolla.

Järjestelin luokkia uudelleen, kunnes olin tyytyväinen lopputulokseen. Ne määreet, jotka eivät tuntuneet sopivan mihinkään muuhun luokkaan, laitoin kaatoluokkaan Muut.

Kun luokat olivat selvillä, aloin muodostaa niistä suurempia kokonaisuuksia ja selvitin, oliko eri vuosien ilmoituksissa eroja, joista voisi päätellä hyvän toimittajan ominaisuuksien jotenkin muuttuneen. Luokituksista ja analyysistä voi lukea tarkemmin luvusta 4, jossa esittelen tutkimuksen tuloksia.

3.2 Kuuden päällikkötoimittajan haastattelut

Tässä alaluvussa kerron toisen aineistoni, päällikkötoimittajien haastattelujen, hankinnasta ja analyysistä. Ensin käsittelen haastattelujen tekemistä ja haastateltavien valintaa. Sitten selvitän, mitä sisällönanalyysillä tarkoitetaan, millaisia vaiheita siinä on ja miten sovelsin sitä omassa tutkimuksessani. Koska tila on rajallinen, kuvaan omaa analyysiani vain yhteen tutkimuskysymykseen vastaamisen osalta.

Analyysiprosessi sinänsä oli samankaltainen muihinkin kysymyksiin vastatessa, vaikka toki erilaisiin kysymyksiin vastatessaan analysoija joutuu tekemisiin erilaisten ongelmien kanssa.

3.2.1 Haastattelut aineistona: erityispiirteet ja rajoitukset

Tutkimukseni haastatteluosuudessa oli mukana kuusi päällikkötoimittajaa eri medioista. Lehtipuolta edustivat *Hämeen Sanomat*, *Aamulehti*, *Etelä-Suomen Sanomat* ja *Urjalan Sanomat*, televisiojournalismia MTV3 ja uutistoimistoja STT.

Valitsin kyseiset mediat sillä perusteella, että niillä kaikilla oli ollut viimeisen vuoden aikana *Journalistissa* työpaikkailmoitus, jolloin saatoin olla varma, että uusien toimittajien rekrytointi ja sen myötä hyvän toimittajuuden arviointi on ollut niissä viime aikoina ajankohtainen asia. Pelkästään tällä perusteella mukaan olisi toki sopinut suuri joukko muitakin medioita, mutta koska tutkijan resurssit olivat rajalliset, päätin ottaa mukaan maantieteellisesti helpoimmin saavutettavissa olevat mediat.

Laitoin toimituksiin (yleensä päätoimittajalle, toimituspäällikölle tms.) sähköpostin, jossa pyysin haastatteluun henkilöitä, jotka täyttävät kaksi ehtoa. Kun uusia toimittajia rekrytoidaan, henkilön tuli olla mukana työhaastatteluissa ja tehdä päätös siitä, kuka hakijoista tulee valituksi. Toinen ehto oli, että siinä tapauksessa jos toimituksessa on useampia osastoja, kyseinen henkilö valitsee työntekijöitä kotimaan osastolle tai paikallisuutisten osastolle tai muuhun vastaavaan tehtävään, jossa yleistoimittajuus on tärkeämpää kuin jonkin aihealueen erikoistietämys.

Kun viestini oli tavoittanut oikeat henkilöt, sovin haastattelut. Paikkana oli joka kerta median oma toimitus. Haastattelujen lisäksi pyysin sähköpostilla etukäteen taustatietoja muun muassa haastateltavan koulutuksesta ja siitä, kuinka kauan hän on ollut alalla ja tehnyt rekrytointipäätöksiä (ks. liite 1, Päällikkötoimittajien haastattelurunko). Haastattelut tehtiin tammi–toukokuussa 2014.

Haastateltavien joukko oli varsin heterogeeninen. Mukana oli kolme naista ja kolme miestä. Nuorin haastateltava oli 32-vuotias, vanhin 52-vuotias. Kokeneimmat olivat tehneet journalistista työtä säännöllisesti yli 20 vuotta ja olleet esimiestehtävissäkin jopa yli 15 vuotta. 30–40 vuoden ikähaarukkaan kuuluneet kolme nuorinta haastateltavaa olivat olleet alalla vähimmillään 6,5 vuotta ja pisimmillään 11 vuotta, ja esimieskokemusta heille oli kertynyt kahdesta neljään vuotta.

Haastateltaviani yhdisti akateeminen tausta: kaikki olivat vähintään opiskelleet yliopistossa. Viidellä kuudesta oli maisterin tutkinto, ja mukana oli myös yksi tohtori sekä yksi kahdelta alalta maisterintutkinnon tehnyt. Haastateltavat olivat opiskelleet muun muassa yhteiskuntatieteitä, valtio-oppia, journalistiikkaa, tiedotusoppia ja kauppatieteitä sekä lukuisia sivuaineita.

Tutkimushetkellä haastateltavilla oli seuraavia työnkuvia: päätoimittaja-toimitusjohtaja, toimituspäällikkö, 24h-toimituksen päällikkö, vastaava uutispäällikkö, hallinnollinen toimituspäällikkö. Kaikilla oli esimiestyön lisäksi kokemusta ainakin tavallisista toimittajan tehtävistä, osalla lisäksi toimitussihteerin, tuottajan, osaston esimiehen, uutisankkurin tai uutispäällikön roolista.

Sovin haastateltavien kanssa, että heidän sitaattejaan käytetään tutkimuksessa anonyymeinä, eli niiden yhteydessä ei kerrota nimeä, ikää, sukupuolta tai mediaa, jossa haastateltava oli töissä. Kaikki haastateltavat kuitenkin suostuivat siihen, että heidän nimensä julkaistaan tutkielman liitteenä, joten ne löytyvät liitteestä 3. Tulososassa sitaattien yhteydessä käytetyt tunnisteet H1, H2 jne. eivät ole samassa järjestyksessä kuin listan nimet, joten niiden avulla ei voi päätellä kuka on sanonut mitään.

Olen editoinut sitaatteja poistamalla ”tota” ja ”niinku”-tyyppiset ilmaukset sekä merkityksettömiä tai epäselviä lauseita. Kohdat, joissa lauseita on poistettu, on merkitty sitaatteihin katkoviivoilla. Lisäksi olen lisännyt hakasulkeissa aiheen, josta puhutaan, jollei se sitaatista suoraan käy ilmi.

Haastattelurunkoni (ks. liite 1) oli jaettu kolmeen teemaan. Ensin puhuimme toimittajien rekrytoinnista ja siitä, kuinka toimittajan osaamista arvioidaan, sitten siirryimme hyvän toimittajuuden pohtimiseen yleisellä tasolla ja lopuksi vielä keskityimme nimenomaan yleissivistykseen ja sen merkitykseen toimittajan työssä. Lopputehtävänä oli laittaa *Journalistin* työpaikkailmoituksista löytämäni 10 yleisintä toimittajilta pyydettyä ominaisuutta tärkeysjärjestykseen. Haastateltavat saivat myös perustella tekemäänsä järjestystä.

Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne ennen analyysin aloittamista. Haastattelunauhaa oli yhteensä noin kuusi tuntia. Pisin haastattelu kesti tunnin ja 17 minuuttia, lyhimmästä selvisin 36 minuutissa. Litteroitua materiaalia kertyi 86 sivua. Litteroidessa karsin toistot ja sanojen hakemisen, mutta pyrin muuten kirjaamaan sanatarkasti sen, mitä haastateltava oli sanonut.

Haastattelutilanteet sujuivat hyvin. Jonkin verran aineistoa rajoitti se, että päälliköillä saattoi olla haastattelulle varattuna vain tietyn verran aikaa, joten he varmasti sopeuttivat vastauksiaan käytettävissä olevaan aikaan, samalla tavoin kuin itse priorisoin kysymyksiä niin, että tärkeimmät tulivat kaikilta kysytyä käytettävissä olevan ajan puitteissa. Haastattelurungossani olen lihavoanut kunkin teeman oleelliset kysymykset.

Asia, jota en ollut osannut ottaa huomioon ennen haastatteluja, oli se, että rekrytointiin liittyvä puhe kääntyi usein koskemaan nimenomaan kesätoimittajien palkkaamista ja samoin hyvän toimittajien määreiden järjestämisessä moni kysyi, tarkoitan kesätoimittajaa vai toimittajaa yleensä. Tämä oli luontevaa, koska haastattelujen ajankohdat osuivat siihen hetkeen vuodesta, kun kesätoimittajia valitaan tai on jo valittu. Lisäksi monessa mediassa kesätoimittajien rekrytointi on voinut viime vuosina olla ainoa tilanne, jossa palkataan uutta väkeä.

Toinen asia, jota ennen analyysin aloittamista pohdin, oli yleissivistys. Saattaa olla että tieto siitä, että se on yksi haastattelun aiheista, vaikutti muitakin asioita koskeviin vastauksiin. Hyvä toimittajuus -teema oli haastattelurungossani ennen yleissivistysteemaa, mutta silti yleissivistys mainittiin monesti ensimmäisenä hyvän toimittajan ominaisuudeksi. Ristiriitaista oli, että kukaan haastatelluista ei kuitenkaan ihmetellyt, kun viimeisessä tehtävässä sitä ei löytynytäkään kymmenen hyvän toimittajan ominaisuuden joukosta. Samoin minun piti analyysiä tehdessäni pitää mielessä, että haastateltavina oli nimenomaan yleistoimittajia palkkaavia henkilöitä, joten haastateltavien vastauksien tulkinnassa on muistettava, millaista työtä kotimaan- tai paikallistoimitus tekee. Jos politiikan osaaminen korostuu, kyse ei välttämättä ole siitä, että päälliköt pitäisivät sitä kaikille toimittajille tärkeänä, vaan siitä, että ko. osastolla sen tunteminen on olennaista.

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen. En pyri tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan ja ymmärtämään tutkimukseni aihetta, hyvää toimittajuutta.

Valitsin tutkimukseni toisen osan metodiksi haastattelut, sillä olin kiinnostunut päällikkötoimittajien käsityksistä hyvästä toimittajuudesta ja yleissivistyksestä, sekä heidän perusteluistaan ajatuksilleen. Kuten Tuomi ja Sarajärvi tiivistävät, ”kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä” (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 74).

Toinen tapa selvittää ihmisten ajatuksia on kysely, mutta omaan tutkimukseeni se ei olisi sopinut erityisen hyvin. Riittävän ison vastaajajoukon saaminen olisi luultavasti ollut hankalaa, sillä rekrytointipäätöksiä tekee toimituksissa usein vain kourallinen ihmisiä, jotka ovat kiireisessä työssä, jolloin tutkijan sähköpostiin vastaaminen tai lomakkeen täyttö eivät ole päivän agendalla kovin korkealla.

Lisäksi aiheeni hyvä toimittajuus on luonteeltaan epämääräinen käsite, jolle halusin löytää selitystapoja. Haastattelu on menetelmänä joustava: kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija haluaa, kysymys voidaan toistaa, tutkija voi selvittää mitä jollakin ilmauksella tarkoittaa tai käydä keskustelua haastateltavan kanssa (emt., 75).

Haastattelussa ja laadullisessa tutkimuksessa on myös ongelmansa. Ilmeisin niistä on se, että haastattelun tekemiseen ja litteroimiseen kuluu aikaa. Lisäksi haastattelurungon kysymysten laadinnassa ja itse haastattelutilanteessa on oltava huolellinen, jotta ei vahingossa ohjaile haastateltavia vastaamaan tietyllä tavalla.

Ehkä suurin hankaluus on sen määrittäminen, milloin aineistoa on tarpeeksi. Yksi ratkaisu on kerätä sitä niin sanottuun saturaatioon eli kylläntymiseen asti: se saavutetaan, kun aineisto alkaa toistaa itseään, ja tiedonantajat eivät tuota tutkimusongelman kannalta enää mitään uutta tietoa (emt., 89).

Päädyin siihen, että kuuden haastattelun jälkeen oman tutkimusaineistoni oli päässyt hyvin lähelle saturaatiopistettään. Vaikka jokainen haastattelu ja haastateltava oli omanlaisensa, varsinaisen tutkimusongelman kannalta kuudesta haastattelusta alkoi jo muodostua selkeä kuva siitä, millaisia käsityksiä päälliköillä oli hyvästä toimittajuudesta: tietyt vastaukset toistuivat haastattelusta toiseen. Pyrin tutkimuksessani etsimään aineistostani sekä yhtäläisyyksiä että mahdollisia poikkeuksia, joten täydellisen kylläntymisen hakeminen ei olisi ollut tarkoituksenmukaista.

Kuten haastatteluissa yleensä, keskusteluissa oli paljon rönsyilyä ja sivupolkuja. Keräämälläni aineistolla olisi varmasti voinut vastata moniin muihinkin tutkimuskysymykseen kuin omiini. Siksi olikin tärkeää rajata aineistoa ja päättää mitä kysymyksiä sille lopulta esitti.

Tutkijan analyysivaiheessa tekemät rajaukset vaikuttavat väistämättä lopputulokseen. Yritän kertoa mahdollisimman avoimesti analyysini tekemisestä ja perustelemalla tekemäni rajaukset, jotta lukija voi arvioida tulosten luotettavuutta ja pätevyyttä. Vältän yleisten päätelmien tekemistä aineistostani, koska kuuden

haastateltavan puheet eivät välttämättä kerro yleisestä tilanteesta mitään, vaikka heidät onkin valittu mukaan siksi, että olen kiinnostunut juuri heidän näkökulmastaan tutkimukseni aiheeseen.

3.2.2 Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet

Päällikkötoimittajien haastattelujen analysoinnissa käytin metodina laadullista sisällönanalyysia. Sisällönanalyysissä tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, että sen sisältämä informaatio ei katoa (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 110). Sitä voi tehdä muun muassa aineistolähtöisesti, teoriasidonnaisesti tai teorialähtöisesti (emt., 97).

Oma analyysini edusti näistä vaihtoehdoista sekä aineistolähtöistä että teoriasidonnaista.

Teorialähtöisessä analyysissä (jota omani ei missään nimessä ole) nojataan johonkin tiettyyn teoriaan tai malliin, josta on saatu kehys, joka ohjaa aineiston analyysia. Usein on niin, että aiempaa tietoa tai teorian toimivuutta testataan uudessa kontekstissa. (emt., 99)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä puolestaan pyritään luomaan aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävien mukaan, eikä niitä ole etukäteen sovittu tai harkittu. (emt., 97)

Nämä periaatteet sopivat minunkin analyysiini, mutta ongelmaksi tulee se, että aineistolähtöisessä analyysissä ”aikaisemmilla havainnoilla tiedoilla tai teorioilla ei pitäisi olla mitään tekemistä analyysin lopputuloksen tai toteuttamisen kanssa (emt., 97).”

Kuitenkin omassa tutkimuksessani päätin verrata tuloksiani aiempaan tutkimukseen, ja lukemani kirjallisuus vaikutti varmasti siihen, millaisia kysymyksiä haastattelurunkooni päätyi ja millaisia asioita panin aineistostani merkille analyysin aikana.

Tuomi ja Sarajärvi toteavatkin, että puhtaasti aineistolähtöinen tutkimus on vaikeaa siksi, että käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmä ovat tutkijan valintoja ja siten vaikuttavat aina tuloksiin (emt., 98).

Aineistolähtöisyyden ongelmia voi ratkoa teoriasidonnaisella analyysillä, jossa teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Analyysiyksiköt valitaan edelleen

aineistosta, mutta aiempi tieto ohjaa tai auttaa analyysiä. Valmiista analyysistä on tunnistettavissa aiemman tiedon vaikutus, mutta tarkoitus ei ole testata teoriaa. (emt., 98)

Omaa analyysiäni en voinut tehdä täysin teoriasidonnaisesti sen vuoksi, että aiheestani, hyvästä toimittajuudesta, ei ole olemassa mitään yleisesti pätevää teoriaa. On vain aikaisemmasta tutkimuksesta saatavia erilaisia viitteitä siitä, mitä hyvä toimittajuus voi olla, ja vain yhdessä löytämässäni tutkimuksessa (Ylönen, 2008) asiaa oli tutkittu osin samasta näkökulmasta kuin itse tutkin. Aiempien tulosten mukaan ottaminen jo analyysivaiheessa voi joko auttaa tai haitata analyysin etenemistä. Omassa tutkimuksessani ongelmallista olisi ollut esimerkiksi se, kenen tutkijan ajatuksia hyvästä toimittajuudesta päättäisin käyttää analyysini pohjana, ja mitä tekisin silloin, kun aineistostani löytyy sisältöä, joka ei lainkaan vastaa aiempaa mallia. Koska aiheeni oli käsitelty tutkimuksessa verrattain vähän, pidin aineistolähtöistä analyysiä parempana tapana kuvata hyvää toimittajuutta kuin teoriasidonnaisuutta.

Kuitenkin tutkimukseni yksi kiinnostuksen kohde oli hyvän toimittajuuden ihanteiden muutos, ja sitä koskevat tulokset saattoi hyvinkin kytkeä tutkimuksen viitekehyksessä esiteltyihin ajatuksiin korkean ja notkean modernin journalismista ja ammattieetoksen muutoksesta. Tein siis muutosta koskevan analyysini teoriasidonnaisesti, käyttäen apuna aiemmasta tutkimuksesta saamaani tietoa. Tämä oli mielekästä, koska korkean ja notkean modernin journalismista on kirjoitettu paljon, ja sen yhteydessä myös siitä, miten toimittajuus on muuttunut eetoksen mukana. Lisäksi täysi aineistolähtöisyys olisi tämän kysymyksen kohdalla ollut miltei mahdotonta: vaikka kuinka olisin etsinyt aineistolähtöisesti ihannetoimittajan muutosta koskevia sitaatteja, en olisi voinut olla vähintään alitajuisesti miettimättä sitä, kummasta eetoksesta ne kertovat ja kuinka ne mahdollisesti ovat yhteydessä haastateltavan käsitykseen journalismin ihanteista.

Käytin aineiston järjestelyssä ja analysoinnissa apuna laadullista tutkimusta ja sisällönanalyysiä varten kehiteltyä Atlas.ti-tietokoneohjelmaa.

Käytännössä aineistolähtöinen analyysi tapahtuu monen eri vaiheen kautta. Aluksi aineisto pelkistetään eli tutkimuksen kannalta epäolennainen karsitaan pois ja keskitytään siihen, mikä on tutkimustehtävän kannalta tärkeää. Pelkistäminen voi

tapahtua esimerkiksi koodaamalla olennaisia ilmauksia. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 111–112)

Omassa tutkimuksessani tämä tapahtui niin, että syötin litteroidut haastattelut Atlas.ti -ohjelmaan, ja luettuani ne vielä kertaalleen läpi aloin koodaamaan niitä ohjelman työkaluilla. Aloitin etsimällä tekstistä sanoja, lauseita tai ajatuskokonaisuuksia, jotka vastaavat kysymykseen ”millainen on hyvä toimittaja”. Kun vastaan tuli yksittäistä sanaa pidempi tulkinta asiasta, keksin sille lyhyemmän nimen, joka mielestäni vastasi lausunnon sisältöä parhaiten. Koodaamisessa oli tässä vaiheessa kyse Tuomen ja Sarajärven termein ”alkuperäisilmausten pelkistämisestä yksinkertaisempaan muotoon” (emt., 112).

Jätin hyvän toimittajan määreiden analyysin ulkopuolelle haastattelun lopputehtävän, jossa haastatellut laitoivat järjestykseen *Journalisti*-lehden ilmoituksista saatuja määreitä. Katsoin, että lopputehtävää koskenut puhe hyvän toimittajan ominaisuuksista ei edustanut haastateltavien spontaaneja ajatuksia, sillä olinhan itse antanut määreet heille. Kuitenkin myöhemmin analysoidessani hyvän toimittajan ominaisuuksien perusteluja otin lopputehtävänkin huomioon, sillä päälliköt selittivät usein sen yhteydessä, miksi jokin annetuista ominaisuuksista oli tai ei ollut heistä toimittajalle tärkeä.

Alkuvaiheessa koodeja kertyi hyvin paljon, kaikkiaan 82, vaikka etsin vastausta vain yhteen kysymykseen. Joitakin koodeja vastasi vain yksittäinen havainto, toisiin saattoi liittyä parikymmentäkin ilmaisua. Yksi havainto saattoi aineistossani tulla koodatuksi useamman koodinimen alle.

Samaan aikaan kun pelkistin ilmauksia, aloitin jo seuraavaa sisällönanalyysin vaihetta, klusterointia. Siinä pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, ja samankaltaiset käsitteet yhdistetään yhdeksi luokaksi, joka nimetään siten, että nimi kuvaa luokan sisältöä. (emt., 112)

Koska tutkimukseni tämä osa ei ollut määrällistä tutkimusta, en huolestunut liikaa koodeista, jotka edustivat vain yhtä ilmaisua, vaan suuntasin huomioni koodien sisäisen logiikan paikkansapitävyyteen. Tämä oli tärkeää etenkin silloin, kun yhteen koodiin liittyi runsaasti havaintoja. Kun olin kehitellyt mielestäni sopivat nimet koodeille, luin aineistoa uudelleen ja mietin, tavoittiko koodin (eli luokan) otsikko, esimerkiksi ”osaa käsitellä tietoa”, sen, mitä koodiin liittämäni havainnot ilmaisivat.

Pohdin, tuntuiko joku havainto kuuluvan toiseen koodiin, tai vastasiko se ylipäättään alussa määrittelemääni kysymykseen. Jos epäloogisuutta ilmeni, mietin

uudelleen koodin nimeä, siirsin havainnon toiseen koodiin tai poistin jostakin havainnosta koodin, joka ei tarkemmin ajatellen vastannutkaan sen merkitystä. Myös yksittäisiä havaintoa kuvaavia koodeja liitin osaksi suurempia koodeja, jos se tuntui perustellulta. Tällä tavoin kävin läpi aineistoa useaan kertaan, jotta saisin kaikki kysymykseeni (millainen on hyvä toimittaja?) vastaavat kohdat koodattua.

Kun oli tyytyväinen koodeihini, alkoi analyttisempi vaihe, jossa perustin Atlas.ti-ohjelmalla koodiperheitä, yläluokkia. Perheissä samaan asiaan liittyvät koodit kootaan yhteen ja niistä muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Hajanaiselta vaikuttavaan aineistoon tulee järkeä ja empiirinen aineisto on prosessin aikana muuttunut kuvaukseksi tutkimuskohteesta. Tätä sisällönanalyysin viimeistä vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi (emt., 114).

Analyysissäni päädyin siihen, että hyvää toimittajuutta kuvaavat havainnot voi jakaa seitsemään ”yläluokkaan” eli perheeseen. Näitä olivat *ajattelutaidot, digitaalisen median taidot, jutun tekemisen taidot, persoonan piirteet, sosiaaliset taidot, toimittaja työntekijänä ja toimittajan tiedot*. (Katso lisää luvusta 4.2)

Myös koodiperheitä perustaessani jouduin nimeämään perheitä uudelleen ja arvioimaan sitä, mikä koodi sopii mihinkin perheeseen. Päätin, että en hyvän toimittajan ominaisuuksia analysoidessani laita yhtä koodia olemaan yhtä aikaa kahden yläotsikon alla, vaikka ohjelma sen mahdollistaakin.

Hankalaa oli esimerkiksi määrittellä, ovatko ahkeruus ja aikaansaavuus toimittajan persoonan piirteitä, vai kertovatko ne hänestä työntekijänä (päädyin jälkimmäiseen). Myös haastattelutaitojen voisi ajatella olevan jutun tekemisen taitojen osa, mutta päädyin sijoittamaan ne sosiaalisten taitojen alle sillä perusteella, että niitä koskevissa havainnoissa painottui enemmän vuorovaikutus haastateltavan kanssa kuin esimerkiksi kysymysten muotoilu tai haastattelutekniikka, jotka olisivat selkeämmin kertoneet jutun tekemisestä.

Tähän tapaan kävin läpi aineistoni löytääkseni vastauksia tutkimuskysymyksiini. Muut kysymykset, jotka aineistolleni esitin, olivat:

- Miten haastateltavat perustelevat mainitsemiensa hyvän toimittajan ominaisuuksien tärkeyttä?
- Ajattelevatko haastateltavat hyvän toimittajan ominaisuuksien muuttuneen sinä aikana, kun he ovat olleet alalla? Miten? Minkä takia?
- Miten haastateltavat määrittelevät yleissivistyksen?

- Mitä konkreettisia asioita haastateltavat mainitsevat yleissivistykseen kuuluvan?
- Mitä merkitystä haastateltavat näkevät yleissivistyksellä olevan toimittajan työssä?

4 Tutkimuksen tulosten esittely

Tässä luvussa kerron, millaisia vastauksia tutkimuskysymyksiini kaksi aineistoani antoivat. Ensin ruodin työpaikkailmoitusten määreet ja sitten haastatteluaineiston annin. Luvussa viisi vedän yhteen johtopäätökseni kummastakin aineistosta ja vertaan saamiani tuloksia aiempaan tutkimukseen.

4.1 Työpaikkailmoitusten hyvä toimittaja

Tässä luvussa käyn läpi sitä, millaisia hyvän toimittajan ominaisuuksia näkyi *Journalisti*-lehden työpaikkailmoituksissa. Niitä tutkimalla pyrin saamaan selville, millaisia asioita mediatalot toivovat hakijoiltaan. Kerron ensin aineistostani ja lopuksi esittelen tulokset.

4.1.1 Ilmoitusten ja määreiden määrä aineistossa

Aineistoni käsitti lopulta yhteensä 119 työpaikkailmoitusta, joissa oli yhteensä 579 määrettä hyvälle toimittajalle. Aineistossa oli 8 työpaikkailmoitusta, joissa ei oltu määritelty mitenkään, millainen hakijan tulisi olla. Alla olevasta taulukosta 1 näkyy aineiston jakautuminen eri vuosikerroille.

Taulukko 1 Aineiston työpaikkailmoitusten ja määreiden lukumäärät

Journalisti-lehden työpaikkailmoitukset ja niissä esiintyneet määreet, kpl				
	Vuosi	Ilmoitusten määrä	Määreiden määrä	Määreitä/ilmoitus keskiarvo
	1993	22	96	4,36
	2003	68	321	4,72
	2013	29	162	5,59
Yhteensä		119	579	4,87

Kuten totesin jo aiemmin, vuosi 2003 oli otoksessani omaa luokkaansa ilmoitusten määrän suhteen. Ilmoituksia oli noin kaksin- tai kolminkertainen määrä muihin vuosiin verrattuna.

Laskin myös, kuinka monta määrettä aineistossani esiintyi keskimäärin per ilmoitus. Näyttää siltä, että määreiden määrä kasvaa, kun tullaan kohti nykypäivää,

mutta toisaalta tämän kokoisesta otoksesta ei voi vielä tehdä johtopäätöstä, että nykyään työntekijöiltä vaadittaisiin enemmän asioita kuin aiemmin. Lisäksi tuloksiin voi vaikuttaa ilmoitusten koko: mitä pienempi ilmoitus, sitä vähemmän tekstiä siihen mahtuu.

4.1.2 Hyvän toimittajan ominaisuudet työpaikkailmoituksissa

Seuraavassa taulukossa 2 näkyvät kehittämäni luokat ja kuinka monta määrettä kuhunkin luokkaan kuuluu. Lisäksi olen laskenut prosenttiluvun, joka kertoo melko tarkasti, kuinka suuressa osassa ilmoituksia ko. ominaisuus mainittiin (prosenttiosuutta laskiessani olen olettanut, että jokainen määre on mainittu yhdessä ilmoituksessa vain kerran). Tulokset on järjestetty niin, että eniten pyydetyt ominaisuudet ovat listan alussa ja vähiten pyydetyt lopussa. Luokkia syntyi yhteensä 35 kappaletta.

Taulukko 2 Hyvän toimittajan ominaisuudet työpaikkailmoituksissa

Journalistin työpaikkailmoitusten määreistä tehtyjen luokkien koot kappaleina sekä prosentteina (kpl-määrä jaettuna ilmoitusten määrällä, prosenteiksi muutettuna)

Määreryhmä	Määrä kpl	Määrä %:ssa ilmoituksista
Kokemus	76	64 %
Koulutus	52	44 %
Innostunut/kiinnostunut työstään ja kaikesta siihen liittyvästä	43	36 %
Tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista/asiakokonaisuuksista (eli pelkkä kiinnostus ei riitä)	39	33 %
Kielitaito	35	29 %
Journalistinen osaaminen	28	24 %
Ideointikyky	25	21 %
Toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien osaaminen	25	21 %
Tunnistaa uutisen/löytää uutisia	20	17 %
Ahkera, työteliäs	20	17 %
Tiimityötaito, yhteistyökyky	19	16 %
Rohkea, tarttuu haasteisiin	17	14 %
Monipuolisuus	17	14 %
Valokuvaustaito	14	12 %
Kyky itsenäiseen työskentelyyn	13	11 %
Yleissivistys	12	10 %
Radioilmaisun osaaminen, esiintymistaidot	12	10 %
Lahjakas/osaava kirjoittaja	11	9 %
Oma-aloitteinen	11	9 %
Ajokortti tai auto	11	9 %
Muut positiiviset adjektiivit -ryhmä	10	8 %
Taitto-osaaminen	8	7 %
Paineensietokyky	8	7 %
Verkko- ja someosaaminen	7	6 %
Joustava	6	5 %
Kunnianhimoinen	6	5 %
Editointikokemus	6	5 %
Muu	5	4 %
Ennakkoluulottomuus	4	3 %
Nuori	4	3 %
Ymmärrys ilmoittavan median profiilista	4	3 %
Luova	3	3 %
Täsmällisyys, suunnittelu	3	3 %
Uusien näkökulmien löytäminen	3	3 %
Työtön työnhakija	2	2 %

Yhteensä

579

Työpaikkailmoituksissa toivottiin selvästi eniten sitä, että toimittajalla olisi kokemusta ja koulutusta. Kokemus mainittiin 64 prosentissa ilmoituksista ja koulutus 44 prosentissa. Lisäksi luokan *Journalistinen osaaminen* voi ajatella ilmaisevan jossain määrin samoja asioita kuin kokemuksen, sillä luokkaan kuului sellaisia määreitä kuin ammattilainen, ammattitaitoinen ja journalistiset perusvalmiudet hankkinut. Koulutuksen vaatiminen on siinäkin mielessä ymmärrettävää, että suurin osa toimittajista on nykyisin suorittanut vähintään ammattikorkeakoulututkinnon (Pöyhtäri et. al, 2014, 4).

Kymmenen toivotuimman ominaisuuden listalle pääsivät lisäksi *Kiinnostus tai innostus työhön ja kaikkeen siihen liittyvään, Tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista tai asiakokonaisuuksista, Kielitaito, Ideointikyky, Toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien osaaminen, Tunnistaa uutisia ja löytää niitä ja Ahkeruus*.

Kiinnostuksen ja innostuksen vaatiminen sopii hyvin aiemmassa tutkimuksessa esille tulleeseen seikkaan, toimittajuuden luonteeseen kutsumusammattina (esim. Splichal & Sparks, 1994, 142–143 ja Hovden et al., 2009, 155)

Kielitaidon korkea sijoitus johtunee osittain siitä, että ilmoituksista ei aina voinut päätellä, tarkoitettiinko vieraiden kielten taitoa vai oman äidinkielen taitoa, joten en kyennyt tekemään niistä kahta eri luokkaa.

Myös asiaosaamiselle annettiin painoa: luokassa *Tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista tai asiakokonaisuuksista* oli määreitä, jotka viittasivat nimenomaan siihen, että toimittajalla on pelkän kiinnostuksen sijaan myös tietoa niistä aihealueista, jotka ovat kyseiselle medialle tai tietyllä osastolla toimivalle toimittajalle tärkeitä. Esimerkiksi Metallityöväenliiton *Ahjo*-lehti halusi toimittajan, joka tuntee työelämän, *Seitsemän päivää* taas toivoi, että toimittaja on ”tähtien asiantuntija”.

Ideointikyky oli myös tärkeää, samoin *uutisten löytäminen ja tunnistaminen*. Molemmat ovat toimittajan työn kovaa ydintä. Hieman yllättävää oli se, että *Toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden ja ohjelmien osaaminen* ylsi sijalle kahdeksan, jopa uutisvainun edelle. Tekninen osaaminen menestyi yllättävän hyvin myös Jyrkiäisen toimittajakyselyssä, jossa kysyttiin, mitkä asiat toimittajat kokevat omiksi vahvuuksiksi (Jyrkiäinen, 2008, 24).

Viimeisenä kymmenen eniten vaaditun ominaisuuden listalle päätyi *Ahkeruus* 20 maininnalla. 11 kappaletta maininnoista eli hieman yli puolet, löytyi kesätoimittajanhakuilmoituksista. Kenties siihen kuuluneet määreet tuotteliaisuus, työtä pelkäämättömyys ja aikaansaavuus ovat erityisen tärkeitä kesällä, kun toimituksen miehitys on ohut.

Mitkä ominaisuudet sitten näkyivät ilmoituksissa vähemmän? Koska tutkimukseni aiheena on myös yleissivistyksen merkitys toimittajan työssä, oli kiinnostavaa huomata, että yleissivistys mainittiin aineistossa vain 12 kertaa, vaikka ilmoituksia oli yhteensä 119.

Jos ajattelee, että luokkien koot kuvaavat sitä, kuinka tärkeinä työnantajat näkevät kunkin ominaisuuden, voisi sanoa, että yleissivistys on vain hieman tärkeämpää kuin ajokortti. Valokuvaustaito menee jo ohi yleissivistyksestä. Näistä tuloksista olin yllättynyt, koska ennen tutkimuksen aloittamista minulla oli sellainen mielikuva, että yleissivistystä peräänkuulutetaan työpaikkailmoituksissa paljon useammin.

Esimerkiksi Splichalin ja Sparksin eri maiden journalistiopiskelijoille tekemässä kyselyssä vastaajat ajattelivat keskimäärin, että journalistin tärkein ominaisuus on tieto, sekä yleistieto että laaja kokemus (Splichal & Sparks, 1994, 148). Samoin tuoreemmassa tehdyssä kyselyssä ”tietoutta yhteiskunnasta” piti erittäin tärkeänä hyvän toimittajan ominaisuutena 76 prosenttia suomalaisista journalistiopiskelijoista. (Hovden et al., 2009, 159)

Yleissivistyksen huonoa sijoitusta aineistossa voi selittää sillä, että työnantajat painottavat enemmän innokkuutta ja jonkun tietyn erikoisalan hallintaa. Jos toimittaja on kiinnostunut maailman asioista, työstään ja kaikesta mikä siihen liittyy, voidaan ajatella, että hän ottaa asioista selvää sitä mukaa, kun niitä tulee eteen. Ja mihin vaikkapa politiikan toimittaja tarvitsisi yleissivistystä, jos hänellä on jo ”erityisosaamista politiikan alalta” ja hänen työnsä on uutisoida siitä aiheesta?

Yksi mielestäni hyvän toimittajan ominaisuuksiin kuuluva asia puuttui aineistosta kokonaan. Alan eettisen koodin, Journalistin ohjeiden, tuntemusta ei pyydetty yhdessäkään ilmoituksessa. Kenties työnantajat ajattelevat ammattietiikan ja korkean moraalin olevan kaikkien toimittajien synnynnäinen ominaisuus tai ainakin koulutuksen aikana selväksi tulleen.

Hieman hämmäntävää oli myös se, että verkko- ja sosiaalisen median osaaminen saivat vain 7 mainintaa. Se voi kertoa joko siitä, että työnantajat eivät (vieläkään) pidä sitä järin tärkeänä, tai siitä, että ne työpaikat, joissa verkko-osaaminen on tärkeää, ilmoitetaan haettaviksi jossain muualla kuin *Journalistissa*.

Toisaalta työssä tarvittavien teknisten välineiden ja ohjelmien osaaminen oli 8. suurin luokka, eli tekniikan hallitsemisella oli merkitystä.

Tähän tulokseen on ilmeisesti tullut myös Nikunen, jonka tutkimuksessa haastateltujen toimittajien puheissa teknologiakeskeisyys näytti syrjäyttävän perinteisempää asiantuntijuutta. Heidän mukaansa talouden ja yhteiskunnan toimintamekanismien hallitseminen ei ollut yhtä merkittävä tekijä työn säilymisessä kuin uuden teknologian osaaminen. (Nikunen, 2011, 42)

Oma aineistoni ei sinällään vahvista sitä, että teknologia syrjäyttäisi asiantuntijuuden, sillä asiaosaamista ja erikoisalaa kuvaava luokka oli kuitenkin selvästi suurempi kuin teknisten välineiden hallintaa kuvaava.

Yksittäisten luokkien kokojen vertailun lisäksi päätin selvittää, millainen on aineiston suuri linja suhteessa hyvän toimittajan ominaisuuksiin. Liitin samankaltaisia luokkia yhteen ja sain aikaan kolme yläluokkaa. Näitä olivat

- 1) Toimittajan tietoihin liittyvät määreet (sisältäen koulutuksen, tietämyksen tai kokemuksen työhön liittyvistä erikoisaloista ja yleissivistyksen)
- 2) Toimittajan osaamiseen ja taitoihin liittyvät määreet (Kokemus, kielitaito, journalistinen osaaminen, ideointikyky, toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien osaaminen, tunnistaa uutisen ja löytää niitä, monipuolisuus, valokuvaustaito, radioilmaisun osaaminen tai esiintymistaidot, lahjakas tai osaava kirjoittaja, ajokortti tai auto, taitto-osaaminen, verkko- ja someosaaminen, editointikokemus, ymmärrys ilmoittavan median profiilista ja uusien näkökulmien löytäminen)
- 3) Toimittajan persoonallisuuteen ja työhönsä suhtautumiseen liittyvät määreet (Innostunut tai kiinnostunut työstään ja kaikesta siihen liittyvästä, ahkera/työteliäs, tiimityötaito/yhteistyökyky, rohkea/tarttuu haasteisiin, kyky itsenäiseen työskentelyyn, oma-aloitteinen, muut positiiviset adjektiivit -ryhmä,

paineensietokyky, joustava, kunnianhimoinen, ennakkoluulottomuus, luova, täsmällisyys/suunnittelu)

Jätin näistä luokitteluista pois määreryhmät muu, nuori ja työtön työnhakija ja (yht. 11 määrettä), jotka eivät liittyneet toimittajuuteen vaan ihmisen elämäntilanteeseen.

Kolmesta yläluokasta numero 2) eli toimittajan osaamiseen ja taitoihin liittyvät määreet oli yhteensä 302 määreellä kaikkien suurin. Se oli kolme kertaa suurempi kuin luokka 1) eli toimittajan tietoihin liittyvät määreet (yht. 103 kpl) ja noin kaksinkertainen luokkaan 3) Toimittajan persoonallisuuteen ja työhönsä suhtautumiseen liittyvät määreet (yht. 163 kpl) nähden.

Työpaikkailmoituksissa siis pyydettiin toimittajilta eniten erilaisia taitoja. Työnantajat kertoivat, mitä haluavat työhakijoidensa osaavan. Toiseksi eniten ilmoituksissa kerrottiin siitä, millainen ihminen ja työntekijä hakijan halutaan olevan. Sen sijaan sitä, mitä toimittajan pitää tietää, määriteltiin ilmoituksissa vähemmän. Kenties syy on se, että laajakin tiedollinen vaatimus on helppo tiivistää yhteen sanaan: yleissivistys.

4.1.3 Hyvän toimittajan ominaisuuksien muutokset aineiston eri vuosina

Saadakseni osviittaa siitä, ovatko hyvälle toimittajalle esitetyt vaatimukset muuttuneet, selvitin myös miten *Journalistin* työpaikkailmoituksissa mainitut hyvän toimittajan ominaisuudet jakautuvat eri vuosikerroilla 1993, 2003 ja 2013.

Lukuja vertailtaessa oli kuitenkin huomioitava se, että ilmoitusten määrä vaihteli eri vuosina (1993: 22 ilmoitusta, 2003: 68 ilmoitusta, 2013: 29 ilmoitusta). Toisin sanoen se, että vuonna 2003 jonkin määrään kappalemäärä on kolminkertaistunut edellisestä vuodesta, ja sitten taas laskenut roimasti vuonna 2013, ei ole mikään ihme, vaan kertoo, että suurta muutosta kyseisen määrään tärkeydessä ei ole tapahtunut.

Koska ilmoitusten määrä vaihteli, päätin käyttää vertailussa prosenttiosuuksia. Käytännössä jaoin määreryhmän kappalemäärän ilmoitusten kappalemäärällä kyseisenä vuonna. Tästä saadut tuloksen voi tiivistää suunnilleen niin, että esim. koulutus mainittiin 55 prosentissa vuosikertojen 1993 ja 2013 ilmoituksista, ja 71 prosentissa vuoden 2003 ilmoituksista.

Laskutavassa mahdollinen virhelähde on, että siinä on oletettava, että sama määre on mainittu ilmoituksessa aina vain yhden kerran. Tämä on toki todennäköistä, koska ilmoituksissa on järkevämpi luetella mahdollisimman monta eri vaatimusta kuin useaan kertaan sama asia.

Myös oma luokitteluni – se, millä perusteilla jaoin määreet mihinkin luokkaan – on voinut johtaa siihen, että samassa ilmoituksessa olleet samankaltaiset määreet ovat päättyneet samaan luokkaan, jolloin prosenttiosuuksia laskiessa saattaa tulla virheitä.

Näitä ongelmia välttääkseni päätin tässä osiossa käsitellä vain niitä tuloksia, joissa muutosta oli tapahtunut jompaankumpaan suuntaan 15 prosenttia tai enemmän, jolloin edellä kuvattujen tekijöiden vaikutus tuloksiin pienenee. Kaikkien luokkien määrälliset ja prosenttiosuudet lukija voi katsoa taulukosta liitteessä 2.

Lopuksi on vielä muistutettava, että tässä tutkimuksessa aineisto on valittu pistokokeen tyyppisesti ja mukana on vain kolme vuosikertaa, joten tulokset ovat joka tapauksessa vain suuntaa-antavia. Luotettavampiin tuloksiin vaadittaisiin suurempi aineisto.

Ensimmäinen määreluokka, jossa prosenttiosuuksissa oli kriteerini täyttävä 15 prosentin ero, oli *kokemus*. Vuonna 2003 se mainittiin 71 prosentissa ilmoituksista, kun taas muissa vuosikerroissa 55 prosentissa. Vaikka eroa on, kertovat suuret osuudet kuitenkin siitä, että kokemusta on koko ajan pidetty tärkeänä. Ilman tarkempaa ilmoitusten analysointia on vaikea tietää, miksi kokemus oli juuri vuonna 2003 niin kovassa huudossa. Mahdollinen selitys voisi olla se, että nousukaudella työpaikkailmoituksissa oli tarjolla myös vakipaikkoja kokeneille toimittajille, eikä pelkästään kesätyöpaikkoja, joissa kokemus ei aina ole täysin välttämätöntä.

Määreluokka *koulutus* kasvatti osuuttaan ilmoituksissa, kun tultiin vuosikertaan 2013. Aiempien vuosien noin 40 prosentista nousiin 55 prosenttiin. Tälle voisi etsiä syytä esimerkiksi siitä, että viime vuosikymmeninä korkeakoulutettujen määrä on aina vain lisääntynyt (Suomen virallinen tilasto, Väestön koulutus rakenne), ja samalla toimittajienkin koulutustaso on parantunut. On helppo kuvitella, ettei koulutusta vielä kymmenen tai kaksikymmentä vuotta sitten pidetty yhtä tärkeänä. Lisäksi 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa viestinnän alan koulutus kasvoi Suomessa voimakkaasti, ylikoulutukseen asti (Haara, 2012, 8). Kun koulutettuja tekijöitä on tarjolla yli tarpeen, koulutusta on helppo vaatia hakijoilta.

Koulutuksen kanssa samantapaisen kasvukäyrän on kokenut myös määreluokka *kiinnostunut ja innostunut työstään ja kaikesta siihen liittyvästä*. Innostusta vaadittiin vuonna 2013 aiempia vuosia useammin. Tämä tulos saattaa kertoa siitä, miten työelämä on kolmessa vuosikymmenessä muuttunut yksilökeskeisemmäksi, ja kuinka varsinkin toimittajan työtä tehdään entistä enemmän omalla persoonalla. Ei riitä, että osaa hommansa, vaan pitää myös olla tunneside työhön. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös aiemmassa työpaikkailmoituksia koskevassa tutkimuksessa. Varjeen mukaan 2000-luvulla hakijan motivaatio oli keskeinen hakukriteeri: työtehtävä piti kokea vahvasti omakseen ja alasta olla kiinnostunut (Varje, 2014, 68)

Sen sijaan *tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista tai asiakokonaisuuksista* (jonka voisi ehkä tiivistää asiaosaamisen käsitteeseen) oli kolmen vuosikerran otoksessa menettänyt merkitystään. Vuonna 1993 59 prosentissa ilmoituksista pyydettiin sitä, vuonna 2003 osuus oli vain 26 prosenttia ja vuonna 2013 28 prosenttia. Ehkä kyse on siitä, että vuonna 1993 haussa oli enemmän erikoistoimittajan paikkoja kuin nykyään, tai toimittajan rekrytoinnissa hänen tietopohjallaan oli suurempi painoarvo kuin muilla ominaisuuksilla.

Toinen luokka, jossa määreiden vähentymistä oli tapahtunut yli 15 prosentin verran oli *radioilmaisun osaaminen, esiintymistaidot*. Arvelen, että tässä tapauksessa kyseessä on aineiston poikkeus: vuoden 2013 vuosikerrassa oli vain kaksi ilmoitusta joissa rekrytoitiin toimittajia radioon tai televisioon, joissa esiintymistaitojen merkitys on suurempi (vuonna 1993 radio- tai tv-ilmoituksia oli 4 ja 2003 puolestaan 6 kappaletta). Kummassakaan vuoden 2013 ilmoituksessa ei esiintymistaitoja tai radioilmaisua mainittu.

Toisiinsa liittyvät määreluokat, *ideointikyky ja tunnistaa uutisen tai löytää niitä* kokivat myös kasvua, kun vertaillaan vuotta 2013 aiempiin vuosikertoihin. Syyksi muutokselle voi hahmotella esimerkiksi journalismin aikakäsityksen siirtymistä menneen raportoinnista yhä enemmän tulevaisuuteen katsomista kohti: yritetään kertoa, mitä tulee tapahtumaan seuraavan viikon tai vuoden aikana sen sijaan, että kerrottaisiin mitä eilen tapahtui. (ks. luku 2.1.3). Uudessa aikakäsityksessä on tärkeää keksiä omia ideoita sen sijaan, että raportoisi muiden antaman agendan mukaan.

Samoin internetin yleistyminen ja sen mahdollistama leikkaa-liimaa journalismi vaikuttavat siihen, että skuuppi leviää helposti kilpailijoille. Siksi

medialla pitää olla kilpailussa pärjätäkseen koko ajan lisää omia uutisia, joita muualta ei näe tai kuule, ainakaan heti.

Toimitustyössä tapahtuneista muutoksista kertonee myös se, että luokassa *tiimityötaito, yhteistyökyky*, tapahtui kasvua sitä mukaa, mitä lähemmän nykyhetkeä tultiin. Toimittaja ei enää ole vastuussa vain oman juttunsa tuottamisesta vaaditussa aikataulussa, vaan hänen on kommunikoidava niin esimiesten kuin toimituksen muidenkin ammattilaisten kanssa ja etsittävä verkostojensa kautta haastateltavia ja jutun aiheita. Tiimityötaidon merkityksen kasvu sopii hyvin aiemmassa tutkimuksessa esiin tulleisiin ajatuksiin siitä, että nykytoimituksissa suunnitellaan ja ohjataan toimittajien työtä aiempaa enemmän (esim. Koljonen, 2013b, 50)

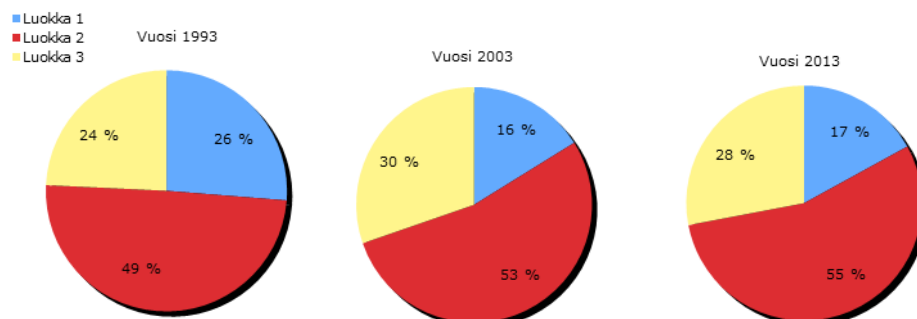
Luokka *verkko- ja someosaaminen* kasvoi joka vuosikerrassa. Vuoden 1993 ilmoituksissa näitä taitoja ei vaadittu kertaakaan, mikä onkin ymmärrettävää, koska internet oli tuolloin Suomessa vielä uusi asia, eikä sosiaalista mediaa oltu edes keksitty. Vuoden 2013 vuosikerrassa verkon tai sosiaalisen median osaamista pyydettiin jo 17 prosentissa ilmoituksia. Ottaen huomioon maailman, jossa toimitukset nykyään elävät, luku on yllättävän pieni.

Hyvän toimittajan määreiden yläluokkien muutokset

Edellä kävin läpi yksittäisissä määreluokissa tapahtuneita muutoksia, ja nyt on aika luoda katsaus ilmoitusaineiston suurempiin linjoihin. Jaoin siis määreet kolmeen yläluokkaan, jotka olivat 1) Toimittajan tietoihin liittyvät määreet, 2) Toimittajan osaamiseen ja taitoihin liittyvät määreet ja 3) Toimittajan persoonallisuuteen ja työhönsä suhtautumiseen liittyvät määreet. (Tiedot siitä, mitkä alaluokat näihin ryhmiin kuuluivat, löytyvät luvusta 4.1.2)

Sen jälkeen vertasin yläluokkien prosenttiosuuksia toisiinsa eri vuosikerroissa. Seuraavissa kolmessa piirakkadiagrammissa näkyvät eri ryhmien osuudet aineistossa eri vuosikertoina:

KUVA 2: Journalistin työpaikkailmoitusten määreiden yläluokkien osuuksien muutos. Luokka 1 = toimittajan tietoihin liittyvät määreet, luokka 2 = osaamiseen ja taitoihin liittyvät määreet, luokka 3 = persoonallisuuteen ja työhön suhtautumiseen liittyvät määreet.

Luokka 1) eli *toimittajan tietoihin* liittyvät määreet oli suurimmillaan vuoden 1993 ilmoituksissa. Se on myös kokenut kolmesta ryhmästä suurimman muutoksen, sillä vuonna 1993 saavutettu 26 prosentin osuus tipahti peräti kymmenen prosenttia: vuoden 2003 ilmoituksissa tätä ryhmää edusti enää 16 prosenttia määreistä. Vuonna 2013 tilanne pysyi lähes samana.

Luokka 2) eli *osaamiseen ja taitoihin* liittyvät määreet on joka vuosikerrassa haukannut suurimman osuuden ja kasvaa sitä mukaa, kun tullaan lähemmäs nykyhetkeä. Vuonna 1993 osaamista ja taitoja vaadittiin 49 prosentissa ilmoituksia, kun taas 2013 jo 55 prosentissa.

Luokka 3) eli *toimittajan persoonallisuuteen ja työhönsä suhtautumiseen* liittyvät määreet lisäsi osuuttaan peräti 6 prosenttia, kun verrataan vuotta 1993 ja 2003. Vuoden 2003 ja 2013 kohdalla ero ei kuitenkaan ole enää kuin pari prosenttia. Diagrammeista huomaa, että vuoden 2003 ja 2013 kuvaajat ovat hyvin samanlaisia, kun taas vuosi 1993 on poikkeus tässä joukossa. On siis mahdollista, että vaatimusten painotuksen muutos ajoittuu jonnekin 1990- ja 2000-luvun välille, mutta tämän selvittämiseen tarvittaisiin suurempi aineisto.

Kun vertaa vuoden 1993 osuuksia 2000-luvun numeroihin, tulos on, että tietämykseen liittyvät määreet ovat toimittajien työpaikkailmoituksissa vähenneet, kun taas persoonan piirteisiin ja työhön suhtautumiseen sekä osaamiseen ja taitoihin lisääntyvät vaatimukset ovat lisääntyneet. Vuoden 2003 ja 2013 ilmoituksissa eri luokkien prosentiosuudet olivat melko lailla samat, eli suurta muutosta ei ole tapahtunut.

Ilmoitusaineiston suurten linjojen analyysistä saamani tulos noudattelee jollain tapaa Varjeen työpaikkailmoitustutkimuksen tuloksia. Työntekijän motivaatio oli 2000-luvulla keskeinen hakukriteeri (Varje, 2014, 68). Toisaalta henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, tunneilmaisuun ja sosiaalisten suhteiden hallintaan liittyvät vaatimukset alkoivat Varjeen aineiston mukaan lisääntyä jo 1980- ja 1990-luvulla (emt., 64).

4.2 Hyvä toimittaja päälliköiden puheissa

Seuraavaksi kerron, millaisia tuloksia päälliköiden haastattelujen sisällönanalyysi tuotti. Etsin aineistostani vastauksia kysymyksiin millainen on hyvä toimittaja ja miten päällikkötoimittajat perustelevat mainitsemiensa hyvän toimittajan ominaisuuksien tärkeyttä. Analyysissä luokittelin havaintojani suuremmiksi luokiksi ja sain näin järjestystä haastateltavien puhetulvaan. Analyysimetodia olen kuvaillut tarkemmin luvussa 3.2.2.

Tulososiossa käsittelen hyvän toimittajan ominaisuuksia ja niiden perusteluja rinnakkain. Käyn tuloksia läpi muodostamani seitsemän yläluokan kautta. Omat alalukunsa saavat myös hyvän toimittajuuden muutos sekä yleissivistyksen merkitys toimittajan työssä.

4.2.1 Hyvä toimittajuus seitsemästä suunnasta

Jaoin analyysissäni haastatteluissa mainitut hyvän toimittajan piirteet seitsemään yläluokkaan. Esittelen näitä luokkia niiden koon mukaan, eli ensin tulevat ne, joissa oli eniten havaintoja ja lopuksi ne, joissa oli vähiten. Nämä ovat järjestyksessä 1) *Jutun tekemisen taidot* 2) *Toimittajan tiedot* 3) *Persoonan piirteet* 4) *Toimittaja työntekijänä* 5) *Sosiaaliset taidot* 6) *Ajattelutaidot* 7) *Digitaalisen median taidot*.

Havaintojen määrästä ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöksiä siihen suuntaan, että ne aiheet, joista oli paljon puhetta, olisivat jotenkin tärkeämpiä toimittajuudessa kuin muut esille tulleet asiat. Esimerkiksi se, että haastattelurungossa oli kysymykset koulutuksesta ja yleissivistyksestä vaikutti varmasti siihen, että niitä koskevaa aineistoa oli paljon.

Suurin luokka, jonka analyysissäni muodostin, käsitti 71 havaintoa. Nimesin luokan

1) *Jutun tekemisen taidoiksi*.

Siihen sisältyivät seuraavat koodit: *Brändi, Etsii kiinnostavia haastateltavia, Havainnointi, Huomaa kiinnostavan, Ideointikyky, Jutun rakenteen hallinta, Jutun tietoinen rakentaminen, Kielioppi, Kirjoitustaito, Kuvailukyky, Monipuoliset lähteet, Nopea kirjoittamaan, Näkökulman keksiminen, Rohkeus kysymisessä, Tarinallisuus, Tekee jutusta kiinnostavan, Tekee ymmärrettäviä juttuja, Tiedonhakutaito, Tutkiva journalisti ja Visuaalinen osaaminen.*

Jos koodit järjestää tosielämän käytäntöjen mukaan, saadaan malli hyvän toimittajan juttuprosessista.

Kun hyvä toimittaja tekee juttua, hän ideoi sen itse tai keksii jännittävän näkökulman ja sen jälkeen hankkii kiinnostavan haastateltavan. Hän osaa hakea tietoa, kenties jopa tutkivaan tyyliin sellaista tietoa, jota ei haluttaisi antaa. Hän käyttää monipuolisesti erilaisia lähteitä ja haastattelussa kysyy kysymyksensä rohkeasti.

Ollessaan juttukeikalla hän havainnoi ympäristöään ja tilannetta, ja huomaa, mikä jutussa on kiinnostavaa. Ja vaikka aiheessa ei olisi mitään ilmiselvästi kiinnostavaa, hyvä toimittaja osaa silti tehdä jutusta kiinnostavan.

Hän kirjoittaa nopeasti, hyvin ja oikeakielisesti, rakentaa jutusta tietoisesti haluamansalaisen ja hallitsee valitsemansa rakenteen suvereenisti. Hän osaa tarvittaessa kuvailla tarkasti näkemäänsä ja tehdä juttuun tarinan. Hyvä toimittaja osaa miettiä juttuaan myös visuaalisesta näkökulmasta. Lopputulos on yleisölle ymmärrettävä. Persoonallisen tyylin avulla toimittajasta voi tulla brändi, jolloin pelkkä hänen nimensä muuttuu takeeksi jutun kiinnostavuudesta.

Päälliköt perustelivat jutun tekemisen taitojen merkitystä monin tavoin.

Ideointikyky nähtiin oleelliseksi, koska sen avulla syntyy uutisia. Ja uutisten avulla mediatuotteita myydään.

”Uutiset ei kävele vastaan, ne tehdään. -- ei tääl tapahdu mitään järisyttäviä skuppeja joka päivä, vaan kyllä me kaivetaan ne asiat, päätetään että tämä on se juttu josta tehdään isosti, ja sit me etsitään siihen kärjet” (H3)

Lisäksi median jutut pysyvät monipuolisina, kun niitä ideoivat myös toimittajat eivätkä vain päälliköt. Aiemmassa tutkimuksessa on tullut ilmi, että myös toimittajat itse pitävät ideointia vahvuutenaan (Jyrkiäinen, 2008, 20–21).

Ideointi palvelee lukijaa, koska omista ideoista syntyvät omat jutut, joita muista medioista ei voi saada. Ne taas nostavat median profiilia ja saavat lukijan arvostamaan sitä. Myös kiinnostavien haastateltavien tärkeyttä eräs päällikkö perusteli sillä, että henkilöjutut kiinnostavat yleisöä.

Ideoinnin sukulainen, näkökulmien keksimisen tärkeys, liittyi yhden haastateltavan mielestä siihen, että toimituksissa väki on vähentynyt ja kesätoimittajillekaan ei enää ole tarjolla ”höpöaiheita”. Vaatimukset jutuille ovat kasvaneet. Nopea kirjoittaminen mahdollistaa tehokkaan työskentelyn.

Hyvä kirjoittaminen nähtiin omien ideoiden tapaan median keinona erottautua kilpailijoista ja lukijoiden palveluna. Eräs päällikkö ajatteli uusien jutturakenteiden omaksumisen miellyttävän yleisöä. Toinen taas näki hyvällä kirjoittamisella olevan myös valistavan funktion: se saa lukijat kiinnostumaan tärkeistä asioista – sellaisista, joista he eivät ehkä muuten välittäisi lukea.

Kirjoitustaidon merkitys on tullut esiin myös aiemmassa tutkimuksessa: kun suomalaisilta toimittajilta kysyttiin heidän vahvuuksistaan, kirjoittaminen sai eniten mainintoja (Jyrkiäinen, 2008, 21–22), samoin suomalaiset journalismin opiskelijat arvostivat selkeän kirjoittamisen taitoa (Splichal & Sparks, 1994, 154) sekä kielitajua (Hovden et al., 2009, 159).

Toiseksi suurin luokka 70 havainnolla oli 2) *Toimittajan tiedot*. Sen sisään tuli suhteessa vähän koodeja, vain seitsemän. Suurta havaintomäärää selittää se, että joukossa oli yleissivistys, josta oli kokonainen oma osionsa haastattelurungossa. Käsittelen yleissivistystä ja sen tärkeyden perusteluita tarkemmin luvussa 4.2.4.

Yleissivistyksen lisäksi toimittajan tietoihin kuuluivat koodit *erikoisalue*, *koulutus*, *laaja-alainen*, *taloustieto*, *yhteiskuntatieto* ja *vieraiden kielten taito*.

Hyvällä toimittajalla on siis paitsi hyvä yleissivistys, mieluusti myös joku alue, josta hän on erityisen kiinnostunut ja jota hän seuraa. Sen tärkeyttä perusteltiin muun muassa sillä, että toimittaja saa sitä kautta vinkkejä ja kontakteja, ja kun on paljon tietoa jostain aiheesta, pystyy suoriutumaan työstä paineisessakin tilanteessa. Lisäksi mainittiin, että [yleis] toimittajalla on hyvä olla oma erikoisala, koska toimituksessa ei ole enää varaa pitää erikoistoimittajia.

Erikoistumisesta puhuttiin myös toisenlaisin äänenpainoin. Nähtiin, että riippuu työnkuvasta, millaisia tietoja toimittaja tarvitsee. Kolme haastateltavaa

kuudesta katsoi, että erikoisalan hallinta ei ole yleistoimittajan työssä olennaista, vaan ennemmin kiva lisä, tai jotain sellaista, mitä voi hankkia työssä ollessaan.

Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että toimituksissa on purettu erikoistoimittajuuden alueita ja toimenkuvista on haluttu tehdä laaja-alaisia (Nikunen, 2011, 47). Toimittajat itse toivoisivat saavansa erikoistua ja seurata jotain aluetta ja pitivät erikoistumista arvokkaana (ks. Nikunen, 2011, 47–48 ja Lehtonen, 2013, 75)

Hyvän toimittajan merkkinä päälliköt pitivät myös laaja-alaisuutta: toimittaja on kiinnostunut ja tietää monenlaisista asioista, ja hän kykenee tekemään hyviä juttuja erilaisista aiheista.

Laaja-alaisuuden tärkeyttä perusteltiin muun muassa sillä, että se helpottaa päälliköiden työnjakoa, kun saman toimittajan voi huoletta lähettää mille keikalle tahansa. Laaja-alaisuus liittyy [yleistoimittajien tekemiin] uutisiin, joilla myydään mediatuotteita.

Laaja-alaisuuden tärkeyttä perusteltiin myös median murrokseen liittyvillä asioilla: se palvelee lukijaa, joka on kriittinen sen suhteen, etteivät toimittajat vain ”julista itselle ja kavereille”. Ylipäätään suppea kiinnostuksenkohde ei ollut erään haastateltavan mielestä ”nykyaikaista”.

Monipuolisuuden arvostaminen on tullut ilmi myös aiemmassa tutkimuksessa: suomalaiset toimittajat pitivät sitä yhtenä vahvuuksistaan (Jyrkiäinen, 2008, 21). Samoin vaatimus siitä, että toimittajan pitää olla avoin monille aiheille, sopii hyvin Heikkilän journalismin tavaratalo -metaforaan, jossa toimittajan on annettava tilaa sellaisillekin asioille, jotka eivät heitä itseään kiinnosta, ja journalismin on vastattava yleisön arvostuksissa ja lukutottumuksissa tapahtuviin muutoksiin (Heikkilä, 2001, 132–133).

Laaja-alaisuus nähtiin tärkeäksi myös siksi, että työntekijöitä on toimituksissa vähemmän kuin aiemmin, ja siksi, että koskaan ei voi tietää, onko jokin erikoisala enää tulevaisuudessa hyödyllinen toimittajalle.

”--jos käy niin, että sen [erikoisalan] merkitys jostain syystä siinä omassa firmassa tai laajemminkin median murroksessa vähenee, niin se on aika kurja tilanne sille ihmiselle, joka oli aivan loistava siinä, mutta ei tullut opetelleeks tekemään mitään muuta” (H4)

Tietouden yhteiskunnasta ja sen toiminnasta mainitsi hyvän toimittajan ominaisuutena jokainen haastateltava, ja olikin hieman yllättävää, että sen tärkeyttä perusteltiin vain

vähän. Kenties tieto yhteiskunnasta oli haastateltavien näkökulmasta niin olennainen osa hyvää yleistoimittajuutta, ettei tarvinnut erikseen avata, miksi se on tärkeää.

Vain yksi haastateltava koki tarvetta selittää sen merkitystä: yhteiskuntatieto oli toimittajalle tärkeää hänen mielestään siksi, että toimittajalla on valtaa yhteiskuntaan, ja hänen on tärkeää tiedostaa se. Toinen haastateltavan perustelu oli se, että yhteiskunnalliset aineet antavat välineitä analysoida toimittajan roolia yhteiskunnassa.

”Mitä mä voin tehdä sillä vallalla mikä mulla on, ja mitä pahaa mä voin saada aikaan, jos mä teen jotain eri tavalla ku kannattais” (H4)

Taloustiedon tärkeydestä ei vallinnut yhtä laajaa konsensusta, mutta sen merkitystä toimittajan työssä perusteltiin sillä, että raha pyörittää maailmaa, ja että kun on perillä talousasioista, voi keskittyä olennaiseen jutun teossa. Huonoina aikoina rahan merkitys korostuu. Taloustietoon erikoistuminen kannattaa siksi, että sen osaamisesta on pulaa, näki yksi haastateltava.

Samalla argumentilla eräs haastateltava kannatti myös venäjän kielen ja kulttuurin osaamista. Toinen oli sitä mieltä, että kielitaidon merkitys toimittajalle riippuu siitä, millaista työtä hän tekee. Muutama haastateltava totesi myös, että kielitaito ei ole yleistoimittajalle olennaista. Ehkä kielitaitoa ei myöskään katsota mitenkään erikoiseksi taidoksi enää nykyään, kun kaikki puhuvat englantia enemmän tai vähemmän sujuvasti.

”Et se [kielitaito] on niinkun kiva plussa, mutta ei niinkun perus sanomalehtitoimittajan työssä se ei realistisesti oo ikinä mikään este ollu. Ei kielitaidottomia ihmisiä ole, ei sitä ees viikoittain tarvitse” (H5)

Koulutus oli ominaisuus, jonka kaikki haastattelijat katsoivat toimittajalle tärkeäksi. Se antaa laajaa näkemystä, yleissivistystä ja toisaalta kertoo, että toimittaja on joskus paneutunut johonkin. Koulutus auttaa tiedon hankinnassa ja käsittelyssä ja monimutkaisen yhteiskunnan ymmärtämisessä. Sen läpivieminen kertoo pitkäjänteisyydestä, ja vaikei koulutus olisi välttämätöntä, siitä on kuitenkin toimittajan työssä hyötyä.

Erilaisia näkemyksiä oli siitä, mikä on journalistisen koulutuksen merkitys. Yhtäältä katsottiin, että se ei ole välttämätöntä, koska journalismin tekemistä oppii työssä, ja pelkkä journalistinen tutkinto voi olla liian suppea. Toisaalta journalistinen koulutus takaa sen, että toimittajalla on ainakin valmiuksia alalle.

”Et alaa opiskelevat on tietenkin valittu sinne kouluun ja sit niil on, tai ainakin teoriassa osaavat sitä asiaa” (H3)

Koulutuksen tärkeys työnantajien silmissä on todettu aiemmassakin tutkimuksessa: työnantajat olivat sitä tyytyväisempiä viestintäammattilaisten koulutukseen, mitä korkeammalta asteelta se oli hankittu. (Raittila ym., 2006, 53)

3) *Persoonan piirteet* -luokka sisälsi joukon koodeja, jotka kertovat millainen hyvä toimittaja on ihmisenä. Hänellä on *hyvä asenne*, hän on *persoonallinen*, *avarakatseinen*, *energinen*, *utelias*, *ulospäin suuntautunut*, *reipas*, *rento*, *räväkkä*, *sinnikäs*, *suorapuheinen*, *nöyrä*, *sietää painetta*, *omaa mielikuvitusta*, *laittaa itsensä likoon*, *haluaa kokeilla uutta ja oppia*. Samankaltaisia määritelmiä listataan toimittajaoppaissa hyvän toimittajan määritelmänä tai toimittaja-asenteen rakennuspalikoina (vrt. Randall, 2000 ja Valkama & Lintula, 2009).

Vaikka esiin nousseista adjektiiveista voisi lukea, että ihannetoimittaja on aina ekstrovertti, viisi kuudesta haastateltavasta oli sitä mieltä, että erilaiset persoonallisuudet sopivat kyllä toimittajiksi, eikä kaikkien tarvitse olla ”puhekoneita”, ”päällepäsmäreitä” tai ”tä-dää -tyyppejä”.

Erilaisia persoonallisuuksia tarvittiin päälliköiden mielestä sen takia, että alalla on erilaisia töitä (esim. tv-työ ja kirjoittavan toimittajan työ). Työnkuvien lisäksi toimittajan kohtaama tilanteet ja ihmiset ovat vaihtelevia: rauhallisempi toimittaja osaa ehkä luoda turvallisen tunteen haastateltavalle. Toisaalta eräs haastateltava ajatteli, että räväkkä persoona on energinen ja ideointikykyinen.

Ulospäin suuntautuneisuuden nähtiin auttavan työn arjessa ja antavan paremman kuvan työnantajasta, kuin jos toimittaja on epävarma.

”Ne [ko. median toimittajat] saattaa joutua jahtaamaan Timo Soinia tai juokseen Jutta Urpilaisen perässä, niin jos on hyvin arka ja hiljanen, niin sehän tallaantuu sinne -- se helpottaa tätä työskentelyä, koska tää on kuitenkin aika raakaa välillä, että joutuu kyynerpäätaktiikkaa käyttämään henkisesti ja fyysisesti, että saa haastattelun” (H2)

”Sanoisin, että pitää olla sen verran rohkea -- et uskaltaa nyt kohdata ihmisiä ja jutella niitten kanssa.” (H3)

Hyvä asenne oli hieman epämääräinen hyvän toimittajan määritelmä, mutta senkin mainitsi kaksi haastateltavaa. Toinen perusteli asenteen merkitystä sillä, että hyvä asenne auttaa oppimaan uutta ja kehittymään. Uuden opettelu puolestaan pidentää toimittajan uraa, kun hän ei jämähdä toistamaan vanhaa.

Asenteen kanssa samoilla vesillä liikutaan silloin, kun halutaan toimittajan laittavan itsensä likoon, eli heittäytyvän, laittavan itsensä mukaan juttuun, vievän juttuaan rohkeasti ja uskaltavan tarttua vaikeisiin aiheisiin. Kun toimittaja laittaa itsensä likoon, jutusta tulee kiinnostava, ajatteli yksi haastateltava.

Luokka 4) *Toimittaja työntekijänä* sisälsi hiukan samanlaisia adjektiivipitoisia lausuntoja kuin edellinen luokka *Persoonan piirteet*, mutta tässä luokassa kyse oli adjektiiveista ja muista määreistä, jotka kuvasivat hyvän toimittajan suhtautumista työhön. Jos persoonan piirteet kertoivat, millainen ihminen hyvä toimittaja on, tämän luokan koodit kertovat, millainen työntekijä hän on.

Kun hyvä toimittaja on töissä, hänet tunnistaa siitä, että hän on *ahkera, aikaansaava, eettinen* (siinä mielessä, että tiedostaa käyttävänsä ammatissaan valtaa), *joustava, kunnianhimoinen, luotettava ja vastuuntuntoinen*. Hän *palvelee lukijaa, seuraa mitä maailmassa tapahtuu* ja mielellään *on vapaa-ajallakin toimittaja*, eli valppaana uutisaiheiden ja ilmiöiden suhteen myös silloin, kun työaika on jo loppu.

”Semmoset kesätoimittajat tekee lähtemättömän vaikutuksen helposti, joilla on koko ajan mielessä sellasia, että eilen me juteltiin mun kaverin kanssa tällasesta ja sitten mä ajattelin, että tästä pitäis tehdä juttu. Sitte on niitä ihmisiä, jotka käy ne ihan samat keskustelut kavereidensa kanssa ja kumminkaimojen kanssa, mutta niillä ei vaan tuu missään vaiheessa mieleen se, et jos mua kiinnostaa tää ittee ja jos tää kiinnostaa mun tuttuja, niin se kiinnostais varmaan myös lukijoita.” (H4)

Hyvällä toimittajalla on *työkokemusta*, ja yksi haastateltava painotti myös sitä, että hyvä toimittaja *on tehnyt myös ”oikeita” töitä*, eli jotain muuta kuin toimittajan työtä. Sellainen antaa toimittajalle ihmistuntemusta.

Ennen kaikkea hyvän toimittajan tunnistaa siitä, että hän *on innostunut työstään*. Innostus oli päälliköiden mielestä tärkeää muun muassa siksi, että innostunut tekee parempia juttuja ja kehittyy toimittajana.

”Se [journalismi] on kuitenkin niin luova ala, että semmonen leipäpappeus näkyy siinä jäljessä. Jos ei oo itellä aitoo intohimoa, niin ei sitä myöskään pysty luomaan niin inspiroivaa journalismia, että sitte se ihminen siinä kovassa kilpailussa uhraisi aikaa siihen.” (H4)

Innokkuus nähtiin tärkeänä myös siksi, että työyhteisössä tunnelma pysyisi hyvänä, ja siksi, että toimittaja jaksaisi tehdä työtä, jossa on korkeakoulutukseen nähden suhteellisen huono palkka, ikävät työajat ja välillä ylitöitä.

Vähän samaan tapaan kuin persoonallisuuden piirteiden kohdalla, päälliköiden perustelut siitä, miksi jokin ominaisuus oli tai ei ollut tärkeä hyvällä toimittajalle, jakautuivat.

Ahkeruuden eräs päällikkö koki tärkeäksi, koska kiire toimituksissa on lisääntynyt. Jos työntekijä on aikaansaava, päällikkö voi luottaa häneen. Toisaalta ahkeruus oli jonkun mielestä hyödytön ominaisuus, koska on esimiehen tehtävä huolehtia siitä, että työt tulevat tehdyksi. Joku näki, että ei tarvitse olla ahkera, jos suhtautuu intohimoisesti työhönsä.

Työkokemuksen suhteen oltiin myös kahdella laidalla: joku piti sitä tärkeänä, koska toimituksessa ei ollut resursseja kouluttaa kokemattomia toimittajia, toinen sanoi, ettei tv-työstä ole heille tullessa pakko olla kokemusta, koska sitä voidaan uudelle tekijälle opettaa. Eräs katsoi, että kokemuksella ei ole niin suurta merkitystä, koska joku ihminen voi jo heti uransa alussa olla hyvä toimittaja.

Kun haastattelun alussa puhuimme rekrytoinnista, kaikki haastateltavat kuitenkin mainitsivat, että kokemus tai juttunäytteet ovat yksi kriteeri, joilla he arvioivat hakijoita. Yksi haastateltava totesi, että kesätoimittajalla täytyi olla ainakin kahden kesän työkokemus jossain muussa mediassa, muuten hän rekrytoijana katsoi, että hakijalla ei ole riittävästi kokemusta kyseiseen paikkaan. Siihen nähden, miten tärkeä kriteeri kokemus oli rekrytointitilanteessa, siitä puhuttiin harvinaisen vähän hyvän toimittajuuden kontekstissa. Ehkä syynä on se, että rekrytointipuhe koski paljon kesätoimittajien palkkaamista, jossa hakijoina on jokseenkin kokemattomampia toimittajia kuin vakipaikoille. Ja toisaalta viestintäalan ylikoulutus (ks. Haara, 2012, 8) on varmistanut sen, että kokeneita ja koulutettuja hakijoita riittää.

Maailman asioiden seuraaminen ja vapaa-ajallakin valppaana oleminen auttoi päälliköiden mielestä löytämään uusia ideoita ja tunnistamaan uutisen.

Kunnianhimoinen suhtautuminen työhön oli erään päällikön mielestä tärkeää, koska toimittaja saa onnistuminen kokemuksia, kun selättää jonkin haastavan jutun.

Viidenneksi suurimman luokan 5) *Sosiaaliset taidot* suhteen liikutaan edelleen hyvän toimittajan henkilöön liittyvien ominaisuuksien äärellä. Sosiaalisia taitoja ovat *esiintymistaito, haastattelutaito, yhteistyökyky ja kyky antaa ja vastaanottaa palautetta*. Laskin niihin kuuluvaksi myös *hyvä itsetunnon* (toimittaja on terveellä tavalla ammattilypeä, tietää millainen persoona on ja hyväksyy sen) *läsnä olemisen* ja *muuntautumiskyvyn* (toimii eri lailla eri ihmisten kanssa ja eri tilanteissa). Päälliköt

saattoivat viitata sosiaalisiin taitoihin myös avaamalla sen kummemmin käsitteen merkitystä.

Sosiaalisten taitojen tärkeyttä päälliköt perustelivat muun muassa sillä, että ne helpottavat työn arkea ja niiden avulla pärjää haastattelutilanteessa ja saa haastateltavasta irti sen mitä on tullut kysymään. Esimerkiksi jos toimittaja kertoo rehellisesti haastateltavalle, kuinka vähän tai paljon jutun aiheesta tietää, haastateltava kertoo asioista siten, että toimittaja ymmärtää ne. Ja toisaalta, jos haastateltava on niin sanottu tavallinen ihminen, joka harvoin esiintyy mediassa, toimittajan rauhallisuus tekee tilanteesta vähemmän jännittävän.

Haastattelutilanteeseen liittyvien perusteluiden lisäksi päälliköt mainitsivat myös töissä viihtymiseen liittyviä perusteluita sosiaalisten taitojen tärkeydelle. Niiden avulla työyhteisössä säilyy hyvä tunnelma. Vaikka toimittajan työ saattaa olla näennäisesti yksinäistä puurtamista, kyseessä on kuitenkin tiimityö ja työkavereista voi olla apua, kun toimituksessa pyritään parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen.

”Niil on semmosta keskinäistä tsemppausta siellä, että pystyy rohkeesti sanoo, että mä en tajuu tästä sun jutusta että mitä tää haastateltava sanoo -- Osataan ja uskalletaan olla kriittisiä myös toisia kohtaan eikä vaan itseensä. Se on mun mielestä tosi hienoo seurata.” (H5)

Luokan 6) nimesin *Ajattelutaidoiksi*. Siihen kuuluivat *analyttisyys, kriittisyys, uuden tiedon omaksuminen, tiedon käsittely, suuremman kuvan tajuaminen* ja se, että *tietää mikä on oma tietotaso ja työnsä näkeminen osana suurempaa kokonaisuutta*.

Hieman abstraktisti nimeämäni koodiin *Suuremman kuvan tajuaminen* liittyi toimittajan saamien tietojen yhdistely, yksittäisten tapahtumien peilaaminen suurempiin taustoihin ja asioiden yhteyksien osoittaminen.

Ajattelutaitojen tärkeyttä perusteltiin niukasti. Perusteluihin kuuluivat esimerkiksi se, että suuremman kuvan tajuaminen auttaa jutun teossa ja että oman tietotasonsa hahmottaminen auttaa tekemään juttuja, jota yleisö ymmärtää.

Kommentoitiin myös, että kun toimittaja ei ole liian sisällä aiheessaan, hän on ikään kuin samalla tasolla kuin lukija, ja kiinnostunut samoista asioista. Oman työnsä näkeminen osana koko mediatuotetta oli erään päällikön mielestä tärkeää silloin, kun oli töissä pienessä lehdessä.

Pienin luokka (9 havaintoa) oli 7) *Digitaalisen median taidot*. Siihen sisältyivät *ATK-taidot, useiden julkaisukanavien hallinta, verkko-osaaminen ja videot*.

Niiden tärkeyttä hyvälle toimittajalle perusteltiin esimerkiksi sillä, että journalismi on murroksessa, ja monikanavaisuus ohjaa nykyään toimittajan työtä. Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että alan opiskelijoiden digimediataidot olivat huolestuttavan vähäiset:

”Me tarvittais jo vähän kovemman sortin osaajaa vähitellen, et ainaki ois kiva nähä, et sitä ois kasvamassa. Koska se jengi, joka nyt on alottanu yliopistossa, tulee tekemään töitä digitaalisessa maailmassa” (H3)

Tietoteknisten ohjelmien hallinta voi helpottaa työtä, tai on jopa välttämätöntä pienessä lehdessä, jossa taittokin tehdään itse. Lisäksi ohjelmien avulla voi saada tietoa. Toisaalta mainittiin myös, että esimerkiksi toimitusjärjestelmän tai muiden työssä tarvittavien ohjelmien osaaminen ei ole oleellista, koska ne voi opettaa (erään haastateltavan mukaan ”vaikka tet-harjoittelijalle”).

Aiemmassa tutkimuksessa on käynyt ilmi, että toimittajien itsensä mielestä toimittajien ammattitaitovaatimukset ovat nousseet tekniikkaan, moniosaamiseen ja verkkojulkaisemiseen liittyvillä tehtäväalueilla (Jyrkiäinen, 2008, 54), ja tuoreessa kyselyssä 95 prosenttia toimittajista arveli teknisten taitojen merkityksen kasvaneen ainakin jonkin verran (Pöyhtäri et al. 2014, 32). Tässäkin valossa on yllättävää, ettei digitaalisen median taitoja ruodittu haastatteluissa tämän enempää.

4.2.2 Kymmenen hyvän toimittajan ominaisuuden tärkeysjärjestys

Haastattelujen lopuksi pyysin päälliköitä tekemään lopputehtävän, jossa heidän tuli laittaa kymmenen *Journalistin* työpaikkailmoituksissa vuosina 1993, 2003 ja 2013 eniten pyydettyä ominaisuutta tärkeysjärjestykseen. Tehtävä ei ollut kenellekään helppo, vaan kritiikkiä tuli esimerkiksi siitä, että ominaisuus oli nimetty epäselvästi ja siitä, että moni ominaisuus oli päälliköiden mielestä keskenään samanarvoinen tai tulisi listalle eri kohtaan, jos ajateltaisiin hyvää kesätoimittajaa eikä hyvää vakitoimittajaa. Vaikeuksista huolimatta kaikki kuusi saivat aikaan oman listansa.

Kokosin päälliköiden tekemistä listoista keskiarvoisen tärkeysjärjestyksen siten, että jokaisesta ensimmäisestä sijasta ominaisuus sai 10 pistettä, toisesta sijasta 9 pistettä jne. Lopuksi jaoin ominaisuuden saaman yhteispistemäärän haastattelujen määrällä, kuudella. Jos kahdella ominaisuudella oli tismalleen sama pistemäärä, katsoin alkuperäistä kuutta listaa ja sitä, kumpi ominaisuus oli saanut paremman sijoituksen listoilla. Eli jos saman pistemäärän saaneista ominaisuuksista toinen oli

jollakin listalla sijalla 1 ja toinen ei, korkeammalle keskiarvoisella listalla nousi se, jolla oli hallussaan yksi ykkössija.

Alla olevassa taulukossa 3 on esitetty, millainen tärkeysjärjestys kymmenelle hyvän toimittajan ominaisuudelle syntyi, kun päälliköiden tekemistä järjestyksistä laskettiin keskiarvo. Koska kymmenen ominaisuutta oli valittu sen perusteella, mitkä olivat Journalistin työpaikkailmoituksissa vuosina 1993, 2003 ja 2013 eniten pyydetty toimittajan ominaisuudet, on kiinnostavaa tarkastella, kuinka päälliköiden keskimääräinen tärkeysjärjestys eroaa työpaikkailmoitusten analyysissä aikaan saadusta tärkeysjärjestyksestä. (ks. luku 4.1.2) Vertailun helpottamiseksi olen laittanut molemmat järjestykset taulukkoon vierekkäin.

TAULUKKO 3. Hyvän toimittajan ominaisuuksien tärkeysjärjestysten vertailu.

Päälliköiden järjestykseen laittamat hyvän toimittajan 10 ominaisuutta pisteiden keskiarvon mukaan. Vertailuna ominaisuuden sijoitus Journalistin työpaikkailmoitusten perusteella syntyneessä tärkeysjärjestyksessä.

Ominaisuus	Pistekeskiarvo (päälliköt)	Sijoitus päälliköt	Sijoitus työpaikka- ilmoitukset
Kiinnostus tai innostus työhön ja kaikkeen siihen liittyvään	8,7 *	1.	3.
Tunnistaa uutisen ja löytää niitä	8,7 *	2.	9.
Journalistinen osaaminen	7 *	3.	6.
Ideointikyky	7 *	4.	7.
Kokemus	5,7	5.	1.
Ahkeruus	5,3	6.	10.
Koulutus	4,7	7.	2.
Tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista tai asiakokonaisuuksista	2,8 *	8.	4.
Kielitaito	2,8 *	9.	5.
Toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien osaaminen	2,3	10.	8.

*) Jos pisteiden keskiarvo oli sama, ominaisuuksien sijoituksen päällikköjen keskiarvoisella listalla ratkaisi se, kummalla ominaisuudella oli suurempi määrä parempia sijoituksia alkuperäisillä kuudella listalla.

Taulukosta huomaa, että päälliköiden ja työpaikkailmoitusten käsitykset siitä, mikä on hyvän toimittajan ominaisuuksien keskinäinen järjestys, eroavat toisistaan paljon.

Suurimman harppauksen ylöspäin on tehnyt *uutisten tunnistaminen ja löytäminen*, joka työpaikkailmoituksissa oli vasta sijalla 9, mutta päälliköt nostivat

sen keskimäärin sijalle 2. Suurimman arvonalennuksen puolestaan koki *koulutus*, joka oli työpaikkailmoitusten toiseksi kysytyin ominaisuus, mutta päälliköiden mielestä keskimäärin vasta 7. tärkein hyvän toimittajan ominaisuus tässä joukossa.

Muita ominaisuuksia, jotka päälliköiden listalla nousivat korkeammalle kuin työpaikkailmoitusten listalla, olivat *ahkeruus, journalistinen osaaminen, ideointikyky ja kiinnostus tai innostus työhön ja kaikkeen siihen liittyvään*. Ominaisuudet, jotka päälliköt rankkasivat työpaikkailmoitusten järjestystä alemmas, olivat koulutuksen lisäksi *kokemus, kielitaito, toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien osaaminen ja tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista tai asiakokonaisuuksista*.

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että päälliköt arvostivat korkealle osaamiseen ja työhön suhtautumiseen liittyviä ominaisuuksia, kun taas työpaikkailmoituksissa eniten pyydettiin muodollisempia asioita: koulutusta, kokemusta, tietämystä työhön liittyvistä erikoisaloista ja kielitaitoa. Toisaalta into työhön sijoittui hyvin myös työpaikkailmoitusten listalla.

Syynä eroihin voi olla esimerkiksi se, että työpaikkailmoituksissa esitettyjen toiveiden voi nähdä kuvaavan paitsi hyvää toimittajuutta, myös osittain niitä vähimmäisvaatimuksia, joita työnantajat tahtovat toimittajaksi hakevilla olevan. Lähtökohta on se, että toimittajalla on kokemusta ja koulutusta, ja tämä täytyy hakemuksessa ilmoittaa, jotta ei tule vääränlaisia hakijoita. Vasta sen jälkeen kerrotaan, mitä asioita toimittajan pitäisi osata tai millainen tyyppi olla.

Päälliköt puolestaan ehkä katsovat asiaa jo työssä olevan toimittajan näkökulmasta, ja toteavat, että kokemus tai koulutus eivät tee kenestäkään hyvää toimittajaa, vaan suurempi painoarvo on sillä, että toimittaja rakastaa työtään ja hallitsee siinä tarvittavia taitoja, kuten uutisen tunnistamisen ja ideoinnin.

Tämän epäsuhdan työpaikkailmoitusten kriteerien ja ”todellisten” hyvän toimittajan ominaisuuksien välillä puki sanoiksi myös eräs haastateltava, joka totesi, että hänen on pakko laittaa koulutus listansa ykköseksi, koska realistisesti työnhaussa käy niin, että jollei ole koulutusta, hakija ei pääse edes haastatteluun näyttämään, olisiko hänellä mahdollisesti muita hyvän toimittajan ominaisuuksia.

4.2.3 Hyvä toimittajuus murroksessa

Minua kiinnosti kuulla päälliköiden ajatuksia myös siitä, miten hyvän toimittajuuden kriteerit ovat muuttuneet. Kertoessaan mielipiteitään aiheesta he tulivat myös maininneeksi havaitsemiaan yleisiä muutoksia yhteiskunnassa ja media-alalla. Kerron niistä alkuun lyhyesti, sillä ne taustoittavat hyvin päälliköiden käsityksiä toimittajaideaalin muutoksesta.

Yksi selkeä muutos, jonka useampi haastateltava mainitsi, liittyi journalismin yleisösuhteeseen. Kilpailu yleisön huomiosta on kovempaa ja yleisö on muuttunut vaativammaksi. Nykyisin yleisöä pitää palvella ja ottaa se mukaan sisällön tekemiseen. Yleisö ei enää odota, että media sivistää ja valistaa sitä.

”Ei voida suhtautua silleen ylhäältä alaspäin, semmoseen vanhaan norsunluutornimalliin, että meillä on se tieto ja me täällä sitä jaellaan” (H3)

Muuttunut yleisösuhde on johtanut erään haastateltavan mukaan siihen, että medioissa ei enää harrasteta ”velvollisuustiedottamista” vaan kiinnostavuus on tullut merkittävämmäksi uutiskriteeriksi.

”Sanotaan vielä 10, 15 vuotta sitte ainakin oli tällainen sisäänrakennettu pakko, -- että piti raportoida kaikki mitä täällä tapahtuu, tavallaan yhteiskunnan ylätasolla, maaherra avaa jonkun sillan, leikkaa nauhan, maakuntaliitto kokoontui eilen, ei ollut ihmeellisiä asioita, mut 3000 merkkiä syntyi silti.” (H5)

Nämä havainnot sopivat hyvin yhteen niiden aiemmassa tutkimuksessa saatujen tulosten kanssa, joiden mukaan journalismin yleisösuhde on muuttunut aktiivisemmaksi, palvelevammaksi ja maanläheisemmäksi. (Ks. esim. Kantola, 2011, 135; Koljonen, 2013a, 76–77; Heikkilä, 2001, 132–133)

Haasteita nykyisessä mediaympäristössä tuo se, että yhteiskunta on monimutkaisempi ja tietopainotteisempi ja että aiemmin olemassa olleet yhteisöt, kuten maakunnat tai tietyn lehden lukijoiden muodostama yhteisö, ovat löyhentyneet.

Toimittajien itsensäkin päälliköt näkivät muuttuneen. Yksi haastateltava koki, että mediaväki oli ennen elitistisempää ja toimittajat pitivät itseään ”kansakunnan pönkittäjinä”. Toinen totesi, että nykyisin näkee enää harvoin toimittajia, jotka ovat politiikassa mukana. Eräs päällikkö taas sanoi toimittajien kielitaidon parantuneen vuosien saatossa.

Päälliköiden puheissa näkyi, että myös taloudelliset ja teknologiset muutokset ovat tehneet mediamaailmasta erilaisen. Toimitukset ovat nykyään taloudellisesti tiukemmilla, erikoistoimittajia ei ole välttämättä varaa pitää. Digitaalisen murroksen myötä toimituksissa tehdään asioita digitaaliset alustat edellä ja nopeuden merkitys on korostunut. Sosiaalisen median ja internetin löytänyt yleisö saa tietoa monista eri paikoista, ja sen on mahdollista mennä itse tiedon alkulähteille, jolloin medioiden pitää nähdä entistä enemmän vaivaa tehdäkseen kuluttajaan vaikutuksen omilla tuotteillaan. Tämä kaikki tuo lisää vaatimuksia toimittajalle.

Päälliköiden ajatuksissa näkyvät aiemmassa tutkimuksessa todetut muutokset, kuten erikoistoimittajuuksien väheneminen (Nikunen, 2011, 47) sekä sosiaalisen median ja kilpailun vaikutus uutistyöhön (Pöyhtäri et al., 2014, 29–30).

Haastatteluissani kysyin päälliköiltä, miten hyvän toimittajuuden kriteerit ovat muuttuneet sinä aikana, kun haastateltava on ollut alalla. Osa mainitsi, että hyvän toimittajuuden ”perusasiat” (esimerkiksi objektiivisuus, monipuolinen tiedonvälitys, tiedon omaksuminen, prosessointi ja ymmärrettävä selittäminen yleisölle) eivät ole muuttuneet, mutta silti eroja löytyi.

Eräs haastateltava sanoi, että reilu parikymmentä vuotta sitten toimittajan piti olla ”äärimmäisen fiksu ja yltiökriittinen”, eikä persoonallisuutta painotettu kuten nykyään. Teknisistä välineistä toimittajat eivät tienneet mitään, vain faktoista.

Eräs päällikkö sanoi, että aikaisemmin hänen mediaansa valittiin enemmän työntekijöitä, joilla oli journalismi pääaineena, kun taas nykyään myös muista koulutustaustoista tulevia rekrytoidaan. Toinenkin päällikkö totesi, että jossain vaiheessa heidän mediassaan nähtiin, että journalistinen koulutus voi olla liian suppea.

Muutama haastateltava mainitsi yleisösuhteen ja kilpailun tuovan nykyajan toimittajalle lisävaatimuksia. Jos toimittaja oli ennen ensisijassa yhteiskunnan kriitikko, nyt korostuu yleisön palvelijan rooli, ajatteli yksi päällikkö. Toimittajan on tultava yleisön kanssa samalle tasolle, ja oltava valmis keskustelemaan sen kanssa, näki toinen. (vrt. Kantola, 2011, 135)

2010-luvulla toimittaja ei myöskään päälliköiden mielestä saisi olla liian itseriittoinen. Eräs haastateltava totesi, että nykypäivän lehdessä ei ole tilaa ”ittelle ja kavereille” kirjoittaville toimittajille, koska tarkoitus on palvella lukijaa. Lausunnosta voi lukea kritiikkiä liian syvälle omaan alaansa uponneita erikoistoimittajia kohtaan.

Erikoistoimittaja-ainesta oli ennen enemmän, mutta nyt korostuu laaja-alaisuus, kertoi eräs päällikkö.

Asiantuntijamainen toimittajuus liittyikin 1970–1980-luvuilla vallalla olleeseen korkean modernin journalismiin, joka sitten antoi tilaa notkean modernin yleistoimittajille. (Koljonen, 2013a, 89–90)

Uudessa mediaympäristössä toimittajan tulee olla joustava ja kiinnostunut monenlaisista asioista:

”Et heti jos on niinku kovin ryppyotsanen ja suhtautuu johonkin, että mä olen nyt vaan kiinnostunut näistä maahanmuuttaja-asioista ja mä en voi sietää yhtään mitään politiikkaa, niin se ei niinkun tänä päivänä enää toimi. -- sellanen, että sanoo et ku mua ei kiinnosta, ku mä en haluu, niin se ei niinkun oo enää tätä päivää” (H2)

Nopeus nähtiin myös nykyisin tärkeämmäksi ominaisuudeksi kuin ennen, samoin verkon ja monikanavaisuuden merkitys oli kasvanut. Uudet digitaaliset julkaisualustat vaativat toimittajalta paitsi uusia teknisiä taitoja, myös aiempaa enemmän ideointikykyä ja näkökulmien löytämistä:

”Kun sä lähet sinne keikalle ja mitä matskua sun pitää sieltä saada, niin sulla pitää olla joku ajatus siitä. Sun pitää ymmärtää jo siinä vaiheessa, et miten sitä käytetään, eikä sit vaan mietitä koneen ääressä toimituksessa, et mikä osa tästä laitetaan nettiin, niinkun oli silloin 10 vuotta sitten.” (H6)

Toinen haastateltava nosti esiin sen, että nettiaikana ideointi on arvossaan, koska sanomalehtiin pitää kehittää riittävästi omaa materiaalia, jota lukija arvostaa, koska hän ei löydä samaa tietoa muualta.

Sen lisäksi, että hyvälle toimittajalle tulee uusia kriteereitä, maailman ja alan muutos myös nostaa joitakin aiemminkin tunnustettuja hyvän toimittajan ominaisuuksia tärkeämmiksi.

Selkeimmin muutoksella perusteltiin laaja-alaisuuden tärkeyttä nykyajan toimittajalle. Kun maailma ja media muuttuvat, voi oman erikoisalan merkitys vähentyä, jolloin on hyvä tietää muistakin asioista, näki eräs päällikkö. Mainittiin, että nykyisin, kun työntekijöitä on firmassa vähemmän, laaja-alaisuus on entistä tärkeämpää:

”Meil oli just yt:t ja meit on vähemmän ku aikasemmin, ni on koko ajan tärkeempää se, että ihminen ei pysty pelkästään tekemään yhdenlaista toimittajan työtä hyvin. Et se ei oo pelkästään rautanen työmarkkinatoimittaja, vaan sen pitäs myös pystyä tekemään hyvä talousjuttu, kun vierestä on taloustoimittaja sairaana” (H4)

Yhden näkemyksen mukaan laaja-alaisuus on siis murroksen hetkellä vahvuus.

Toisaalta erikoisalan tuntemista pidettiin hyvänä asiana, mutta todettiin että toimituksella ei ole varaa enää pitää liian erikoistuneita toimittajia:

”On hirvu hyvä jos toimittajal on niinku joku semmonen kiinnostuksen kohde tai aihe, mut meil ei oo varaa enää siihen, et joku tekis pelkkii ympäristöaiheisii juttui vaikka” (H3)

Moni toimitus on nykyisin taloudellisesti tiukilla ja joutunut priorisoimaan tekemisiään. Sen vuoksi hyvältä (aloittelevaltakin) toimittajalta vaaditaan nykyään tuotteliaisuutta, omaa ajattelua ja juttujen eteenpäinviemistä. Yksi haastateltava muisteli kesätyöaikojaan 90-luvun lopulla ja vertasi sitä nykyhetkeen tällä tavoin:

”Silloin oli kuitenkin viel semmonen sanomalehtimaailma, niinku maakuntalehdissäkin, et käytiin tekemässä juttui vaikka niinku tapahtumista, et kesätoimittajat sai helposti sellasii höpöaiheita, et meet jonneki lastenleirille ja teet sielt semmosen kivan jutun. Mut et maailma on silleen muuttunu, et toimitukset on tiukemmilla ja meil ei enää oo semmost tapahtumajournalismii --. Niin vaatii kyl siltä toimittajalt semmosta poikkeuksellist valmiutta niinku ettiä, kaivaa esimerkiks uutiskärkiä asioihin” (H3)

Myös toimittajat itse ovat kokeneet kiireen ja tuotteliaisuuden vaatimusten lisääntyneen. Tiedonhankintaan ja taustoitukseen käytetyn ajan koettiin vähentyneen ja keskimääräisen työajan kasvaneen (Pöyhkäri et al, 2014, 32).

4.2.4 Yleissivistyksen merkitys hyvässä toimittajuudessa

Toinen tutkimuskysymykseni koski sitä, mitä merkitystä päällikkötoimittajat katsoivat yleissivistyksellä olevan hyvässä toimittajuudessa. Tässä luvussa kerron aluksi, miten päälliköt määrittävät yleissivistyksen käsitteen ja mitä konkreettisia asioita he mainitsivat siihen kuuluvan. Lopuksi kerron, miten päälliköt perustelivat yleissivistyksen tärkeyttä toimittajan työssä ja miten he näkivät sen vaikuttavan työn arjessa.

Yleissivistyksen määrittely ei ollut helppo tehtävä, ja jokaisella haastateltavalla oli siitä hieman omanlaisensa näkemys. Neljä kuudesta haastateltavasta määritteli yleissivistystä siten, että kyseessä on laaja näkemys eri asioiden yhteyksistä. Kun ihminen on yleissivistynyt, hän pystyy peilaamaan samaansa yksittäistä uutta tietoa laajempaan kokonaisuuteen, ja ymmärtämään, mikä

merkitys sillä on tai ei ole. Hän pystyy kytkemään asioita toisiinsa ja ymmärtämään niitä eri konteksteissa.

”Että pystyy niinku hahmottamaan niitä erilaisia ja kytkeen yhteen, että tietää vaikka esimerkiksi mikä merkitys tällä hetkellä on vaikka Angry Birdsillä tai Supercellillä tai tällaisilla asioilla on, miksi niistä kohkataan?” (H2)

Päälliköiden määritelmässä yleissivistys oli riittävä käsitys yhteiskunnan ja maailman toiminnasta, siitä mitä tähän mennessä on tapahtunut ja mihin ollaan menossa, ja kiinnostumista asioista, jotka ihminen mieltää tärkeiksi. Yleissivistynyt ihminen miettii asioita miksi-kysymyksen kautta, ajatteli yksi haastateltava. Toinen näki yleissivistyksen valveutuneisuutena, jossa ihminen tietää ja ymmärtää mitä hänen ympärillään tapahtuu ja miten asiat liittyvät toisiinsa. ”Laaja yleissivistys tarkoittaa myös sitä, että seuraa aikaansa”, kolmas tiivisti.

Kolme haastateltavaa korosti erikseen sitä, että yleissivistys ei ole nippelitietoa tai faktojen tankkaamista. Laajuus ja monipuolisuus nähtiin sen kriteereiksi.

”Siinä pitää olla niinkun laaja ymmärrys yhteiskunnan toiminnasta eri alueilla, -- että mun mielestä se laaja yleissivistys ei oo sitä, että tietää just esimerkiksi vaikka että miten Suomen presidentti valitaan tai mitä politiikka tarkoittaa, vaan siellä on myös yleissivistyksenä tietää vaikka kuka on Leif Segerstam tai sitten myös ehkä populaarikulttuurista” (H2)

Yhdellä haastateltavalla osa yleissivistystä oli myös ihmistuntemus. Sivistynyt ihminen on hänen mielestään avoin toisen persoonalle ja tekee hänestä päätelmiä, joiden mukaan säätää omaa ilmaisuaan. Myös itsensä ymmärtäminen kuului hänen mukaansa yleissivistykseen:

”Et jos osaa käyttää tietämystään oikein ja tunnustaa ne heikkoutensa ja vahvuutensa, niin se on semmosta henkilökohtasta yleissivistystä jota mä arvostan kumminkin enemmän ku tämmöstä osoitettavaa yleissivistystä” (H5)

Päälliköiden yleissivistysmääritelmässä voi hyvin kuulla kaikuja lähdekirjoissani mainituista ajatuksista, joissa yleissivistys nähtiin esimerkiksi kullakin hetkellä välttämättömänä taito- ja tietovarastona, josta voi hankkia itselleen kulttuurista kompetenssia (Niiniluoto, 1994, 51). Tiedon arvioinnin, päätelmien teon ja kuuntelu- ja väittelytaitojen on myös nähty kuuluvan yleissivistykseen (Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen komitea, 1993, 16–17).

Määritelmien lisäksi pyysin haastateltavilta konkreettisia esimerkkejä siitä, mitkä asiat kuuluvat yleissivistykseen, ja jaottelin löytämäni 67 havaintoa suurempiin kategorioihin.

Suurin kategoria 15 havainnolla oli kotimaan politiikka. Pälliköt mainitsivat esimerkkeinä yleissivistykseen kuuluvista asioista muun muassa seuraavia siihen liittyviä tietoja:

- Poliittisen järjestelmän toiminta, suomalaisen päätöksentekoprosessin ymmärrys
- Pääministerin ja presidentin nimi
- Sen kaupungin johtaja, jossa asuu
- Kuinka Suomen presidentti valitaan, mikä merkitys hänellä on
- Jonkinlainen käsitys puolueiden tämänhetkisistä kannatusluvuista
- Muistaa suunnilleen, ketkä ovat ministereinä
- Ymmärtää mitä on valtakunnanpolitiikka ja mitä kunnallispolitiikka
- Ajankohtaisista poliittisista keskusteluista perillä olo (esim. ydinvoimalaäänestys eduskunnassa)

Myös ulkopoliittikka oli hyvin edustettuna 6 havainnolla (sisältäen muun muassa EU:n toiminnasta tietämisen ja ymmärryksen siitä, miten Suomi on osa EU:ta ja maailmantaloutta). Yhteensä koti- ja ulkomaanpolitiikkaan liittyvät asiat muodostivat siis lähes kolmanneksen kaikista pälliköiden mainitsemista yleissivistykseen kuuluvista asioista.

Hieman politiikka-aiheita liippaavia havaintoja kokosin Yhteiskunta-otsikon alle. Yleissivistykseen kuului pälliköiden mielestä esimerkiksi yhteiskunnan toiminnan ja päätöksenteon ymmärrys sekä sen tajuaminen, millaisia valintoja ja vaikutusmahdollisuuksia yksilöllä on.

Yllättävän suuri osa pälliköiden yleissivistysesimerkeistä oli mahdollista yhdistää otsikon *Tuntee tunnettuja henkilöitä eri aloilta* alle (13 havaintoa). Merkkihenkilöistä, jotka yleissivistyneen tulisi tietää, mainittiin nimeltä Angela Merkel, Kim Jong-Il, Ban Ki-moon, Sauli Niinistö, Jutta Urpilainen, Heidi Hautala, Leif Segerstam ja Julian Assange, vähemmän yksilöidysti taas kansanedustajat, politiikan henkilöt, keskeiset urheilijat, populaarikulttuurin henkilöt ja viihteentekijät, sekä epämääräisimmin ”yhteiskunnan merkittävimmät henkilöt”.

Seuraavaksi suurin kategoria oli historia (5 havaintoa). Yleissivistykseen kuuluivat päälliköiden mukaan esimerkiksi Suomen historian pääpiirteet, poliittinen historia, Suomen agraarimuutos ja teollistuminen sekä ”miten suunnilleen eripuolilla maailmaa minkälaisen kehityskulun ihmiskunta on kulkenut tähän pisteeseen asti, ja minkälaisia vaiheita siinä on ollut.”.

Talousaiheista yleissivistykseen mainittiin kuuluvaksi Nokia, Angry Birds, Supercell, metsäteollisuus ja paperiteollisuus sekä niiden merkitys.

Talouden kanssa yhtä paljon esimerkkejä (4) tuli maantieteeseen liittyvistä asioista: maailman ja Suomen kartat olisi yleissivistyneen hyvä hahmottaa, samoin maantieteellisiä mittasuhteita. Kaksi päällikköä suhtautui aiheeseen hyvin tunnepitoisesti, kuten seuraavista sitaateista näkyy.

”Mä kuulin bussissa ku semmonen keski-ikänen nainen selitti parikymppiselle tytölle, että ettehän te voi reilatessa mennä Espanjasta Portugaliin, ku Portugali on saari, et eihän sinne voi mennä junalla. Ni se oli esimerkiksi mun mielestä hätkähdyttävää yleissivistyksen puutetta, et jos ei tunne sen verran Euroopan karttaa eikä edes tajua olla hiljaa siitä asiasta, että bussissa julistaa suureen ääneen kaikille, että Portugali on saari.” (H4)

”Mä oon törmänny täällä ollessa muutamaan ihmiseen, jotka on ihan stadilaisia, niin ne eivät pysty suhteuttamaan kehä kolmosen ulkopuolista Suomee oikeestaan ollenkaan, ne ei pysty sijoittamaan esimerkiksi jos niille sanoo Valkeakoski, ni niiltä tulee semmosta haparointia. Mikä on minusta ihan käsittämätöntä.” (H2)

Kulttuuri oli myös yksi aihe, joka päälliköistä kuului yleissivistykseen, mutta konkreettisia esimerkkejä tuli vähän. Mainittiin kapellimestari Leif Segerstam ja toisaalta populaarikulttuuri, ja yksi haastateltava esitti, että yleissivistykseen kuuluu tietää, mitä pidetään parhaana milläkin kulttuurin alalla. Urheilusta eräs totesi, että urheilutietämys on osa yleissivistystä, koska vaikka se ei itseä kiinnostaisi, se on iso asia ”kaikenmaalaisten elämässä”. Ympäristöasiatkin mainittiin, konkreettisenä esimerkkinä Talvivaaran kaivoksen ongelmat.

Yllättäen myös internet ja sosiaalinen media sekä teknologinen kehitys mainittiin nykyiseen yleissivistykseen kuuluvina asioina, joskin eräs haastateltava korosti, että ”sosiaalisen median perusasiat” ovat erityisesti toimittajan yleissivistykseen kuuluvia asioita.

Äidinkieli ja vieraiden kielten osaaminen tulivat myös esiin päälliköiden esimerkeissä.

Vaikka pyysin päälliköiltä konkreettisia esimerkkejä yleissivistykseen kuuluvista asioista, sain myös muutamia vähemmän konkreettisia vastauksia, jotka kaikki liittyivät tavalla tai toisella tiedonhankintaan. Yleissivistykseen kuuluivat haastateltavien mielestä tiedonjano, tiedonhakutaito, valveutuneisuus ajankohtaisista asioista ja lähdekritiikki.

Yleissivistyksen määritelmien lisäksi olin kiinnostunut siitä, mitä merkitystä päälliköt näkivät yleissivistyksellä olevan hyvässä toimittajuudessa ja toimittajan työssä.

Lähdin hakemaan vastausta etsimällä haastatteluista päälliköiden perusteluja sille, miksi yleissivistys on toimittajan käytännön työssä tärkeää.

Viisi kuudesta haastateltavasta perusteli yleissivistyksen tärkeyttä sillä, että se auttaa ymmärtämään niin sanotun suuremman kuvan. Toimittaja pystyy keskittymään jutunteossa olennaiseen, kysymään haastateltavalta olennaisia kysymyksiä ja kontekstoimaan juttuaiheensa laajempiin asiayhteyksiin, vaikkapa peilaamalla sitä viime aikoina käytyyn julkiseen keskusteluun aiheesta.

Yleissivistyksen avulla toimittaja tietää, millaisia ihmisryhmiä yhteiskunnassa on, ja osaa kysyä, miksi jokin asia on tärkeä juuri tälle ryhmälle. Se on tärkeää myös siksi, ettei juttu jäisi pinnalliseksi, ajatteli yksi haastateltava. Hän oli myös sitä mieltä, että toimittajien tulisi olla muita sivistyneempiä, koska he välittävät sivistystä niille, jotka sitä kaipaavat lisää.

Yleissivistynyt toimittaja osaa suhteuttaa saamansa tiedon ja huomaa, jos asiassa on tapahtunut muutos. Hän ei tee numeroa ”triviaaleista asioista”, eikä ”jumiudu vääriin tietokokonaisuuksiin”. Jos yleissivistystä puuttuu, joku näkökulma aiheeseen voi jäädä kokonaan käsittelemättä tai asia tulee esitettyksi ”hölmössä valossa”.

”Esimerkiks tällanen, mikä on kaikkina näinä vuosina, kun Nokiaa on seurattu, jossakin vaiheessa oli joillekin hämmäntävää, se, että no jos Nokian kurssi on tippunu viis prosenttia, tai yhden prosentin tai viis prosenttia tai kahdeksan prosenttia, niin suhteuttaa niitä, että onks nyt viis prosenttia paljon, onks kahdeksan prosenttia ihan valtavan paljon? -- ni semmosta suhteuttamista, silloin se on helppoo. silloin ei tarvi kieli vyön alla juoksennella tuolla ja pyytää apua, vaan sen pystyy heti sanomaan, että kahdeksan prosenttia, Nokian kurssi on romahtanut suurin piirtein, tai rojahtanut reilusti. Et tää on niinku hyvä esimerkki siitä, etä silloin ku se yleistietämys on kohdallaan, niin silloin voi käyttää reilusti, etä Nokian kurssi rojahti päivän mittaan tuntuvasti, kun taas jos on yhen prosentin tippunu, ni sanoo etä joo se on notkahtanut. Et niinkun tän tyyppisiä, et se työskentely on helpompaa, ja silloin tulee myös tuotua se asia kuten se on.” (H2)

Edellisessä sitaatissa tulee myös esiin toinen paljon mainintoja saanut yleissivistyksen hyöty: se helpottaa ja nopeuttaa työntekoa. Tämänkin hyödyn mainitsi viisi haastateltavaa kuudesta.

Toimittajalla on usein vain vähän aikaa perehtyä asiaan, ja mitä enemmän hänellä on yleissivistystä, sitä vähemmän taustatyötä hänen tarvitsee tehdä päästäkseen sisään aiheeseensa. Yleissivistyksen puute näkyy siinä, että toimittaja tekee turhaa työtä tai joutuu käyttämään pohjatöihin liian kauan aikaa.

”Et jos ymmärtää, et tää asia onki muuten liikenne- ja viestintäministeriön alainen, niin säästää se nyt aikaa, ku sä et soita kuutta ministeriöö sitä ennen et onks tää teillä.” (H3)

Työn helpottamiseen liittyi myös se, että yleissivistyksen avulla tiedonhaku on helpompaa ”ihan googletuksesta lähtien”, kuten eräs haastateltava totesi. Lisäksi yleissivistyksen avulla toimittaja löytää näkökulmia juttuihinsa ja keksii haastateltaville kysymyksiä ja jatkokysymyksiä. Hänen on myös helpompi tehdä juttuja erilaisista aiheista, erityisesti silloin, kun juttu tulee lyhyellä varoitusajalla.

”Yleissivistyksen kautta löytää merkityksellisiä aiheita. Jotka on niin sanotusti jutun arvosia. Koska aina kun jostain aiheesta tehdään juttu, jää kymmenen tai sata aihetta josta ei tehdä. Sä voit tehdä jutun ihan mistä tahansa, vaikka muovitaskusta, jos sä löydät siihen pointin. Niin sivistyksen kautta niitä pointteja löytyy. Sä pystyt merkityksellistään asioita.” (H6)

Yleissivistyksen merkitystä perusteltiin myös journalismin laatuun liittyvillä syillä. Kolme päällikköä ajatteli, että sivistyksen avulla on helpompaa tehdä yleisöä palveleva juttu, esimerkiksi löytämällä aiheeseen näkökulma, joka kiinnostaa juuri kyseisen median kohdeyleisöä.

Se auttaa myös löytämään merkityksellisiä aiheita ja estää toimittajaa kirjoittamasta itsestäänselvyyksiä. Kaksi haastateltavaa näki, että yleissivistynyt tekee vähemmän virheitä. Journalismin laatuun liittyi myös näkökulma, että yleissivistys on erityisen tärkeää toimituksessa, jossa ei ole mahdollista erikoistua tiettyyn aiheeseen.

Myös haastattelutilanteessa päälliköt näkivät yleissivistyksellä olevan oman merkityksensä. Se helpottaa haastateltavan kohtaamista niin, että toimittaja pystyy keskustelemaan aiheesta laueammin kuin vain vihkoonsa kirjoittamien kysymysten pohjalta.

”Et ei jää sen oman kysymysrunkonsa vangiksi, vaan pystyy luovasti siinä tilanteessa vaihtamaan näkökulmaa ja tarttumaan sellasiin, et jos silt haastateltavalta joko lipsahtaa tai se tahallaan vie sen johonkin semmoseen suuntaan joka oli mielenkiintoisempi ku se mitä oli alunperin suunnitellu että tässä jutussa käsiteltäs.”
(H4)

Toisaalta yleissivistynyt toimittaja suhteuttaa omaa ilmaisuaan sen mukaan, kenelle puhuu. Hyvä yleissivistys antaa toimittajalle itseluottamusta ja varmistaa, että toimittaja ei ole täysin haastateltavan tietojen varassa. ”Jos et tiedä asiasta mitään, niin se asiantuntija vie sua ku litran mittaa”, totesi eräs päällikkö. Jos yleissivistystä ei ole, toimittaja on niin sanotusti pihalla.

5 Johtopäätökset ja tutkimuksen arviointi

Johtopäätösosassa kokoan yhteen tärkeimmät tulokset kummankin aineistoni analyysistä ja vertaan niitä aiemmassa tutkimuksessa saatuihin tuloksiin. Lopuksi arvioin tutkimukseni onnistumista ja pohdin millaista jatkotutkimusta aiheesta voisi tehdä.

Tässä tutkimuksessa ilmeni odotetusti, että hyvä toimittajuus käsittää valtavan määrän erilaisia asioita. Hyvän toimittajan ominaisuuksia mainittiin sekä *Journalistin* työpaikkailmoituksissa että päälliköiden haastatteluissa todella paljon. Kaikkien niiden kertaaminen ei olisi tässä järkevää, joten yritän tuoda esiin pääasiat kummastakin aineistosta ja keskityn sen jälkeen niihin asioihin, joissa oli nähtävissä eroavaisuuksia tai muutosta.

Työpaikkailmoituksissa pyydettiin useimmin, että hakijalla olisi kokemusta, koulutusta, innostusta tai kiinnostusta työhön, tietämystä tai kokemusta työhön liittyvistä erikoisaloista, kielitaitoa, journalistista osaamista, ideointikykyä ja toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien hallintataitoa.

Päällikkötoimittajien haastattelujen perusteella ei ole mahdollista laittaa hyvän toimittajan ominaisuuksia samalla tavoin järjestykseen. Päälliköiden puheen hyvästä toimittajuudesta pystyi kuitenkin jakamaan erilaisiin osa-alueisiin: jutun tekemiseen liittyviin taitoihin, toimittajan tietopohjaan, toimittajan persoonan piirteisiin, hänen työhönsä suhtautumiseen liittyviin asioihin, sosiaalisiin taitoihin, ajattelutaitoihin ja digitaalisen median taitoihin. Kaikessa ei tarvitse olla täydellinen, mutta toisaalta pelkästään yhden osa-alueen hallitseminen ei riitä tekemään ihmisestä hyvää toimittajaa.

Moni päällikkö toi esiin toimittajuuden kutsumusammatin luonteen. Jos ei ole innostusta työhön, on vaikea olla hyvä toimittaja, vaikka täyttäisikin muut vaatimukset. Kun pyysin päälliköitä laittamaan tärkeysjärjestykseen *Journalistin* työpaikkailmoituksista löytämäni 10 tärkeintä toimittajan ominaisuutta, keskimääräisessä tärkeysjärjestyksessä innostus ja kiinnostus työhön oli päälliköistä tärkeintä. Toiseksi tärkeintä oli uutisten tunnistaminen ja löytäminen ja kolmanneksi tärkeintä journalistinen osaaminen.

Työpaikkailmoitusten ja päälliköiden ihannetoimittajuus oli siinä mielessä erilaista, että ilmoituksissa vaadittiin eniten kokemusta ja koulutusta, kun taas päälliköt painottivat innostusta ja erilaisia toimittajan työssä tarvittavia taitoja.

Kiinnostus ja innostus työhön oli tosin hyvin edustettuna myös työpaikkailmoituksissa, ja sen vaatiminen oli analysoimissani ilmoituksissa lisääntynyt nykypäivää kohti tullessa. Tämä sopii hyvin tulokseen, jonka Varje sai tutkiessaan työpaikkailmoituksia: 2000-luvulla motivaatio oli ilmoituksissa keskeinen hakukriteeri: Työtehtävä piti kokea omaksi ja hakijan olla aidosti kiinnostunut alasta (Varje, 2014, 68).

Yleisesti aineistoni työpaikkailmoituksissa vaadittiin toimittajalta eniten erilaisia taitoja, ja myös päälliköt mainitsivat runsaasti niin jutun tekemiseen liittyviä taitoja kuin abstraktimpia ajattelu- ja sosiaalisia taitojakin. Jyrkiäisen toimittajille tekemässä kyselyssä tuli ilmi samankaltaisia tuloksia journalismista taitolajina (ks. Jyrkiäinen, 2008, 22–24).

Osaamiseen ja taitoihin liittyvät vaatimukset olivat lisääntyneet jokaisessa tarkastelemassani *Journalistin* vuosikerrassa (1993, 2003, 2013). Vastaavasti toimittajan tietoihin liittyviä määreitä löytyi suurin osuus vanhimmasta vuosikerrasta 1993, ja uudemmissa tietoutta vaadittiin suhteessa vähemmän.

Toimittajan persoonallisuuteen ja työhönsä suhtautumiseen liittyvät määreet lisäsivät ilmoitusaineistossani osuuttaan melko paljon vuosikertojen 1993 ja 2003 välillä. Tämä ei aivan täsmää Varjeen tuloksiin, joissa henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, tunneilmaisuun ja sosiaalisten suhteiden hallintaan liittyvät vaatimukset lisääntyivät työpaikkailmoituksissa jo 1980- ja 1990-luvulla (Varje, 2014, 64).

Yleissivistyksen suhteen minulla ei ollut käytettävissäni kovin paljon aiempaa tutkimusta, joihin tuloksia voisi verrata. Päälliköiden yleissivistysmääritelmässä korostui käsitys yleissivistyksestä laajana tietoutena ja näkemyksellisyytenä, ei niinkään lähdekirjoissani mainittu kansalaisena toimiminen tai yhteisössä eläminen. Toisaalta päälliköiden yleissivistysmääritelmät eivät olleet kovin kaukana esimerkiksi Niiniluodon ajatuksesta, että yleissivistys on kullakin hetkellä välttämätön taito- ja tietovarastona, josta voi hankkia itselleen kulttuurista kompetenssia (Niiniluoto, 1994, 51).

Haastateltavieni yleissivistysesimerkit osoittivat, että erityisesti politiikan prosessien ja henkilöiden tuntemus oli oleellista heidän yleissivistyskäsitteissään.

Vaikka pyysin konkreettisia esimerkkejä, moni vastasi laajasti, tyyliin Suomen historian pääpiirteet, tai että kulttuurista olisi hyvä tietää jotain. Ehkä se heijastelee heidän sivistyskäsitystään ja sitä, että he ovat toimittajia: Ei ole niin tärkeää tietää yksittäisiä asioita, nippeletietoja, kuin olla kärryillä laajoista kehityskaarista ja osata ottaa selvää.

Yleissivistyksen merkitys toimittajan työssä oli päälliköistä etenkin se, että tietopohjansa avulla toimittaja pystyy ymmärtämään juttuaihettaan osana jotakin kontekstia, suurempaa kehityskulkua tai keskustelua. Hän löytää olennaisen eikä kohkaa asioista, joissa ei ole mitään kohkaamista. Lisäksi hyvä yleissivistys tekee toimittajasta tehokkaan työntekijän, kun hän ymmärtää asioiden välisiä yhteyksiä ilman pitkällistä perehtymistä aiheeseen.

Hyvälle toimittajalle yleissivistys antaa siis näkemystä ja nopeutta, ja sen avulla hän pystyy haastattelemaan hyvin. Kaikki tämä johtaa parempiin juttuihin.

Toimittajaideaalin muutokset ja tulosten suhde aiempaan tutkimukseen

Tutkimukseni viitekehyksessä esittelin aiempaa tutkimusta, jossa oli huomattu toimittajien ammattieetoksen muuttuneen siirryttäessä korkean modernin yhteiskunnasta notkean modernin yhteiskuntaan (ks. Koljonen 2013a ja Kantola 2011). Koljonen eritteli muutosta viiden journalismin avainsuhteen kautta: tiedon, ajan, yleisön, vallan ja etiikan.

Ajatus journalistista jonkin alan itsenäisenä asiantuntijana, joka näkyi esimerkiksi 1980-lukulaisessa toimittajaoppaassa (Miettinen, 1988) tai korkean modernin ajan eetoksessa (Koljonen, 2013a, 89) oli tämän tutkimuksen perusteella heikennyt.

Työpaikkailmoituksissa tietoon liittyvät vaatimukset olivat vähentyneet, ja päälliköt mainitsivat ajattelevansa hyvän toimittajan olevan laaja-alainen. Toisaalta kyse voi olla myös alan heikosta taloustilanteesta, jonka takia erikoistoimittajien sijaan on järkevää palkata toimittajia, jotka voivat hoitaa minkä jutun tahansa. Samoin se, että haastateltavat olivat yleistoimittajien päälliköitä, vaikutti varmasti siihen, että he arvioivat yleistiedon toimittajalle tärkeämmäksi kuin jonkin alan asiantuntijuuden.

Jos asiantuntijuuteen ja tietoihin liittyvät vaatimukset olivat vähentyneet, yleisön palvelu oli puolestaan päälliköiden puheissa noussut tärkeäksi toimittajan tehtäväksi. Tämä sopii hyvin notkean modernin journalismin yleisösuhteeseen: yleisö

koostuu kuluttajista, joita mediayritykset yrittävät parhaansa mukaan palvella (Koljonen, 2013a, 76).

Päälliköt perustelivat useiden hyvän toimittajan ominaisuuksien tärkeyttä sillä, että kun toimittaja hallitsee kyseisen asian, hän pystyy paremmin palvelemaan yleisöä ja tekemään sitä kiinnostavia juttuja. Nähtiin, että toimittaja ei saa nostaa itseään yleisön yläpuolelle, kirjoittaa liian kapulakielisesti, tai niin, että vain sisäpiiriläiset voivat juttuja ymmärtää. Sen sijaan toimittajan piti olla valmis olemaan kontaktissa yleisön kanssa ja miettimään juttujansa yleisön kiinnostuksen kannalta, esimerkiksi keksimällä ideoita arjessaan, rakentamalla juttuun kiinnostava tarina tai etsimällä hyvä haastateltava.

Kenties tässä on nähtävissä pesäeron tekeminen ”vanhanaikaiseen” korkean modernin journalismiin tai Heikkilän (2001) nimeämään peruskoulujournalismiin, jossa hieman opettajamaiset asiantuntijatoimittajat kirjoittivat eliitin tekemisistä, ja yleisö nähtiin sivistystä kaipaavana massana, jonka kiinnostuksenkohteista ei toimittajan tarvinnut huolehtia. Myös tuoreessa *Worlds of Journalism* -tutkimuksessa suomalaiset toimittajat pitivät tarinoiden kertomista yleisön valistamista tärkeämpänä tehtävänä, joka tutkijoiden mukaan saattoi kertoa siitä, että journalismin painopiste on siirtynyt yleisön sivistämisestä sen palveluun (Pöyhtäri et al., 2014, 11).

Koljosen mainitsemasta aikasuhteen muutoksesta (menneestä raportoiva journalismi on muuttunut tulevia trendejä haistelevaksi agendan määrittäjäksi, esim. Koljonen, 2013a, 83–84) ei haastatteluissani näkynyt juurikaan merkkejä, jollei oteta lukuun haastateltujen mainintoja siitä, että toimittajan pitää olla nopea, ja ideointikyvyn vaatimisen lisääntymistä työpaikkailmoituksissa. Kenties tämä katsanto on jo niin itsestään selvä osa toimitusten työtä, etteivät päälliköt ajatelleet sen koskaan toisin olleenkaan. Vaikutusta voi olla myös sillä, että haastateltavista kokeneimmatkin olivat aloittaneet työt alalla vasta 25 vuotta sitten eli 1980–1990-lukujen vaihteessa, jolloin ainakin Koljosen mukaan korkean modernin toimittajaeetoksen valtakausi oli Suomessa jo ohi (emt., 89).

Päälliköiden haastatteluista ei myöskään löytynyt kovin suoria vaatimuksia siitä, että nykyaikaisen toimittajan pitäisi olla erityisen räväkkä tai kantaaottava, vaikka Koljonen toteaa eetoksen muuttuneen vallan suhteen niin, että raportoinnin ja tarkkailun sijaan toimittajien tulisi haastaa ja ottaa kantaa (Koljonen, 2013a, 80–81). Voi tietysti ajatella, että päälliköiden hyvän toimittajan ominaisuutena mainitsemat

itsensä likoon laittaminen ja rohkea tarinan vieminen kertovat halusta nähdä kanta-aottavia juttuja nykyistä enemmän.

Niin työpaikkailmoituksissa kuin päälliköiden haastatteluissa journalistin etiikka oli kovasti paitsiossa. Työpaikkailmoituksissa sitä ei mainittu lainkaan, haastatteluissa vain ohimennen tai ei ollenkaan. Se on yllättävää, sillä toimittajaoppaissa etiikkaa kyllä käsiteltiin, ja samoin Worlds of Journalism - tutkimuksen mukaan suomalaistoimittajat pitävät ammattietiikkaa erittäin tärkeänä työtään ohjaavana tekijänä (Pöyhtäri et al., 2014, 17). Ehkä tulos johtuu siitä, että journalistin ohjeet ja etiikka nähdään toimituksissa ikään kuin työn taustalla vaikuttavina asioina, joista on hankala sanoa mitään konkreettista, kun jokapäiväisessä työssä harvoin tulee vastaan konflikteja, jotka tekisivät nämä periaatteet näkyväksi.

Toimitusorganisaation muutoksesta tehdyn tutkimuksen perusteella otaksuin, että toimittajaideaalissakin olisi tapahtunut muutosta kohti joustavuuden ja sosiaalisten taitojen arvostamista. Toimittaja kun ei ole enää yhtä itsenäinen puurtaja kuin ennen, vaan muiden ammattilaisten kanssa yhdessä tekeminen on osa arkea.

Tiimityötaitojen ja yhteistyökyvyn merkitys tuli selvästi esiin päälliköiden puheissa, ja myös aineistoni työpaikkailmoituksissa sen osuus oli kasvanut. Muiden toimituksen ihmisten kanssa pitää tulla toimeen. Ajatusta yksittäisen toimittajan autonomian kapenemista (ks. Nikunen, 2011, 56 ja Koljonen, 2013b, 24) tukevat myös haastateltavien vaatimukset siitä, että toimittajan on tartuttava mihin tahansa juttuideaan nirsoilematta ja osattava kiinnostua sellaisestakin, joka ei ole hänen lempi aiheensa. Kontrasti on suuri, jos vertaa näkemyksiä Koljosen kuvaamaan korkean modernin toimitukseen (2013b, 24), jossa rivitoimittajalla oli suuri valta määrittellä juttuaiheensa, ja toimittajan asiantuntemus perustui siihen, että hän oli jonkun aiheen tai ilmaisumuodon erikoisosaaja.

Toinen toimituksen murroksessa muuttunut asia, ideointi, tuli myös esiin päälliköiden haastatteluissa ja sitä vaadittiin yhä useammin työpaikkailmoituksissa. Teknologian kehityksen tuomat monet julkaisukanavat johtavat siihen, että ideoita ja näkökulmia tarvitaan enemmän. Päälliköt mainitsivat ideoinnin tärkeänä toimittajan taitona ja arvostivat sitä. Tämä on hieman ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että modernissa toimitusorganisaatiossa ideat tulisivat yhä enemmän pomoilta ja päivän listalta ja toimittaja vain toteuttaisi niitä. Tosin kyseessä voivat olla saman asian kaksi

puolta: päälliköt kyllä arvostavat toimittajien ideoita mutta aikaa tai resursseja niille ei aina ole (vrt. Nikunen, 2011, 52–53).

Teknologisen murroksen seuraukset toimittajaideaaliin vielä hämärät

Journalismiin vaikuttanut teknologinen murros (tässä lähinnä internetin tuleminen ja sen tarjoamat uudet mahdollisuudet hakea tietoa, tehdä journalismia ja kommunikoida yleisön kanssa) oli päälliköiden puheissa huomattu, ja samoin työpaikkailmoituksissa, joissa verkko- ja sosiaalisen median osaamista vaadittiin enenevässä määrin.

Teknologisen murroksen vaikutuksista toimittajaideaaliin ei kuitenkaan päälliköiden haastatteluissa puhuttu kovin paljoa tai kovin konkreettisella tasolla. Päälliköt toivoivat hyvältä toimittajalta myönteistä suhtautumista uusiin välineisiin ja jonkin verran osaamista sosiaalisen median ja internetin työkalujen suhteen, mutta täsmällisesti harvoin kerottiin, mitä osaaminen sisältäisi.

Kirjoitin tulososassa aiemmin, että laadullisessa tutkimuksessa havaintojen määrien perusteella ei pidä tehdä liian suuria johtopäätöksiä. Silti jotain kertoo se, että hyvän toimittajan digitaalisen median taitoihin liittyviä havaintoja löysin koko haastatteluaineistosta vain 9 kappaletta.

Syynä voi olla se, että haastattelurungossa ei ollut erityisesti kysytty verkkomediasta tai internetin käytöstä, mutta yhtä hyvin syy voi olla se, että päälliköt (jotka olivat kuitenkin töissä melko perinteisissä mediataloissa) eivät nähneet verkkoa vielääkään niin olennaisena osana toimittajan arkea kuin heidän ehkä pitäisi.

Tai sitten päälliköillä ei ole niin paljon sanottavaa aiheesta, koska he eivät ole ajatelleet konkretian tasolla sitä, mitä toimittajan verkko-osaaminen olisi. Pitääkö olla aktiivinen twiittaaja, seurata tiettyjä henkilöitä sosiaalisessa mediassa, olla valmis etsimään haastateltavia Facebookista, osata analysoida avointa dataa, koodata tai ymmärtää hakukoneoptimoinnin merkitys nettijuttujen otsikoissa?

Vai ajattelevatko päälliköt, että perinteiset toimittajan taidot, kuten hyvä kirjoittaminen ja tiedonhaku, riittävät kiinnostavan verkkosisällönkin tuottamiseen? Kuten eräs haastateltava totesi:

”Nettiin kirjottaminen, mä en oo oikein ikinä ymmärtäny, että mikä siinä nyt niin hemmetin vaikeeta on että erikseen pitäs niinku opetella nettiin kirjottaa, se on ihan hienosäättö ja käytännössä niinkun editointiportaan juttuja ja sivusuunnittelijoiden ja tämmösten. Et hyvä teksti hyvänä tekstinä, täytyyhän printtiin kirjottaa iskeviä lyhyitä kappaleita ja pitää suhteellisen säällisen kokosena tekstit” (H5)

Jos ei ole visiota siitä, mitä muuta kuin kirjoitusta, sähköitä ja klikkiotsikoita verkkojournalismi voi olla, vaatimuksia toimittajalle on vaikea esittää. Toinen kysymys onkin se, missä määrin tulevaisuuden nettijournalismia edes tehdään pelkästään toimittajavoimin. Ainakin itse kohtaamani uudet journalistiset muodot digitaalisilla alustoilla tuntuvat vaativan toimittajan lisäksi graafikkoa, koodaajaa, valo- tai videokuvaajaa jne., ja on vaikea kuvitella yksittäisen toimittajan hallitsevan kaikkia näitä osa-alueita riittävän hyvin.

Datajournalismiin tai jollain lailla interaktiiviseen verkkojournalismiin tarvitaan aikaa ja työvoimaa jo suunnitteluvaiheessa. Niitä päälliköillä tai toimituksilla ei välttämättä ole. Haastattelujen tulos olisi voinut olla toisenlainen, jos haastateltavina olisi ollut esimerkiksi verkkoon panostavien aikakauslehtien tai iltapäivälehtien päälliköitä, joilla on näkemystä, kokemusta ja resurssit verkkojournalismin tekoon.

Tutkimuksen onnistumisen arviointi

Aloittaessani tätä tutkimusta hyvä toimittajuus tuntui laajalta ja jotenkin hahmottomalta käsitteeltä. Nyt se näyttää oliolta, jossa on jonkinlaisia ääriiviivoja ja sisältöjä, mutta edelleen se leviää joka suuntaan.

Hyvän toimittajuuden vaatimukset ovat niin lukuisat ja medioiden kirjo suuri, että näin jälkeenpäin tuntuu hullulta edes ajatella määrittelevänsä hyvää toimittajaa. ”Hyvä voi olla niin hirveen monella tavalla”, totesi yksi haastateltavani, ja oli aivan oikeassa.

Vaikka tarkastelin hyvää toimittajuutta rajatusti kahden aineiston kautta – päälliköiden haastattelujen ja työpaikkailmoitusten – hyvän toimittajan ominaisuuksia löytyi silti valtava määrä. Saamissani tuloksissa korostuvat perinteisessä mediayhtiössä töissä olevan yleistoimittajan hyvän toimittajan ominaisuudet. Oman verkkojulkaisun perustanut freelancer, johonkin alueeseen erikoistunut toimittaja, verkkotoimittaja tai aikakauslehden toimittaja tarvitsee luultavasti erilaisia taitoja ollakseen hyvä toimittaja valitsemassaan tilanteessa tai välineessä.

Olisikin kiinnostavaa tutkia sitä, miten hyvän toimittajan ideaalipiirteet kenties muuttuvat sen mukaan, millainen työtehtävä toimittajalla on. Toinen vaihtoehto voisi

olla tutkia tarkemmin jotain rajattua hyvän toimittajan ominaisuutta, esimerkiksi sosiaalisten taitojen merkitystä toimittajan työssä.

Tässä tutkimuksessa yritin jo toteuttaa jälkimmäistä ideaa tutkimalla päälliköiden haastattelujen avulla yleissivistyksen merkitystä hyvässä toimittajuudessa. Näin jälkikäteen ajateltuna aihepiiri toi ehkä turhaa lisätyötä tutkijalle ja oli hieman irrallinen, mutta toisaalta yleissivistys on tärkeä osa hyvää toimittajuutta, ja päälliköiden sille antamat määritelmät ja siihen liittämät asiat antavat lisävalaistusta sille, mitkä asiat tekevät toimittajasta hyvän ja mitä tietoja toimittaja työssään tarvitsee.

Mitä sitten olisi voinut tehdä toisin? Havaitsin tulososiota kirjoittaessani, että työpaikkailmoitukset eivät välttämättä ole paras tapa päästä hyvän toimittajuuden jäljille, koska jotkin niissä ilmoitetut vaatimukset kuvaavat ns. minimitasoa, eli millainen on työhön kelpaava, kelpollinen toimittaja, ja vain osa ilmoituksissa pyydytyistä ominaisuuksista kuvaa sitä, mitä asioita ilmoittajat todella toimittajassa arvostavat.

Kysymysrunkoni tuntui myös turhan laajalta, ainakin siinä suhteessa, että paljon hyvää materiaalia jäi käyttämässä. Tosin on vaikea tietää, millaisia ajatusprosesseja mikin kysymys päälliköissä herätti, joten toivon, että jokaisella kysymyksellä on ollut oma arvonsa haastattelutilanteessa.

Tutkielman tekeminen on opettanut ymmärtämään, että laadullista tutkimusta tehdessään ei voi ajatella olevansa luonnontieteilijä tai hakevansa tarkkaa ja yksiselitteistä vastausta. Välillä tuntui, että lajittelen vain itsestänselvyyksiä järkevään ja loogiseen muotoon. Mutta sekin on arvo sinänsä, kun täysin vastaavaa tutkimusta ei ole tehty aiemmin. Se on sääli, koska olisi ollut mukava verrata omia tuloksiani vaikkapa 30 vuotta sitten tehtyihin päälliköiden teemahaastatteluihin, joissa tiedon lähteenä olisi ollut aivan erilaisessa mediamaailmassa eläneitä toimittajia.

Lähdeluettelo

- Deuze, Mark (2005) What Is Journalism?: Professional identity and ideology reconsidered. *Journalism* 6(4): 442–464.
- Haara, Paula (2012) *Viestintäalan ja -ammattien tulevaisuuden osaamistarpeita. Esiselvitys viestintäalan laadullisen ennakoinnin hankkeelle*. Tampereen yliopisto. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET.
- Hanitzsch, Thomas et al. (2012) Worlds of Journalism: Journalistic cultures, Professional Autonomy, and Perceived Influences across 18 Nations. Teoksessa Weaver, David H. & Willnat, Lars (toim.) *The Global Journalist in the 21st Century*. New York – London: Routledge, 473–494.
- Heikkilä, Heikki (2001) *Ohut ja vankka journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä 1990-luvulla*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Heinonen, Ari (1996) Ihanteet ja arki – journalistien itsekritiikki. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.) *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 87–104.
- Helle, Merja (2009) Journalistisen työn muutos. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 91–111.
- Hovden, Jan Fredrik, Bjørnsen, Gunn, Ottosen, Rune, Willig Ida & Zilliacus-Tikkanen Henrika (2009) The Nordic Journalists of Tomorrow. An Exploration of First Year Journalism Students in Denmark, Finland, Norway and Sweden. *Nordicom Review* 30(1): 149–165.
- Hujanen, Jaana (2009) Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112–128.
- Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen komitea (1993) *Humanismin paluu tulevaisuuteen. Humanistis-yhteiskuntatieteellisen yleissivistyksen komitean mietintö*. Komiteamietintö 1993:31. Helsinki: Opetusministeriö.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008) *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisusarja B 50/2008.
- Jyrkiäinen, Jyrki & Heinonen, Ari (2012) Finnish Journalists. The Quest for Quality amidst New Pressures. Teoksessa Weaver, David H. & Willnat, Lars (toim.) *The Global Journalist in the 21st Century*. New York – London: Routledge, 171–186.
- Kallionpää, Katri (2012) Vierailijaprofessori Pietiläinen ehdottaa skuuppikorvausta. Helsingin Sanomat, 4.9.2012. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1305597097358> [Viitattu 28.1.2015]

Kantola, Anu (1998) Barrikadeilta brandiksi – Mitä journalisti tekee ja mitä journalistilla tehdään? Teoksessa Kantola, Anu & Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY, 21–41

Kantola, Anu (2011) Johdanto. Notkistuva julkinen elämä. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 11–17.

Kantola, Anu (2011) Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 115–142.

Kolari, Erja (2009) Toimittajasta tuottajaksi. Sanomalehden toimitustyö muutoksessa. Teoksessa Väliaverron, Esa (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 150–167.

Koljonen, Kari (2013a) *Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampere: Tampere University Press.

Koljonen, Kari (2013b) *Seuraa johtajaa! Väliportaana päällikkötoimittajien muuttuvat roolit*. Tampere: Tampere University Press.

Kunelius, Risto (2003) *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5.–6. painos. Helsinki: WSOY.

Lehtonen, Pauliina (2013) *Itsensä markkinoijat. Nuorten journalistien urapolut ja yksilöllistyvä työelämä*. Tampere: Tampere University Press.

Lintula, Anni & Valkama, Meri (2009) *Nuoren toimittajan eloonjäämisopas*. Helsinki: Ajatus Kirjat / Gummerus Kustannus Oy.

Miettinen, Jorma (1988) *Toimitustyö*. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Mörä, Tuomo (1996) Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.) *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 105–116.

Niiniluoto, Ilkka (1994) Sivistys ja arvot. Teoksessa Lehtisalo, Liekki (toim.) *Sivistys 2017*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY, 45–66.

Nikunen, Kaarina (2011) *Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.

Nygren, Gunnar (2008) *Nyhetsfabriken. Journalistiska yrkesroller i en förändrad medievärld*. Lund: Studentlitteratur.

Pietilä Kauko (2012) *Journalismi ammattina*. Helsinki: Gaudeamus.

Pöyhtäri, Reeta, Väliverronen, Jari ja Ahva, Laura (2014) *Mistä on suomalainen toimittaja tehty. Worlds of Journalism -surveyn tuloksia Suomesta*. Tutkimusraportti. Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET. Tampereen yliopisto.

Raittila, Pentti, Olin, Nina & Stenvall-Virtanen, Sari (2006) *Viestintäkoulutuksen nousukäyrä – Monta tietä unelma-ammattiin ja suuriin pettymyksiin*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja C 40/2006, Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -hankkeen loppuraportti.

Randall, David (2000/1996) *The Universal Journalist*. Second Edition. London – Sterling – Virginia: Pluto Press.

Rentola, Marketta (1999) Uskalla olla esimies. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) *Journalismin muutoskaruselli*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.

Splichal, Slavko & Sparks, Colin (1994) *Journalists for the 21st century*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

Suomen Journalistiliitto (2014) Suomen Journalistiliiton työmarkkinatutkimus 2014 (toteuttaja TNS Gallup). Saatavilla:
<http://www.journalistiliitto.fi/julkaisut/tutkimukset/tyomarkkinatutkimus-2014/>
[viitattu 1.1.2015]

Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön koulutus rakenne [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <http://tilastokeskus.fi/til/vkour/index.html>
[viitattu: 26.1.2015].

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1.–2. painos, Helsinki: Tammi.

Varje, Pekka (2014) ”Palvelukseen halutaan”: Työpaikkailmoitusten työntekijä. Teoksessa Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi (toim.) *Suomalainen työntekijä 1945–2013*. Tampere: Vastapaino, 54–84.

Venkula, Jaana (1994) Julkishallinto, mediat vai älymystö? Eliittien antamasta sivistyksestä yksilöiden sivistymisvastuuseen. Teoksessa Lehtisalo, Liekki (toim.) *Sivistys 2017*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY, 117–156.

Väänänen, Ari & Turtiainen Jussi (2014) Suomalaisen työntekijyyden ja työntekijäideaalien historia. Teoksessa Väänänen, Ari & Turtiainen, Jussi (toim.) *Suomalainen työntekijä 1945–2013*. Tampere: Vastapaino, 18–53.

Waisbord, Silvio (2013) *Reinventing Professionalism: Journalism and News in Global Perspective*. Cambridge: Polity.

Ylönen, Pekko (2008) *Einesruokaa vai gurmeeta? Pomotoimittajien näkemyksiä hyvästä journalismista*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Liitteet

Liite 1 Pääliikkötoimittajien haastattelurunko

Taustatiedot

- Nimi
- Ikä
- Titteli ja media, jossa töissä
- Koulutus
- Kauanko ollut alalla + lyhyesti työurasta (tärkeimmät työpaikat)
- Kauanko ollut nykyisessä tehtävässä
- Kuinka kauan on tehnyt rekrytointipäätöksiä

Teema: Rekrytointi

1. Millainen on toimittajan rekrytointiprosessi mediassasi? (hakemukset, juttunäytteet? (koe?), haastattelu, päätös? Kuka tekee seulonnan missäkin vaiheessa, kenellä on viimeinen sana rekrytointipäätökseen)
2. Millä tavalla mediasiasi arvioi, onko hakija sopiva heille toimittajaksi?
3. Yritätkö haastattelussa selvittää, onko haastateltava hyvä toimittaja? Miten? Kerro esimerkkejä?
4. **Onko nykyinen tapa arvioida toimittajahakijoita mielestäsi hyvä? Jollei, mitä tekisit toisin?**
5. Millainen on mielestäsi onnistunut työhaastattelu (työnhakijan kannalta)? Entä epäonnistunut? Esimerkkejä
6. Millainen on onnistunut rekrytointi? Kerro esimerkkejä? Entä epäonnistunut? Esimerkkejä?
7. (Millainen on hyvä työhakemus?)

Teema: Hyvä toimittajuus

8. Millainen on mielestäsi hyvä toimittaja?
9. **Millaisia tietoja mielestäsi hyvällä toimittajalla pitää olla? Entä taitoja?**
10. **Millainen persoonallisuus hyvällä toimittajalla on?**
11. Pidätkö tärkeänä, että toimittajalla on jokin koulutus? Millainen koulutus olisi sopivin?
12. **Ovatko hyvän toimittajuuden kriteerit mielestäsi muuttuneet sinä aikana, kun olet ollut alalla? (eli arvostettiinko aiemmin eri ominaisuuksia kuin nyt?)**
13. Täyttäisitkö itse omat hyvän toimittajan kriteerisi?
14. Ovatko kesätoimittajan hyvän toimittajuuden kriteerit samat kuin muun toimittajan?
15. Mitkä hyvän toimittajan ominaisuudet ovat mielestäsi suomalaisten toimittajien vahvuuksia, entä mitkä hyvän toimittajan ominaisuudet suomalaisilta toimittajilta useimmiten puuttuvat?
16. Nimeä mielestäsi hyviä toimittajia ja perustele, miksi valitsit juuri heidät?

Teema: Yleissivistys

17. Miten määrittelet yleissivistyksen?
18. **Mitä asioita mielestäsi kuuluu yleissivistykseen. Mainitse 5 konkreettista asiaa, jotka tulevat ensimmäisenä mieleesi?**
19. **Mihin toimittaja tarvitsee yleissivistystä? Mitä aihealuetta koskeva tieto on toimittajalle tärkeintä?**
20. **Miten yleissivistys näkyy toimittajan työssä? (esim. jutunaiheet, ideointi, juttuprosessi: tiedonhaku, haastattelu, valmis juttu, editointi tms.)**
21. Kerro esimerkkejä tilanteista, joissa yleissivistyksestä on ollut sinulle hyötyä toimittajana tai nykyisessä asemassasi?
22. Miten yleissivistyksen puute näkyy toimittajan työssä? Esimerkkejä?
23. Millaisissa tilanteissa yleissivistyksen puute on vaikeuttanut työtäsi?
24. Testataanko teille hakevien toimittajien yleissivistystä jollain tavalla? Miten? (koe, haastattelussa?)
25. Onko tämä menetelmä sinusta onnistunut? Pitäisikö hakijoiden yleissivistystä testata enemmän tai vähemmän tai jollain muulla tavalla?
26. Onko yleissivistyksen merkitys toimittajan työssä muuttunut johonkin suuntaan sinä aikana, kun olet itse ollut alalla?
27. Millä tavalla toimittaja voi hankkia yleissivistystä?

Teema: Hyvä journalismi

28. Mikä on mielestäsi journalismin tarkoitus?
29. **Millaista mielestäsi on hyvä journalismi?**
30. **Mainitse joku mielestäsi onnistunut juttu viime ajoilta. Voi olla oman tai muun median. Miksi juuri se oli mielestäsi onnistunut?**
31. Miten journalismin pitäisi suhtautua yleisöönsä?
32. (Mitä mieltä olet suomalaisen journalismin nykytilasta?)
33. (Jos sinä saisit päättää, miten kehittäisit journalismia paremmaksi?)

Lopuksi: Etsin Journalistin työpaikkailmoituksista asioita, joita toimittajahakijoilta toivotaan. Tässä on lapulla 10 eniten mainintoja saanutta ominaisuutta. Laita ne tärkeysjärjestykseen, voit myös perustella.

+ Tuleeko mieleen muuta aiheeseen liittyvää?

Liite 2 Taulukko: Journalisti-lehdessä olleiden työpaikkailmoitusten määreet ja niiden jakautuminen eri vuosikerroille

Journalistin työpaikkailmoitusten määreistä tehtyjen luokkien koot ja jakautuminen eri vuosikerroille, kappaleina sekä prosentteina (kpl-määrä jaettuna ko. vuoden ilmoitusten määrällä, prosentteiksi muutettuna)

Määreryhmä	Määrä kpl (kaikissa vuosikerroissa yhteensä)	Määrä 1993, kpl (%)	Määrä 2003, kpl (%)	Määrä 2013, kpl (%)
Kokemus	76	12 (55%)	48 (71%)	16 (55%)
Koulutus	52	9 (41 %)	27 (40%)	16 (55%)
Innostunut/kiinnostunut työstään ja kaikesta siihen liittyvästä	43	7 (32%)	22 (32%)	14 (48%)
Tietämys tai kokemus työhön liittyvistä erikoisaloista/asiakokonaisuuksista (eli pelkkä kiinnostus ei riitä)	39	13 (59%)	18 (26%)	8 (28%)
Kielitaito	35	6 (27%)	18 (26%)	11 (38%)
Journalistinen osaaminen	28	3 (14%)	18 (26%)	7 (24%)
Ideointikyky	25	1 (5%)	14 (21%)	10 (34%)
Toimitustyössä tarvittavien teknisten välineiden tai ohjelmien osaaminen	25	6 (27%)	12 (18%)	7 (24%)
Tunnistaa uutisen/löytää uutisia	20	3 (14%)	9 (13%)	8 (28%)
Ahkera, työteliäs	20	2 (9%)	14 (21%)	4 (14%)
Tiimityötaito, yhteistyökyky	19	1 (5%)	10 (15%)	8 (28%)
Rohkea, tarttuu haasteisiin	17	2 (9%)	13 (19%)	2 (7%)
Monipuolisuus	17	5 (23%)	7 (10%)	5 (17%)
Valokuvaustaito	14	3 (14%)	6 (9%)	5 (17%)
Kyky itsenäiseen työskentelyyn	13	2 (9%)	8 (12%)	3 (10 %)
Yleissivistys	12	3 (14%)	6 (9%)	3 (10%)
Radioilmaisun osaaminen, esiintymistaidot	12	4 (18%)	8 (12%)	0 (0%)
Lahjakas/osaava kirjoittaja	11	2 (9%)	6 (9 %)	3 (10 %)
Oma-aloitteinen	11	0 (0%)	7 (10%)	4 (14%)
Ajokortti tai auto	11	1 (5%)	9 (13%)	1 (3%)
Muut positiiviset adjektiivit -ryhmä	10	3 (14%)	6 (9 %)	1 (3%)
Taitto-osaaminen	8	1 (5%)	3 (4%)	4 (14%)
Paineensietokyky	8	1 (5%)	6 (9%)	1 (3%)
Verkko- ja someosaaminen	7	0 (0%)	2 (3%)	5 (17 %)
Joustava	6	2 (9%)	2 (3 %)	2 (7%)
Kunnianhimoinen	6	0 (0%)	5 (7 %)	1 (3%)
Editointikokemus	6	0 (0%)	6 (9%)	0 (0 %)
Muu	5	1 (5%)	2 (3%)	2 (7%)
Ennakkoluulottomuus	4	1 (5%)	1 (1%)	2 (7 %)
Nuori	4	0 (0%)	4 (6%)	0 (0 %)
Ymmärrys ilmoittavan median profiilista	4	0 (0%)	2 (3%)	2 (7%)
Luova	3	1 (5%)	1 (1 %)	1 (3%)
Täsmällisyys, suunnittelu	3	1 (5%)	1 (1%)	1 (3%)
Uusien näkökulmien löytäminen	3	0 (0%)	0 (0%)	3 (10%)
Työtön työnhakija	2	0 (0%)	0 (0 %)	2 (7%)
Yhteensä	579			

Liite 3 Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat

Tutkimuksessa haastateltiin seuraavia pääliikkötoimittajia:

Maria Annala, Suomen Tietotoimisto
Kari Ikonen, Aamulehti
Ulla Rannikko, MTV Uutiset
Olli Ristimäki, Urjalan Sanomat
Elina Salo, Etelä-Suomen Sanomat
Veli-Matti Virtanen, Hämeen Sanomat

Tulososassa sitaattien tunnisteita H1, H2 jne. ei ole käytetty tämän järjestyksen mukaisesti, koska haastateltaville on luvattu, että heidän sitaattinsa julkaistaan anonyymeina.